

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

72. évfolyam
1997/5.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSÉS A TE IGÉD

Balicza Iván: Pünkösdi ökumenikus vesperás, 1996, Bécsi kapu tér 16

TANULMÁNYOK

Főnyad Pál: A vizitáció kérdése Melanchtonnál 16

Rudolf Keller: Az istentisztelet és reformja avagy mit tanulhat liturgiánk az „atyáktól”? (*fordította: Krska Margit*)..... 16

D. Dr. Friedhelm Borggreffe: Egyedül élő (single) emberek - A Septoplis konferencián elhangzott előadás szerk. változata (*fordította: Kuntz Nóra*) 16

KITEKINTÉS

D. Dr. Nagy Gyula: Egyházi világhíradó 17

Tim Kuschnerus: Túl kemény dió - Világmissziói és evangélizációs konferencia Braziliában (*fordította: Herczog Csaba*)..... 17

Keresztes Sarolta Bazília: Könyvismertetés: Ünnepi könyv a Bizánci Egyház liturgikus évéhez..... 17

FIGYELŐ

Dr. Szabó Lajos: Mai kihívások a hitoktatás terén 179

Ördög Endre: Lelkészként a változó Magyarországon - elhangzott a Veszprém megyei LMK ülésén 182

ifj. Detre János: Lelkészként a változó Magyarországon - elhangzott a Pest megyei LMK ülésén 185

Marton Tamás: Az evangélikus lelkészek kultúráközvetítés iránt érzett felelőssége..... 189

FÓRUM

Csepregi András: Durhami levél..... 192

Nánai László: Reflexiók Szabó-Pap Gabriella tanulmányához. 194

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Dr. Szabó Lajos - Sztankó Gyöngyi: Szentháromság ünnepe utáni első vasárnap 195

Fazekas Andrea - Zügn Tamás: Szentháromság ünnepe utáni második vasárnap..... 196

Nánai László - Blázy Árpád: Szentháromság ünnepe utáni harmadik vasárnap 197

Németh Péter - Isó Zoltán: Szentháromság ünnepe utáni negyedik vasárnap..... 198

Smidéliusz András - Lászlóné Házi Magdolna: Szentháromság ünnepe utáni ötödik vasárnap..... 199

Szimon János: Temetési igehirdetés 200

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, Rózsavölgyi köz 3. Tel:3636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 117-1108; 117-5478

Felelős kiadó: Tóth-Szóllós Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Előfizetési díj: 260,- Ft. fél évre: 1700,- Ft. egy évre: 3400,- Ft. (3.120 Ft.+ 280 Ft. a melléketre)

Külföldi előfizetések:

Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 4.300,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 5.400,Ft. / 38 USD vagy 55 DEM postaköltséggel

A címlapon: a nemescsói úrvacsora terítők. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

A fotót Molnár Géza készítette

M É C S E S T E I G É D

Pünkösdi ökumenikus vesperás

Zsolt 51,1–15.

- Elhangzott a Bécsi kapu téren 1996 pünkösdjén -

Még a régi rendszer idejéből származik az a vicc, hogy a párttitkár szemináriumot tart, és hallgatói megkérdezik: titkár elvtárs, nem értjük pontosan, hogy mi is az a dialektika. Ezt nem olyan egyszerű elmagyarázni, mondja a párttitkár, de talán egy példával megvilágíthatom. Képzeld el, hogy két ember jön hozzám. Az egyik piszkos, a másik tiszta. Én felajánlom nekik, hogy megfürödhetnek. Mit gondolnak, melyik fogja elfogadni az ajánlatomat?

A piszkos — válaszolják a hallgatók.

Nem, hanem a tiszta — mondja a párttitkár, mert az szeret fürödni, míg a piszkosnak nincs rá igénye. Melyik fog hát megfürödni?

A tiszta — mondják erre a hallgatók. Nem, a piszkos válaszolja a titkár, hiszen neki van rá szüksége. Tehát, melyik veszi igénybe a fürdést?

A piszkos — hangzik ismét a válasz.

Nem, hanem mind a kettő — mondja a párttitkár, mert a tiszta szeret fürödni, a piszkosnak pedig szüksége van a fürdőre. Kérdezem tehát: melyik fog fürödni?

A hallgatók zavarodottan válaszolnak: ezek szerint mind a kettő.

Nem, éppen ellenkezőleg, egyik sem — feleli a párttitkár, hiszen a piszkosnak nincs rá igénye, a tisztának meg nincs rá szüksége.

De titkár elvtárs, mondják erre a hallgatók. Hogy értsük ezt, hiszen mindig másként mondja, és mindig úgy, hogy magának legyen igaza.

Na látják, éppen ez a dialektika — zárja le a beszélgetést a párttitkár.

Nevethetnénk rajta, ha nem volna annyira jellemző ránk. Attól tartok, mi is ilyen dialektikusok vagyunk. Isten Szentlelke sokszor figyelmeztet minket, hogy valami nincs rendben az életünkben. Vétkeztünk, bűnt követtünk el, és ezt a lelkiismeretünk tudja is. Ám megszólal bennünk egy másik hang, a nagy dialektikus hangja és azt mondja: Nem olyan komoly a dolog. Más is megtette már. Nem ártottál velem senkinek. Nem kell mindent annyira szigorúan venni. A körülmények vittek rá. Ez a hang megpróbálja a megtörtént rosszat bagatellizálni, a felelősséget másra hátrítani, a tényeket elferdíteni, más, számunkra kedvező megvilágításba állítani.

Az 51. Zsoltár írja, Dávid azonban már túl van ezen a sátáni dialektikán. Megterhelt lelkiismerettel, őszinte bűnbánattal kiáltja: Istenem, vétkeztem, és vétkem mindig előttem van. Azt tettem, amit rossznak látsz, és igazad van, amikor elítélsz.

A Szentlélek jelenlétének, munkálkodásának első jele mindig az, hogy tükröt tart elénk, szembesít minket tette-

inkkel. Ahol könnyen veszik a bűnt, ott nincs jelen a Szentlélek. Amikor a Szentlélek nyitja meg szemünket, akkor látjuk megdöbbenve, hogy milyen ellenségei vagyunk Istennek. Az első pünkösdkor is ez történt. Péter igehirdetése nyomán azok, akik hallgatták, felismerték: mi vagyunk a felelősök Jézus haláláért. Ahhoz, hogy Isten Lelke megújít-hasson bennünket, előbb el kell fogadnunk a diagnózist: bűnös vagyok, vétkeztem.

Halálos diagnózis ez, nem csoda, ha úgy reagálunk rá, ahogyan azt a klinikai lélektan kutatói azoknál tapasztalják, akik megtudják, hogy gyógyíthatatlan betegek. Első fázisban tagadják – biztosan tévedés történt. Azután jön a lázadás: miért éppen én, mit vétettem? Majd elkezdődik az alkudozás: talán nem is súlyos, megteszek mindent, csak meggyógyuljak. Ezt követi a depresszió fázisa: nekem már úgyis végem, rajtam már nem lehet segíteni. Legvégül jut el oda a beteg, hogy elfogadja a betegségét, és elkezd együttműködni az orvosaival. Így vagyunk a bűnösségünk diagnózisával is. Tagadjuk, lázadunk, tiltakozunk, alkudozunk, két-ségebeesünk. De gyógyulás csak akkor van, ha elfogadjuk és elkezdünk együttműködni az orvosunkkal, Jézussal.

Az 51. Zsoltár Dávid kiáltása gyógyulásáért. Könyörülj rajtam, mosd le bűnömet, tisztíts meg engem, ne vess el orcád elől, tiszta szívet teremts bennem: mind - mind a bűn halálos betegségére rádöbbsz ember segélykiáltása.

Az ilyen kiáltásra válaszol az Isten. Mert a Szentlélek munkája nemcsak az, hogy elítél, hanem az is, hogy meggyógyít. Nemcsak az, hogy elkesei, hanem az is, hogy megújít és megvizsgál. A pünkösdi öröm a szabadításnak, a bűnből való gyógyulásnak az öröme. Ezért megy át Dávid imádsága a reménység hangjába, mert tudja, hogy Isten bűnbocsátó szeretete nyomán élet, öröm, vidámság támad. Miért? Mert nem terheli többé a múlt. A tabula rasa, a tisztára törölt tábla öröme ez.

Ezen a pünkösdi vesperáson együtt ünneplünk evangélikusok és reformátusok, római és görög katolikusok. Ami egybeköt minket, ami ökumenikussá teszi pünkösdszombatunkat az éppen a Szentléleknek ez a kettős munkája: miközben titkon mérlegeljük, melyikünk az igazabb, aközben mindegyikünk fölött elhangzik a diagnózis: bűnös. Ezért bátran szólíthatjuk egymást így: testvérem, mert testvérek vagyunk a bűnben. De ugyanakkor elhangzik fölöttünk az Isten Szentlelkének gyógyító szava, a feloldozás, a bűnbocsánat ígéje. És ezért így szólhatunk egymáshoz: testvérem Jézusban, testvérem a kegyelemben.

Testvérem a bűnben és testvérem a kegyelemben – ez az egyház.

Balicza Iván

látjuk, Melanchthonban még érlelődtek és nem teljesedtek ki a későbbi teológiai tézisek. Ezek a cikkelyek még nem hitvallás-jellegűek, hiszen a vizitációk célja az is volt, hogy az igehirdetést és a tanítást, amelyek abban a veszélyben álltak, hogy elveszítik a biblikus jellegüket, mederbe sodorja.

Melanchthon másik fontos vizitációs irata az „Unterricht der Visitatoren an die Pfarhern ym Kurfurstenthum zu Sachseen”, ami 1528-ban jelent meg Wittenbergben,³⁵ de ami a wittenbergi egyetemnek pestis járvány miatti Jénába való átköltöztetése után készült el.³⁶ Luther a nyomtatás előtt átnézte és néhány helyen javította is.³⁷

A 18 pontban összeállított útmutatás a szuperintendensi tisztség felállítását javasolja. A szuperintendensek feladata a papok kihallgatása, vizsgáztatása, a panaszok meghallgatása, a hanyag papok megdorgálása és a vizitációkról szóló jelentések megírása és benyújtása a fejedeleminél.³⁸

Mindebből kiderül, hogy az egyház igehirdetésének és tanításának, valamint a lelkigondozásnak legfőbb pillérei csak azok a papok lehetnek Melanchthon szerint, akik a reformáció teológiai felismerését magukévá tették és az egyházi rendet nem bontják meg. A vizitációk hatásaként keletkeztek az egyházi rendeletek és — mai szóval — az egyházi törvénykönyvek.³⁹ Ugyanígy a katekizmusok is, és részben az egyetemi oktatás megújítását szorgalmazó írások is, amelyekre itt nem térhetünk ki.⁴⁰

V. Luther véleménye a vizitációkról

Az „Unterricht der Visitatoren” előszavát Luther a fejedelem felszólítására írta.⁴¹ Ebben kifejti a vizitáció szükségességét, lényegét és feladatát. A biblikus legitimitást az apostolok tevékenységében látja, hiszen azok állandóan látogatták a gyülekezeteket, ugyanúgy mint a próféták. Sőt maga Krisztus is járta az országot. Luther ezért felszólítja a püspököket, hogy ne hanyagolják el vizitációs kötelességüket és azt ne adják át olyanoknak, akik erre nem alkalmasak, sőt hanyagok és lusták.⁴²

A vizitáció elhanyagolásával ugyanis romboló erők és szekták erősödnek meg az egyházban. Következésképpen a keresztyén egyház lesüllyed, a hit kialszik, a szeretet viszályoskodásba és háborúskodásba fullad, az evangélium a „szék alá süllyed”. Csupa emberi alkotás, emberi tanítás és emberi fantázia uralkodik az evangélium helyett. Az ördög műve ez, aki jól munkálkodott saját maga számára, mióta a vizitáció hivatalát lezüllesztették.⁴³

A vizitációknak nyilvánosnak kell lenniük, nem hasonlíthatnak a pápai rendelkezésekre. A vizitációs rend ne legyen törvényeskedően szigorú, hanem inkább jelentés, amit nyilvánosságra kell hozni. Minden kényszer nélkül, a szeretet lényegének megfelelően alkalmazkodjék mindenki a vizitációs rendhez, éljen az szerint mindaddig, amíg a Szentlélek meg nem újítja.⁴⁴

Melanchthonnak a vizitációs célkitűzései és Luther fenti intő szava aktualitásukat mindmáig nem veszítették el.

Főnyad Pál

Jegyzetek

- 1) Albert Stein: Evangelisches Kirchenrecht. Neuwied-Darmstadt 1980. 75–147, különösen 136kk.
- 2) Lexikon für Theologie und Kirche 10,813.
- 3) C. A. H. Burkhardt: Geschichte der sächsischen Kirchen- und Schulvisitationen von 1524 bis 1545. Leipzig 1879. 24kk.
- 4) Franz Lau: Melanchthon und die Ordnung der Kirche. In: Philipp Melanchthon. Forschungsbeiträge zur vierhundertsten Wiederkehr seines Todestages dargeboten in Wittenberg 1960. Göttingen 1961. 98–115, különösen 106kk.
- 5) Peter Meinhold: Philipp Melanchthon. Der Lehrer der Kirche. Berlin 1960. 40.
- 6) Franz Lau i.m. 104kk.; Wilhelm Maurer: Der junge Melanchthon zwischen Humanismus und Reformation. 2.Kt. Der Theologie. Göttingen 1969. 470kk.
- 7) CR (=Corpus Reformatorum) 20,181kk.; 21,1087; 15,1343.
- 8) CR 12,566.
- 9) CA VII; Apologia VII–VIII.
- 10) Apologia XIV.
- 11) Az „ecclesia visibilis” és az „ecclesia invisibilis” dogmatika megkülönböztetése először Leonhard Hüternél található a „Libri christianae Concordiae...” c. művében, Wittenberg 1608 majd Aegidius Hunniusnál. Ld. Otto Ritschl: Dogmengeschichte des Protestantismus. I. Leipzig 1908. 392k.
- 12) Adolf Sperl: Melanchthon zwischen Humanismus und Reformation. Eine Untersuchung über den Wandel des Traditionsverständnisses bei Melanchthon und die damit zusammenhängenden Grundfragen seiner Theologie. München 1959. 150kk.
- 13) CR 3,245; Werner Elert: Morphologie des Luthertums. II. München 1932. 574kk.
- 14) CR 3,240.
- 15) CR 3,242.
- 16) CR 3,472; 16,124.
- 17) Friedrich Müller: Natürliche Theologie und theokratische Schwärmeier bei Melanchthon. Gütersloh 1936, 75kk.; ld. C. Baurer: Melanchthons Naturrechtslehre. Arbeiten zur Reformationsgeschichte 42, 1951, 64–98.
- 18) CR 3,251; 5,605.
- 19) CR 8,362.520.523.
- 20) Franz Lau i.m. 110k.
- 21) WA (=Weimarer Ausgabe) 26,175kk.
- 22) C.A.H. Burkhardt i.m. 27k.
- 23) WA Br. 3,595.
- 24) C.A.H. Burkhardt i.m. 9; Karl Pallas: Die Registraturen der Kirchensitationen in ehemals sächsischen Kurkreise. I. Halle 1906. 7kk.
- 25) WA 3,582.
- 26) WA 26,175kk.
- 27) C.A.H. Burkhardt i.m. 3kk.
- 28) Wilhelm Maurer i.m. 470k.
- 29) Instruction und befehl dorauch die visitatores abgefertiget sein. In: Emil Sehling: Die evangelischen Kirchenordnungen des XVI. Jahrhunderts. I. Leipzig 1902. 142–148.
- 30) Karl Holl: Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte. I. Tübingen 1948. 362kk.
- 31) CR 26,9–27.
- 32) CR 26,9.
- 33) CR 26,10–27; Ld. Ferdinand Cohrs: Die Evangelischen Katechismusversuche vor Luthers Enchiridion. I. In: Monumenta Germaniae Paedagogica 23. Berlin 1902. 256–262.
- 34) Peter Meinhold i.m. 48kk.
- 35) CR 26,51–96; WA 26,195–240; Emil Sehling i.m. 149kk.
- 36) CR I,898.903.
- 37) WA Br 4,376; 26,176.
- 38) „Von Verordnung des Superattendenten”. CR 26,89k.
- 39) Franz Lau i.m. 104kk.
- 40) Ld. Ferdinand Cohrs: Philipp Melanchthons Schriften zur praktischen Theologie. Teil 1: Katechetische Schriften. In: Supplementa Melanchthoniana 5,1. Leipzig 1915.; Peter Meinhold i.m. 51–59.
- 41) WA 26,195–201.
- 42) WA 26,196.
- 43) WA 26,197.
- 44) WA 26,200k.

Rudolf Keller:

Az istentisztelet és reformja avagy mit tanulhat liturgiánk az "atyáktól"?

Egyetlenként a felekezetek között az evangélikus egyház alaphitvallása, az Ágostai Hitvallás (Augsburg, 1530) írja le azt, hogy az egyház egységéhez nem szükséges a mindenhol azonos, emberektől megalkotott és bevezetett szertartások alkalmazása. Ezzel a kijelentéssel az istentisztelet reformja iránti nyitottságot írták bele az egyház "emlékkönyvébe". De természetesen rögtön hozzáfűzhetjük, hogy a hitvallás 7. cikkének gyakran vissza kellett fognia magát a "satis est"-el (=elegendő) kapcsolatban: *"Az egyház valódi egységéhez elegendő, hogy egyetlen legyen az evangélium tanításában és a szentségek kiszolgáltatásában, de nem szükséges, hogy az emberi hagyományok, vagyis az emberi eredetű egyházi szokások és szertartások mindenütt egyformák legyenek."*

Ezt a cikkelyt túl gyakran helytelen korlátozásként értelmezték és ezáltal eltorzították. Ebben az erőterben: a reform irányában tanúsított elvi nyitottság, és a reform tartalmában előírt megszorítás együttes jelenlétében és létjogosultságában gondolkodjunk most együtt!

Az istentisztelet témakörben így vagy úgy megszólítottak és érdekeltek vagyunk, mert tapasztalataink vannak vele kapcsolatban, és azok alapján valamilyen pozíciót foglalunk el: vagy mindenáron megvédelmezzük, amit szeretünk, vagy egyszerűen figyelmen kívül hagyjuk azt, ami terhel és nyomaszt bennünket.

Sose felejtem el, amit püspököm lelkészé avatásakor mondott prédikációjában: *"Istennek nincs szüksége fintorgó és panaszkodó kultuszi szolgálókra, hanem evangéliumának vidám és hálás követeire és tanúira."* De nem szabad szem elől téveszteni azt sem, hogy mi a mai világ kellős közepén élünk, és hogy istentiszteleteink olyan emberek körében zajlanak, akik a találkozás egészen más formáit is átélik. Hasznosnak találok, ha a liturgiai vizsgálódás és az ezzel foglalkozó tudomány a viselkedés-tudomány eredményeit, meglátásait is beépíti, ahogyan ezt Manfred Josuttis "Út az életre" című könyvében¹ is tette. Mindannak, amit mi a liturgiában átélünk, illenie kell a tartalomhoz.

Egyszer részt vettem egy istentiszteleten az észtorzági Tallinban, ahol nekem kellett az igehirdetés szolgálatát végezni. Egy szót sem értettem az észti nyelven folyó liturgiából, csak egy német fordítást tartottam a kezemben. De nem is volt szükségem fordításra, mert éreztem - a szavak megértése nélkül is,

hogy ott, akkor valami olyasmi történt, ami engem is megérintett, ami nekem is szólt. A lelkész nem tudott értem jönni a szállodába, mert több mint egy órával az istentisztelet előtt már a sekrestyében kellett lennie. Odajöttek hozzá a gyülekezeti tagok, hogy az úrvasorára jelentkezzenek (!), az egyházfenntartói járulékot befizessék, a lelkész úrnak egy szál rózsát ajándékozzanak vagy épp egy esküvőt bejelentsenek. A vezető lelkészen kívül a másodlelkész és egy presbiter asszony is ott ültek ugyanazon célból a hatalmas sekrestyében. Mindez nagyon kedvesen folyt, nagyon emberi, barátságos, előzékeny és testvéri volt az egész.

Utána, amikor megszólaltak a harangok, négyen vonultunk be a templomba: a két helyi lelkész és két vendég; rajtam kívül még egy finnországi kolléga. Az istentisztelet elején került sor a közös gyónásra. A bűnvalláshoz előjötték mindazok, akik gyóntak, és letérdeltek az oltártérben, ahol épp helyet találtak. Ekkor a lelkész az oltárhoz térdelt és a sok-sok térdelő emberrel együtt mondta el a gyónó imádságot, majd ezt követően már állva a megbocsátás vigasztaló ígét. Amit én ott 1990. októberében átéltem, olyan élő liturgia volt, melyhez tulajdonképpen nem volt szükségem tolmácsra. Az ezt követő német prédikációmát persze már fordítani kellett.

Ez az észtorzági élmény egy csöpp kedvcsinálás és felszólítás is volt, hogy otthon az "atyák földjén" közelebről is a nyomába eredjek a kérdésnek. Kövessenek engem most ezeken a nyomokon! Mindaz, amit egykoron atyáink gondoltak, elősegíthetik a témával kapcsolatos gondolataink felszínre hozását. És mert úgy gondolom, hogy mi az egyháztörténet különböző, meghatározott időszakaiából különösen sokat tudnánk az istentisztelet-értelmezés témakörében tanulni, szeretnék most néhány idézetet bemutatni.

A reformáció korának istentisztelet-értelmezése

Luther alapvető véleménye e témakörben nagyon jól kiolvasható az öregedő reformátor egyik prédikációjából, amelyet 1544. október 5-én, a torgaui vártemplom szentelésén mondott: Ebben az új házban mindennek arra kell berendezkednie, *"hogy abban semmi más ne történjék, mint hogy a mi drága Urunk szól hozzánk szent Igéje által, és ugyanakkor mi is szönlünk hozzá az imádságok és a dicsőítő énekek segítségével."*² Ezzel a tömör, velős mondattal hangsúlyozta Luther azt a dialógus-viszonyt, miszerint Isten beszél velünk, szól hozzánk, és mi válaszolunk neki. Rövid mondat ez, de mégis nagyon jelentős, mert a

¹Manfred Josuttis: Der Weg in das Leben. Eine Einführung in den Gottesdienst auf verhaltenswissenschaftlicher Grundlage. München, 1991.

²WA. 49, p. 588. 12KK.

központi mondanivalóhoz vezet. Az összejött gyülekezetnek joga és kötelessége, hogy az előterjesztett tanítást megítélje és megvizsgálja, vajon megfelel-e ennek a kritériumnak. Nem feladata azonban, hogy eldöntse, mi legyen az összejövetel célja. A gyülekezetnek szüksége van — mint az már az apostolok idejében is így volt — az alkalmakra, hogy megmaradjanak az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádságban (ApCsel 2,42). Luther idézett mondata a templomszentelési prédikációból olyan kifejező és rövid, hogy az ember szeme könnyen átsiklik rajta. Szeretném ezért ezt a mondatot most közelebbről megvilágítani, *Andreas Osiander* egyik 1553-ban egy nürnbergi gyermek-istentiszteleten elmondott prédikációjának részleteivel. Osiander a harmadik parancsolatról szóló prédikációjában megpróbálta közelebbi leírását adni annak, hogy mi a tulajdonképpeni istentisztelet. *"...Mert ha van egy urunk (ti. felettesünk), akit nekünk szolgálunk kell, az megbíz bennünket olyan munkákkal, melyeket az ő hasznára és tetszésére kell tennünk. A mi Istenünk azonban nem így tesz, mert ő megparancsolja nekünk, hogy se ilyen, se olyan szolgálatot neki ne tegyünk, ne áldozzunk, ne gyűjtogassunk kis gyertyácskákat, ne díszítsünk szentképeket, ne járjunk búcsúkra, zárandoklatokra és ne tegyünk ezekhez hasonló ördögi cselekedeteket, ne végezzünk hamis istentiszteletet, úgy, mint ahogyan régen azt nekünk bebeszéltek és ezáltal félrevezettek bennünket. Ő egyáltalán nem parancsol nekünk semmi munkát, ha mi őt szolgálni akarunk, hanem arról beszél, hogy mi csak ünnepeljünk (ti. az ünnepnapot). Hát nem egy barátságos és csodálatos Úr Ő, aki szolgáinak, akik őt szolgálni akarják, nem ad egyéb munkát, mint hogy azok megtartsák és megszenteljék az ünnepnapot?"* Isten jóságából nekünk csak jót akar tenni. Az ünnep és pihenőnap megszentelése úgy történjen, hogy ne mi akarjuk a mi Urunkat, Istenünket szolgálni, hanem engedjük, hogy ő szolgáljon bennünket. Így szól erről közelebbről Osiander: *"Remélem, ti kisgyermekek vagytok olyan okosok, hogy jól értitek, hogy amikor a mi jó Istenünk szolgálai által Igéjét hirdetteti és szentségeit kiszolgáltatja, imádságainkat meghallgatja, akkor ő szolgál minket és tesz velünk jót, nem mi övele. Ezért ennek a parancsolatnak az a mondandója, mintha Isten azt mondaná nektek: Nos, kedves kisgyermekek, ha engem akartok szolgálni, tetszésemmre lenni, hát hagyjátok munkátokat, minden fáradozásotokat — mert nekem azokra nincsen szükségem — és gyertek énhozzám, meg akarlak benneteket tanítani arra, hogy mit kell tennetek és hinnenetek! A szentségekkel szeretnélek benneteket megvigasztalni, és meg akarom hallgatni imádságaitokat! Nem tudtok nagyobb szolgálatot tenni nekem, minthogy hozzám jöttök és megengeditek, hogy jót tegyek, hogy abból felismerjétek, hogy én a ti kegyelmes Atyátok vagyok, ti pedig bíztok bennem, megszerettek engem, mint ahogy a gyermekek atyjukat szeretik."*³

Itt található tehát az ígértetés nyelvileg szép formájába ágyazva a liturgia jelentőségének magyarázata. Isten szolgál nekünk. Ő tanít bennünket. Vigasztal minket a szentségekkel. Teljes mértékben en-

nek értelmében fejtette ki Osiander a kulcsok hatalmáról alkotott ismert véleményét: *"Hiszem, hogy amikor Krisztus elhívott szolgálai az Ő isteni parancsából tevének, és bízik bennük, hogy cselekszenek, olyan erőteljes, határozott és biztosan, hogy mintha mindezt a mi drága Krisztusunk tenné velünk."*⁴

Valójában úgy látom és érzem, hogy az istentiszteletnek ez a dimenziója nálunk néha hiányzik. Mert az istentisztelet nem valami, amit mi "csinálunk", nem is egy gyűlés, amit én, mint lelkész "megtartok ill. levezényelek". A Jézus nevében összejövő gyülekezet az istentiszteleten ünnepli meg Isten rajta és benne végzett szolgálatát (Gottesdienst/istentisztelet = Gottes Dienst in der Gemeinde / Isten szolgálata a gyülekezetben). A liturgia nem más, mint felemeltett Urunk keze és hangja, mely az ő ígéréteinek erejébe vetett szolgálatunkban fejeződik ki, jut érvényre. Nem szabad, hogy mi mindezt erőlködve, fintorgó lélekkel, nyakatekert szenteskedésekkel végezzük. Luther attól sem retten vissza, hogy az akkomodációt (Isten alkalmazkodását az emberhez) a hallgatók szükségletei érdekében az inkarnációval hasonlítsa össze: *"Krisztusnak, azért mert embereket akart nevelni, emberré kellett válnia. Ha gyermekeket kell nevelnünk, velük együtt nekünk is gyermekekké kell lennünk. Ha Isten azt akarná, hogy ezek a gyermeki játékok jól folyjanak, az embernek rövid időn belül a keresztyén emberek nagy sokaságát kell látnia."*⁵

Isten kegyelemmel teli kondescendenciája megengedi számunkra, hogy teljességgel közel legyünk az általa teremtett emberhez, hogy gyülekezetének "közepén állhassunk", amennyiben az ő küldetésének megfelelően hirdetjük azt az evangéliumot, ami nem e világból való.

Luther írta a következőket az érte aggódó választófejedelemnek - amikor a wartburgi őrizetet elhagyva abba a wittenbergi gyülekezetbe ment, ahol olyan nagy szükség volt rá: *"Most Wittenbergbe megyek, sokkal nagyobb védelemmel felvértezve, mint a választófejedelemé."*⁶ A birodalmi átok alatt álló ember tudott az evangélium szabadságáról, ami őt, ha szükség lenne rá, megvédelmezné. Amikor én ezt emlékezetbe idézem, azt akarom mondani, hogy nekünk sincs szükségünk arra, hogy magunk körül védőbástyákat építsünk ki, hogy beleburkoljuk magunkat a különböző rituálékba, és formalitások mögé rejtjük el saját énünket. Isten emberré lett Krisztusban — ebben gyökerezik az apostoli hivatal szolgálata, és ez az örömhír nem akadt el valahol, hanem elért egészen a mai emberhez is. Nekünk a saját korunk nyelvét kell beszélnünk, de mégsem kellene mindenáron az utca nyelvét felvinni a szószerkekre. Luther gyakorlati liturgiai írásaiban a nagy szabadság és szigorúság egyaránt fellelhető. A már Karstadt óta használatban levő laikus kelyhet rövid időre átmenetileg megegyeszer visszavonta. A "Deutsche Messe" c. írásának előszavában azoknak az embereknek a szabad istentisztelettel kapcsolatos elképzeléséről ír, "akik komolyan keresztyének akarunk lenni", és nincs szükségük külső formákra, de mivel ő azt gondolta, hogy az erre alkalmas emberekre még várni kell, meghagyja a használatban az istentiszteleti liturgiának mind a latin, mind a német

³Andreas Osiander d.Ä. Gesamtausgabe Bd. 5.: Schriften und Briefe 1533-1534. Hrg. von G. Müller und G. Seebaß. Gütersloh, 1983. p. 213-216.

⁴l. m. p. 326. 26-30.

⁵BoA 3. p. 299. 25-28.

⁶1522, 5. 3. BoA 7. p. 105. 2K.

ndjét. Sokan felrötták Luthernek, hogy elképzelése-
nek harmadik módját nem valósította meg világosab-
ban, értehetőbben és példaadóan. Fel kell tennünk a
kérdést: miért nem tette ezt? Ugyanakkor Luther kér-
dehető volt az istentisztelet megtisztításának kér-
ésében, ami annak áldozati jellegét és emberi telje-
sítését jelenti. Mindent arra az alapvető célra és
törekvésre irányított, hogy Isten maga beszél velünk
és mi sokféleképpen válaszolunk neki az imádságok-
ban és dicséretben. Luther "Deutsche Messe" -jét
szükségünk szerint a reformátor programadó irataként
használtuk. Luthernek az a törekvése, hogy az ostyá-
mis imádatának elkerülése végett közvetlenül a
szentély konsekrációja után kellene következni a ki-
száradásnak, és utána a kehely konsekrációja után újra
a kőszítés jöjjön, Wittenberg városában — ahol Luther
gyónatóatyja, Bugenhagen volt a városi lelkész —
ez azonban sohasem valósult meg. Nem szabad, hogy az
ily szép nyomtatott történet-kritikai kiadás szövegét a
történet-kritikai módszer figyelembevétele nélkül
használjuk. Luther olyan ember volt, aki a konfliktust
általában nem szívegyelte, és nem volt kész semmiféle
kompromisszumra. Liturgikus kérdé-
sekben nem tévedhetetlen pápáként foglalt állást,
hanem az egységet kereste az igazság nyilvánosan
elfogadott és bevált formájában. Minden szabadság
ellenére azért azt akarta, hogy legalább egy fejedele-
m-területén, tehát egy tartományban az istentisztelet
azonos formában, azonos módon történjen. Meg-
akarta tehát akadályozni az egyéni önkényeskedést,
bármiféle szélsőséget. Mindezt pedig azokra való te-
kinnyel akarta elérni, akik még ezek után válnak
majd keresztyénné. A liturgiára tulajdonképpen egy
szükség, hithű keresztyének éppoly kevésé van szük-
sége, mint a külső 'notae ecclesiae'-re (egyházi ismer-
tetőjegyekre): az igére, a keresztségére, az oltáriszent-
ségére, "ezek már mind megvannak neki". De mégis a
liturgia — éppúgy mint a különböző jelek — haszná-
latos, mert a keresztyén ember sohasem tökéletes,
bűntelen, hanem egyszerre bűnös is. Az ember bűnös,
ezért szüksége van a kegyelem megbízható eszkö-
zére.⁷

Itt és most nem tudok belebocsátkozni Luther li-
turgiai rendelkezéseibe, melyek az istentisztelet részle-
teinek megújítását érintik, noha valóban lenne mit
elmondani. *Hans Preuß* vizsgálta meg egy méltányta-
lanul kevés figyelmet kapott cikkében, hogyan visel-
kedett és mutatkozott meg Luther mint úrvacsorázó.
Luther liturgikus magatartása számunkra mindenké-
lőtt azért olyan ismert, mert arra az augsburgi
Wolfgang Musculus a Wittenbergi Konkordia munká-
latai közben oly nagyon rácsodálkozott, és arról útle-
írásában beszámolt.⁸ Luther számára olyan magától
értődő volt, hogy a liturgia hogyan folyik le, hogy
arról semmiféle elvi leírás nem áll rendelkezésünkre.
Azt gondolom, máig is jelentős, hogy először csak a
más liturgiákkal való találkozás eredményeképpen
vették őszintén vizsgálat alá a saját tradíciót. Ebben az
esetben magától értődő, hogy a spiritualitásnak öku-
menikus formái alakultak ki és képződnek ma is. Mint
lutheránusok az elvethetlent keressük, azt, amit mi
annak tartunk és azt kérdezzük - ez pedig az érem

szükség szerű másik oldala - hogy mi az a tehertétel,
mely ezt a próbát nem fogja kiállni. Ha mi a lutheri
reformáció egyháza-akarunk maradni, akkor éppolyan
központi helyen kell maradnia a reformátori külön-
ségtételnek Isten Igéje és az emberi rendelkezés kér-
ésében, mint ahogyan az a reformátorok idejében
volt.

Pontosan az eucharisztiai imádságok liturgiai meg-
formálásánál nagyon kell vigyáznunk arra, hogy a
konsekrációnál Krisztus szerezteségi igéi hangsúlyt
kapjanak. Ma ebből a szempontból néhány helyen
kritika jelentkezik, melyet *Hans-Christoph Schmidt-
Lauber* fogalmazott meg újra meg újra.⁹ Luther a sze-
rezteségi igék hangsúlyozását határozott teológiai
szándékkal tette. Krisztus szavai azt az erőt jelentik és
képviselik, mely az eucharisztiai valóságot szabaddá
és lehetővé teszik. A szerezteségi igék felértékelése
egy magnus consensus-t vont maga után Luthertől és
wittenbergi kollégáitól Osianderen keresztül egészen
a Formula Concordiae úrvacsorai cikkéig, ha a törté-
nelem 1580-ig tartó időszakának egyes összefoglaló-
lásaitól meg is kellett tisztítani. Kijelenthetjük, hogy a
szerezteségi igék hangsúlyozása azokhoz az elemek-
hez tartozik, amelyekről soha nem szabad lemondani.
A cselekvő szubjektumát nem lehet eléggé aláhúzni:
"A mi Urunk, azon az éjszakán, melyen elárultattott..." -
ő és nem más az egyház úrvacsorai szertartásának
szubjektuma és az ő vacsorája 'Úr-vacsora'.

Az istentisztelet Löhe és Vilmar értelmezése, szerint

Szeretnék most néhány századot előreugrani a 19.
századig Wilhelm Löhe-hez. Ma, amikor nyomtatásban
megjelentek úrvacsorai prédikációi¹⁰, tájékozottabbak
vagyunk az úrvacsoráról vallott teológiájával kapcso-
latban, mint bármikor azelőtt. Löhe a hivatalból adódó
feladatban szoros kapcsolatot látott a szakramentális
(szentségi) és a szakrificiális (áldozati) között. *"Egy
pásztor úgy vezet, mint a vőfély vezeti a vőlegényt a
menyasszonyhoz (ez a szakramentális) és a menyasz-
szonyt a vőlegényhez (és ez a szakrificiális). Hogy
hogyan tudja az egyiket megtenni, a másikat pedig
elhagyni, az nem magától értődő."*¹¹ Egy pillanatra
bele kell gondolnunk ebbe az itt leírt kettős törté-
nésbe, amit Löhe szakramentális-ként és
szakrificiális-ként jelöl meg. A reformáció erőteljesen
hangsúlyozta a szakramentális aspektust, ami termé-
zetesen egy szellem-történetileg szükséges harcot is
tükrözött a középkori katolicizmussal szemben. Löhe
ugyanakkor mégis meglátja azt a feladatot is, amelyik
a menyasszonynak a vőlegényhez történő vezetésé-
ben rejlő szakrificiális szolgálatból adódik, ami köze-
lebről a gyülekezet bevezetését jelenti az imádság-
ban történő Krisztusra való emlékezésbe (anamnesis
Christi = Az úrvacsorai liturgiában a szerezteségi igék
után Jézus halálára emlékeztető imádság. A német
evangélikus egyházban ezt a részt a gyülekezet együtt
mondja — a ford.).

⁹Vö. Christian Möller: Rezension zu Hans-Christoph Schmidt-
Lauber. Die Zukunft des Gottesdienstes. In: ThLZ. 117. 1992. p.
628-630.

¹⁰Wilhelm Löhe, Abendmahlspredigten (1866), Hrg. von Martin
Wittenberg, Neuendettelsau, 1991.

¹¹Wilhelm Löhe: Gesammelte Werke, Band 5. Neuendettelsau,
1954. p. 543.

⁷Vö. Deutsche Messe. BoA 3. p. 294K

⁸Vö. Wolfgang Herbst (Hrg.): Quellen zur Geschichte des
evangelischen Gottesdienstes. Göttingen, 1968. p. 71-77.

Löhe esetében lenne mit mondani a liturgia tekintetében elfoglalt álláspontjához, de itt és most mégis csak annyit szeretnék megemlíteni, ami az evangélikus egyház liturgiájával kapcsolatos fejtegetéseit tartalmazó "Három könyv az egyházzól" című művében található¹²: "Az egyháznak nem csupán tanulásra van szüksége, hanem imádkozásra is. Nem csak egyes tagjai imádkoznak magányosan otthonukban a kis "kamrácskákban", hanem együttesen, sokaságban, gyülekezeti házaikban. Az egyház beszédben és énekelve imádkozik. És az Úr ott lakik az ő szentségeivel a dicsőítő énekeikben. Az egyház közelségét az Úrhoz és viszont, az egyház közelítésének és az Úr eljövételének szent formáit nevezzük liturgiának." Ezzel az alap-meghatározással olyan hangsúlyra mutatott rá, amelyet nekünk nem szabad elfelejtenünk, nem egyszerűen azért, mert ezt ő mondta, hanem mert egy fontos bibliai mag foglaltatott bele és a pedagógizálás veszélyét — mely a protestantizmusban oly gyakran tért hódított — kritikailag vette célba. Löhe ismeri annak a veszélyét is, amit a részesedés és érdekelttség nélküli rituálék magukban rejtenek. Ezért tanácsolja: "Aki saját kedvét akarja lelteni az Úr istentiszteletén, az igyekezzen, hogy felfrissüljön, mielőtt kifutna az időből. Jóllehet a liturgia a belső élet gyümölcse, de éppen a jó fa édes gyümölcse olyan eledelül is szolgálhat, ami az embert még több utáni vágyásra ösztönzi. Nem szabad szégyellnünk a liturgiát tanulni! Hasonlóképpen, mint a katekizmus, ez is tanulható, lehet szó szerint megtanulandó anyag, ahhoz hasonlóan, de nem szükségszerűen!" Löhe továbbmegy, és óv attól, hogy a liturgiai szabadság által létrejött új liturgiai formákkal visszaéljünk. "Ha az ember először a régiektől tanult, akkor tudja az új idők eredményeit (nyelvét, nyelvi formáit) leginkább beépíteni a liturgiába." Ezek olyan mondatok, melyeket ma, majd százötven év elteltével teljesen magamévá szeretnék tenni. Löhe nem sorolta magasabb rangba a liturgiát, mint ami a tiszta tanítást és az istentiszteletet megvédi a hamis esztétizmus veszélyétől. "Az igaz hit nem egyedül a prédikációban szól meg, hanem az imádságokban és az énekekben is. A liturgia tehát az egyház egyik olyan eszköze kell váljon, mely az ellenség ellen szolgál. Szent védelmi és támadó fegyverre kell válnia az Úr háborúiban." Löhe ezzel egy fontos gondolatra mutat rá, amit először csak a német felvilágosodás után lehetett volna továbbgondolni. A liturgiának védelmi funkciója van az egyházban és minden gyülekezetben az egyes emberek pillanatnyi kitalációival szemben, legyenek azok saját ötleteiktől megszállott lelkészek vagy aktív gyülekezeti tagok, akik egyetemes papságukat gyakorolják. Löhe írásainak összességét kellene szemünk előtt látni. Úrvacsoráról és gyónásról szóló kijelentései túl gyakran váltak a vizsgálat egyedüli tárgyaivá. Pedig nála ezek sosem elszigetelten jelennek meg az egyéb kegyelmi eszközökkel és a kegyesség más megnyilvánulásaival szemben, de az oltáriszentség gyakorlatában és tanításában végső fokon mégis egy kulminációs pontot lát. Ez egyrészt Löhe oly gyakran előkerülő kérdése a más egyházak tagjaival való úrvacsorai közösségre vonatkozóan. Löhe azon igyekezett, hogy a "keveredés nél-

küli úrvacsorai közösség zászlócskáját magas tartsa"¹³.

Nem akart vitákba bocsátkozni, noha ő maga tudta, hogy ennek a kérdésnek nem szabad mindig az első helyen állnia¹⁴. De meggyőződése szerint az oltáriszentség élő könyv, amiből sokkal több megtudható, mint a legvilágosabb és legegyszerűbb képekonyvből.¹⁵ E középponti gondolata miatt — melyet Löhe oly egyértelműen aláhúz - esik olyan nagy súllyal a latba, ha ő azt mondja: "Minden tettünknek, cselekedettünknek, mindegy, hogy sok vagy kevés az, sosem volt és ma sincs más célja, minthogy a mi legszentebb konszokratorunk teremtő szavait az oltár szentségében tiszteljük. Minden ember között — akik bárhol és embereit szolgálják — szeretnénk mi — szegény dettelsaui emberek — minden munkánkat egyetlen-egyre csökkenteni, de mindig a köszönet és a dicsőítő virágzó koszorúját az Úr oltárára áldozni."¹⁶

Ezeknek az összefüggéseknek részletesen utánajártam, mert ezek azt mutatják, hogy a liturgia gyakorlása Löhe pasztorális munkásságának nem egy mellékága volt, hanem egészen a középpontjában állt annyira, hogy ez volt hivatásbeli tevékenységének lényege. Ezt az üzenetet kapjuk a Löhe-vel folytatott dialógusból.

Végezetül álljon itt néhány gondolat August Vilmar írásaiból. Egyik pasztorálteológiai előadásában egy fontos megjegyzésére bukkantam: "A liturgia azért van, hogy a lelkész individuumával szemben tartsa az egyensúlyt. Segítségével megbízhatóan, akadály és megrövidítés nélkül juthat el Isten igéje a gyülekezethez. Milyen sokan épültek a nyers racionalizmus korában — amikor hitelenséget és emberi szót prédikáltak — egyedül a liturgia által!"¹⁷ A liturgiának ezt a megőrző funkcióját nem szabad lebecsülnünk! Vilmar megkívánja a lelkészeket a kreativitást a szöveken és az egyéniség visszafogását az oltárnál, amikor ti. a gyülekezet nevében imádkoznak.

Végül egy utolsó gondolat Vilmar fő munkájából, "A tények teológiája a retorika teológiájával szemben" című írásból. Vilmar hangsúlyozza, hogy a szolgálat közvetlenül a Krisztus szolgálata legyen és ezért ebből a forrásból jöjjön létre. "Ha ez a szolgálat, hivatás nem közvetlenül az Úr Krisztus szolgálata, az ő mandátuma, az ő parancsa, akkor a szolgálat elnyomná annak hordozóját, vagy a szolgálat végzője dobná el magától a hivatást."¹⁸ Egy olyan időben, amikor sok szolgatársunk a rá háruló feladatoktól agyonnyomva érzi magát, szükséges, hogy ezeket a mondatokat így vagy úgy újrabetűzzük.

Fordította: Krška Mária
teológiai hallgató

¹³V.ö.l.m. p. 911.

¹⁴V.ö.l.m. p. 701.

¹⁵V.ö.l.m. p. 907.

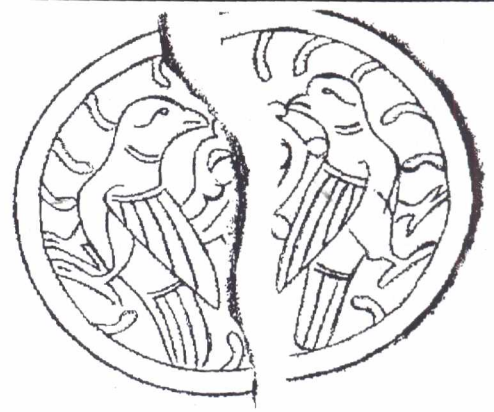
¹⁶l.m. p. 911K.

¹⁷A.F.Ch. Vilmar: Lehrbuch der Pastoraltheologie, Hrg. von K.W. Piderit. Gütersloh, 1872, p. 76.

¹⁸A.F.Ch. Vilmar: Theologie der Tatsachen wider die Theologie der Rhetorik. Marburg, 1867; Darmsatdt, 1968, p. 91.

¹²l.m. p. 176-178.

Egyedül élő (single) emberek¹ – Az egyház távlatai –

A „single” fogalma

„Az individuum és családja” címmel 1995-ben megjelent a Deutschen Jugendinstuts kiadásában egy tanulmány (DJI: Familien-Survey 4, szerk. Hans Bertram, Opladen, 1995). A legfeltűnőbb ebben a tanulmányban a korábban megjelentekhez képest, hogy a „család” fogalmát többé már nem régi szociológiai kategóriák szerint értelmezi, amely a „közös háztartás” fogalmából indult ki, hanem újradefiniálja, „az életformák sokféleségéről” szól; utánajár „Az egyedülálló és egyedül élők”, a „single” jelenségének is (a „single” angol kifejezésnek, ahogyan a német nyelvben, úgy a magyarban sincs meg a megfelelő párja) — jelen tanulmány is ezzel a témával foglalkozik. A széleskörű tudományos felmérés vizsgál népességtudományi, családszociológiai, gazdasági, pszichológiai, gerontológiai, társadalomorvostani, jogi és természetesen az egyház számára fontos teológiai, lelkipásztori kérdéseket — mindeddig a hivatalos statisztikák csak olyan szociálpolitikai faktorokat elemeztek, mint öregség, gazdasági helyzet, családi állapot, képzettség vagy foglalkozás.

Témánkhoz kapcsolódóan megjelent még egy fűzet: a „Perspektívák és orientáció” sorozatban, a szövetségi kancellária iratsorozatának 17. Kötete a C. H. Beck kiadónál: Stefan Hradil, A single-társadalom. Hradil pragmatikus single-fogalmat használ: a 25 és 55 közötti egyedülállókkal történt megfigyeléseiből indul ki. Bertramtól eltérően Hradil annak a tételnek a képviselője, hogy a modern társadalom olyan irányba halad, hogy hagyományos kötelekeit, hit-rendszereit és szociális kapcsolatait elhagyja; a szekularizáció terjeszkedik, a haladásba vetett hit a legfontosabb, „a cél szentesíti az eszközt” az uralkodó maxima. Az ipari társadalom továbbfejlődik a poszt-indusztriális társadalomba, melynek legfontosabb jellemzői: a születési ráta a reprodukciós szint alá süllyed, az elvándorlási hullámokon keresztül kiegyenlítődik; az életformák pluralizálódnak; az iskolai képzés expanzálódik — mindig hosszabb és hosszabb ideig tart; a képzés és a tudás a központi tengelyek; a termelési munka ideje összeszűkül az életkor harmadára; a szolgáltatási szektor növekszik a termelékenység szektor terhére; új, „posztmaterialis” értékhorozók egészítik ki a régi materiálisokat. Az emberek egyszerűen nem akarnak pusztán pénzforrásból élni, mint a jóléti társadalmakban, hanem maguk is alkotni akarnak. Ez azt jelenti, hogy a tradicionális miliók és a hozzátartozó dolgok (pl. vallásos identitások) újraélesztésével — felállítanak új szocio-kulturális csoportosulásokat: kialakult a nagyvárosi életstílus, az ifjúsági szubkultúra, szociális mozgalmak, a külföldiek külön kulturális csoportokba szerveződnek; a „klasszikus” ipari társadalom szocio-kulturális nagycsoportjainak jelentősége csökken, ehelyett a közép- és kisméretű csoportosulások súlya növekszik, mindegyik egyéni értékekkel, célokkal, minél inkább kifejezve az élesen elkülönülő életstílust.

A szerző szerint a single-k élete a jövőben „teljesen normális” állampolgári életnek fog számítani, életük nem számít szélsőségesnek, szociálstruktúráis normalizáció fog végbemenni.

Hradil rámutat néhány jellemzőre: a single-k inkább a városokban élnek, mint vidéken, inkább a városok belső részében, mint az elővárosokban, inkább protestánsok, mint katolikusok, inkább jobban keresők, mint rosszul, inkább férfiak, mint nők, inkább észak-németek, mint dél-németek,

inkább németek, mint külföldiek.

Ahogyan az várható: a belvárosok egy- és kétszobás lakásai kedvelt lakóhelyei a single-knek. Ludwigshafenben, ahol lakom, a belvárosban a magánháztartások 59%-a egyszemélyes háztartás. Városi átlagban az egyszemélyes háztartások aránya kb. 39%. A háztartások egyre kisebbednek, ez egy kimutatható társadalmi fejlődési vonal, és az utóbbi 25 évben ez a növekedés különösen is jellemző a nagyvárosi gócpontokban. Míg 1970-ben a belvárosban pusztán 37%-os arányban voltak a háztartások maguk vezetői, ez az arány 1987-ig 59%-ra emelkedett.

Az egy-két személyes háztartások (gyermektelen házaspárok, egyedülálló, gyermeküket egyedül nevelők, a 30 év alatti, — különösen munka- és iskolügyi miatt sokszor költöző fiatalok) nagy arányban résztvevői a mobilitásnak. Azok, akik belvárosból származnak, más lakossági csoportokkal szemben jobban hajlanak a lakásváltozásokra.

Felmerül a kérdés: elképzelhető-e, hogy a társadalomban szükségszerű, hogy egyre több legyen a single, kialakulófélben van-e egy Robinson-társadalom?

1993-ban a Rheinpfalzban megjelent egy cikk „A single-k jelenlétének legendája — az új életforma” címen. Ez egy single-tanulmány Ronald Bachmanntól, egy bayreuthi szociológustól. Megkülönböztet single-típusokat: a „creative-single”: tartalmas magánélet, hatalmas ismerői kör, energikusság, munkahelyükön és szabadidejükben fitten és függetlenül járnak az életben. Ezt a típust állítja szembe a „lonely single”-vel, aki a körülmények folytán kénytelen egyedül élni, akiből Németországban 10 millió van; s akik már azért sem lehetnének az új élet modelljei, mivel jórészt idősebbek és nem adnak ki sok pénzt, hanem inkább sok pénzbe kerülnek. Végül a szociológusok és pszichológusok ismerik még az „ambivalens single” típusát, ők olyan emberek, akik szívesen kibékülnének egyedülükkel, meg is tudnák tenni ezt; hozzájuk számolja ez a csoport azokat az embereket, akik kapcsolatukból többé-kevésbé önkéntesen léptek ki. Idézem: „A legtöbb ambivalens megismerhető arról, hogy az egyedüllétről dicshimnuszokat zengedez. Az élet realitása azonban sokkal inkább a bizonyos mesebeli róka savanyú szőlője számukra.”

Mi a single-életforma egyre szélesebb elterjedésének oka? Hadd soroljak fel néhány feltételezhető okot!

1. A „generáció-csúszás”: „lent” egyre később halnak meg; és „lent” egyre később házasodnak.
2. A válások száma hihetetlenül magas, s emelkedő tendenciát mutat.
3. Az egyedüllét ma már nem kudarcnak, hanem emancipáltságnak számít. Single-nek lenni egy új életforma, melyben az ember új életteret tár fel.
4. A szociológusokat foglalkoztatja a háborús özvegyek kérdése, akik egy jelentős single-csoportot alkotnak a 60 év feletti korosztályban. Ők a 3,5 millió, háborúban elesett férfi után maradtak.

A single életforma gyakran megjelenik az irodalomban is, s a Bibliában is utánanézttem a fellelhető single-hagyományok.

Single-k az irodalomban

Thomas Mann a *Buddenbrock házban* úgy jellemzi Christian, mint „bohókás ember”-t. Egy nagycsaládban él, s

¹ A Septoplis konferencián (Karlsruhe, 1995. Október 17-én) elhangzott előadás szerkesztett változata

minél idősebb lesz, annál inkább betokozódik, világiak és félművészek homályos világában mozog. Ő, az igénytelen, végül elveszi Aline-t, a prostituáltat, s ez aztán elmeogyógyintézetbe juttatja.

A „*Velenec halálá*”-ban Gustav Achenbrach művészként áll előttünk, egy „vékonybőrű ember”, aki a normális családi életet abszurdnak látja. „Ki tudna elképzelni egy ilyen embert, még ott ülve egy már elfogyasztott reggeli asztalánál két nyafogó kisgyermekkel?”

Jól ismert *Tonio Kröger* példája: művész, polgári — örökösen rossz lelkiismerettel.

Hermann Hesse is alkotott egy figurát „*Steppenwolf*”-jában (A pusztai farkas), amely a 20-as és 60-as években a fiatal nemzedékek mintaképe lett, *Harry Waler*t: egy szánalmasan megfeneklett egzisztencia, házasan maga mögött hagy mindent, s céltalanul bolyong a világban. Újra és újra visszatér a „rendes polgár” világába. „Nem lakom sem palotákban, sem patríciusházakban, hanem ehelyett tisztességes, unalmas, kifogástalanul tartott kispolgárlakokban.” „Most pedig szívesen élek ellentétek között, melyben életem magányos, szeretet nélküli és üldözött, teljesen rendetlen élet, s egyben a család- és polgári miliőben is szívesen vagyok, mert ha átlépek szobám küszöbét, ott mindennek vége, ahol a könyveshalmok közt cigarettacsikkek fekszenek és borosüveg áll, ahol minden rendetlen, nem otthonos és elhanyagolt.” — De fuldoklik „egy mindig vékonyabbá és vékonyabbá váló kapcsolatnélküliség és elkülönültség levegőjében”. — Az egyedüllet annyit jelent itt, mint megközelíthetlenség, hideg kívülállás, szélsőséges élet, tévelygés kocsmákon keresztül éjfekete utcákon, kavargás könyvekben és öreg partitúrákban. — Egy tragikusan füstté vált alak Hesse hőse.

Max Frisch „*Homo Faber*”-jában a teljesen automatizált, műszaki embert ábrázolja, aki — úgy tűnik — gond nélkül vitorlázik a mindennapokban. Tragikuma, hogy érzelmvilágától elválik. Már a regény kezdete fényt vet szerelmi és kapcsolatteremtő képességeire: „*Hulla fáradt voltam. Jeny három óra hosszat, amíg a késő gépre vártam, fecsegett nekem, habár tudta, hogy én alapvetően nem vagyok házasodó típus. Boldog voltam, amikor egyedül hagyt.*”

A „*Homo Faber*” érzelmeivel, hangulataival szemben olyan, objektív és önmagát elhatároló, mintha gép lenne. „Ami a hangulatot illeti, nem teszek ki magamért, ahogy szokták mondani. Néha elyengül az ember, de aztán újakezdi. Az érzelmek a kifáradás jelei, s nem többek, legalábbis nálam. Lagymatagá teszik az embert. Akkor nekem az sem segít, ha leveleket írok, hogy ne érezzem magam egyedül.”

Frisch jellemzi az 50 évvel ezelőtt még újdonságnak számító technikában és előrehaladásban hívó embert: gyakorlatias, s érzelmeiről lemondva él. A technikai életforma egy soha nem pihenő bolyongásba űzi őt. Mit kezdene egy ilyen, a kontinensek közt ide-oda szálló ember egy asszonnal, otthonnal? Az utalások erre csak bosszantják őt.

Ez a single-típus, mely Faberrel egy korszak prototípusa lett, technikai világ-beállítottságával elveszti „valódiságát”, a szeretetre való képességét. Mindkét asszonya, akikről azt hiszi, hogy szereti őket, halálba és tönkremenetelbe dönti őt. Csak a végén ismeri fel betegségét, keresi az érzelmei nélküli életből való kiutat, s — halálos beteg — el akarja venni Hannát, lánya anyját. A regény nem ad választ a *Homo Faber* életére.

Nem említettük még az asszonyokat, hatalmas anyag van ebből is, nagyrészt feminisztikus körökben. Csak néhányra szeretnék utalni.

1988-ban megjelent egy regény *Barbara Pym*-től, *Remek asszonyok* címmel, ábrázolja a „vénkisasszony” (spinster) típusát. A főhős elmúlt 30 éves, szakma, szomszédokhoz való hajlandóság

nélkül, rajongva egy papért, számtalan jótékonyági munkát elvégezve él. „*Amikor két év különbséggel meghaltak szülei, rámhagytak egy kis jövedelmet, és bútorok egyvelegét, de otthon nem.*” Végül összeköltözik egy iskolai barátjával, aki tanár és egy cenzori hivatalban dolgozik, amihez szerencsére nincs szükség semmiféle különösebb végzettségre, csak türelem. Később félállásban dolgozik elszegényedett, idős asszonnal, javára létrehozott szervezetnél. „*Olyan ügy ez, melyet szívesen viselek, mivel az az érzésem, hogy akár én is lehetnék egy ilyen asszony. Aki egyszer csak ilyen helyzetbe került.*”

„*A bal kézen hordott gyűrűre összpontosult minden figyelmem, amikor a hajdani szerelmeivel találkozott.*” De aztán rájött, hogy a gyűrű milyen kicsi, szegényes a gyémántja, s kiderült, hogy a randevúkon, hogy a felbukkant egyén egyáltalán nem férj-jelölt s amúgy is: mennyire unalmas ember.

1988-ban publikáltak egy könyvet, ami egy modern szakmailag jól képzett asszony single-életét írja le, annál minden gondjával, mindennapjaival: *Elisabeth Dunkel: „Halál bicikli nélkül”* (Der Fisch ohne Fahrrad/Every woman loves a Russian poet). Azonnal bestseller lett a könyvből. A cím egy ismert feminista mondás, arra utal, hogy egy nőnek pont annyira van szüksége egy férfinak, mint egy halnak biciklire. — A hősnőnek, úgy tűnik, nagyon is szüksége van egy partnerre. A könyv leírja egy okos, attraktív asszony életformáját, aki napi életét exquirit módon, ateista keretek között éli meg. A regény irodalmi szempontból mutatja be azt, ami már a valóságban is létezik: egy ember egyedül él, nem azért, mert sikertelen, hanem más, életstílusbeli okok miatt, mindenekelőtt azért, mert társadalmilag túlhaladt a párkapcsolatokról eddig élt — határos — képzeteken, melyek azokat mint egyetlen megszabható módszert mutatták be. Kifejezően bemutatja, hogyan szerzi be a szimpatikus hősnő, Katja, az újabb és újabb illuzórikus elképzeléseket a párról, belekeveredik balul végződő, gyorsan lezáruló kapcsolatokba, s végül nyitva marad a kérdés, hogy vajon tényleg a legjobb megoldás-e a páros élet.

Szintén 1988-ban jelent meg *Anna Theinsberg* könyve: „*A bubiféjűek a 20-as években*”. Ő ír arról, hogy a szülő, gyermekek nélküli élet — a jóléti társadalom terméke — kockázatokkal jár ugyan együtt, de nagyobb életeret biztosít, szakmai esélyeket nyújt, lehetővé teszi az emancipációt. Ezt az alternatívát így hívják: „dinks” (double income nokids). Ebben a felépítésben megvan mindenük: biztonság, jó megélhetés, mobilitás, karrier, szociális tekintély.

Átnéztem még egy könyvet *Eva Jaegg*től: *Egyedül élők*. Ott találtam egy egészen egyszerű gondolatot, mely szerint a single élet a népvándorlás idejében egyszerűen veszélyes lett volna. „*ház, törzs nélkül egyszerűen semmi vagy*”. „*Egyedül egyszerűen veszélyes volt, s gazdaságilag is problematikus.*”

Először — így Jaeggi történelmi jegyzetében — a 12. és 13. század „minnesängerek” voltak olyan emberek, akik elfogadottan éltek egyedül — elbeszélték, hogy bennük lassan az intimitás és autonómia érzése kezdett kialakulni, a legjobb példa erre talán *Parsifal*. Aki addig egyedül élt, beteg, bűnös, gonosz volt. Akik, mint Hieronymus vagy Antonius, felkeresték a magányt, saját maguk által választott próbának álltak neki, vagy mélyebben szerettek volna belemerülni az élet titkába, betegségben, bűnben és gonoszságban szenvedtek és ebben voltak mesterek.

Az egyedülélés régebben a sivárság, „szegénység” terméke volt. Asszonyokat kitagadtak, ha hajadonként gyermeket vártak, vagy életük a hozzátartozók halálával teljesen ellehetetlenült. Gyakran rájuk sütötték a boszorkányság bélyegét, a periférián éltek, bármikor megégethették őket. Csak akkor sikerült „túlélniük”, ha szokatlan erejükkel „feljelőttek” javasasszonnynak vagy jövendőmondónak. Mindig abban a veszélyben voltak, hogy besűgják őket mint megszállottakat, vagy elfogja őket az inkvizíció.

* (Az előadás 2. részét a következő számunkban közöljük.)

fordította: Kuntz Nóra
teológiai hallgató

K I T E K Í N T É S

D. DR. NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

– 1997. március –

Rendkívüli jelentőségű ökumenikus teológiai eseményről számoltak be a kora tavaszi hírek a reformáció hazájából. Több mint kétévi, igen széleskörű teológiai előkészítés után megjelent és rögtön rendkívüli publicitást kapott a német sajtóban és elektronikus médiában a két nagy német egyház, a római katolikusok és protestánsok, közös „szociális üzenete” (Sozialwort) a német társadalmat foglalkoztató, legégetőbb gazdasági és társadalmi kérdésekben.

Ez a több mint százoldalas, közös teológiai–szociáletikai dokumentum egyfelől elemzi a mai német gazdasági és szociális helyzetet, és erős kritikát gyakorol annak irányára, számos jelensége fölött. De — ami ennél is fontosabb — segíteni és irányt adni kíván a keresztyén politikusoknak, szociológusoknak és gazdasági szakembereknek a kétezer éves keresztyénség hitből eredő, etikai igazságai, értékei alapján a legtöbbet vitatott, legsúlyosabb mai emberi kérdésekben. Ilyenek: a gazdagság és a szegénység égbekiáltó ellentéte, a szegények és gyengék kilátástalansága mások segítségére nélkül, az igazságosabb köztehermegosztás, a munkanélküliség embertelensége, emberséges megoldások keresése kényszerű gazdasági döntésekben, a szociális piacgazdaság megőrzése stb. Végzi ezt a „Ielkiismeret-ébresztést” a „Sozialwort” anélkül, hogy beavatkozni kívánna a szakértelemet kívánó, konkrét törvénykezésbe az említett területeken.

A másik, eléggé nem értékelhető, jelentős vonása ennek a német teológiai-etikai állásfoglalásnak az, hogy a meglévő teológiai különbségek ellenére a nyugati keresztyénség két legjelentősebb ágának teológiai együttműködésével és széleskörű etikai konszenzusával jött létre. Szinte azt mondhatnánk, hogy az első közös „szociáletikai enciklika” római katolikus–evangélikus közreműködéssel Európa egyik legjelentősebb országában. Hogy ez a közös teológiai dokumentum etikai területen az ökumené első évszázadának vége előtt és a harmadik keresztyén évezred küszöbén napvilágot láthatott, ennek értékét, fontosságát nem tudjuk eléggé kiemelni az egyházak és a világkeresztyénség vonatkozásában! Nem ok nélkül váltott ki röviddel megjelenése után a „Sozialwort” olyan rendkívüli érdeklődést Németországban, és erős visszhangot a médiában és a közéletben! Továbbra is figyelemmel kívánjuk kísérni az ökumenikus, egyházi és világi visszhangot Németországban és annak határain túl, a modern társadalom legidősebb gazdasági–társadalmi vitakérdéseiben.

(A híryanagy lezárása: 1997. március 31.)

I. Egyházi Világszervezetek

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Ciprus szigetén tartotta *végrehajtó bizottsági ülését* februárban az Egyházak Világtanácsa. Ezen két fő téma szerepelt: az ökumenikus világszervezet súlyos pénzügyi krízise, és folyamatban lévő strukturális átalakítása.

K. Raiser főtitkár ismertette a világszervezet külső átalakítására vonatkozó részletes javaslatait. Ezeket az ősz kezdetén terjeszti majd a vezető testület, a Központi

Bizottság ülése elé. Az öt világrészre és 330 tagegyházra kiterjedő hatalmas szervezet — jelentette be — a következő két évben további szigorú takarékosági intézkedésekre kényszerül majd, de lényeges munkaterületeinek további megőrzésével.

ENI

A *Bibliatársulatok Világszövetsége* (London) közzétette legújabb jelentését. Eszerint az 1996. esztendőben az öt világrész 124 bibliatársulata összesen 530 millió példányban jelentette meg a világ

legelterjedtebb könyvét, a Bibliát és annak egyes részeit. A teljes Biblia csaknem 20 millió példányban került kiadásra, ami 9 százalékos növekedést jelent az 1995. évhez viszonyítva.

A legnagyobb volt a bibliakiadás *növekedése* Észak- és Dél-Amerikában, valamint Ázsiában. Kínában, a világ legnépesebb országában a keresztyén bibliatársulat (Amity Press) 3 millió Bibliát adott ki a múlt évben, 1987 óta pedig 15 millió kínai nyelvű Bibliát. Kína után az Egyesült Államok és Brazília vezeti a bibliaterjesztés listáját. Európában és a Közel-Kele-

ten 72 százalékkal nőtt az Újszövetség terjesztése. Egyedül Koppenhágában több mint félmillió Bibliát juttattak a főváros családjai 98 százalékanak az elmúlt esztendőben. A bibliaterjesztés *legmodernebb formái* a CD-ROM lemezek, az audio- és videokazetták.

ENI

Az Egyesült Nemzetek Szövetsége közzétette legújabb jelentését *a vallási kisebbségek világhelyzetéről*. Ezek – és közöttük a keresztyének milliói is — főleg Ázsiában és Afrikában vannak kitéve a fenyegetettségnek, hátrányos megkülönböztetésnek és üldözésnek. A keresztyén kisebbségek nehéz helyzetéről ad hírt az ENSZ többek között Kínában, Indonéziában, Iránban, Szudánban, Egyiptomban és Algériában.

Epd-w

A Genfben működő nemzetközi egyházi szervezetek, az Egyházak Világtanácsa és a felekezeti világszövetségek közös nyilatkozatban ítélték el a „*rasszizmust*, amely Európában és egyházainkban is jelentkezik”; egyúttal óvtak az antiszemitizmus kísértésétől is, amely ugyancsak jelentkezik Európában.

A közös nyilatkozatot az említett világszervezetek és az európai egyházak ökumenikus szervezete főtítkárai abból az alkalomból tették közzé, hogy az Európai Unió 15 tagállama *az 1997. évet „a rasszizmus elleni küzdelem évének” nyilvánította*. Az ENSZ ugyanakkor március 21-én tartotta „a rasszista megkülönböztetés megszüntetésére fölhívó világnapot”.

„Mély aggodalommal látjuk és elítéljük a faji megkülönböztetés nézeteinek egyre növekvő *terjedését* egyének, politikai pártok és szervezetek részéről” — jelentik ki a nemzetközi egyházi szervezetek legújabb közös genfi nyilatkozatukban.

ENI

LUTHERÁNUSVILÁGSZÖVETSÉG

Az észak-amerikai és európai, nagygyűlést előkészítő tanácskozások után a LVSZ sajtószolgálat a márciusban részletes beszámoló

közölt *az ázsiai kontinens evangélikusainak előkészületeiről*. Az ázsiai 39 evangélikus tagedyház 91 delegátusa február 27 és március 3. között Szingapúr városállamban tanácskozott a júliusi világgyűlés témáiról, ázsiai vonatkozásairól. Külön fontosságot adott ennek a konferenciának, hogy a hongkongi helyszín miatt a nyári jubileumi világgyűlésen nyilván nagy szerepet játszanak majd az ázsiai egyházak problémái.

Ezért állt előtérben a szingapúri találkozón a keresztyén misszió mai értelmezése, az egyházak viszonya a többi világvalláshoz, a szöszék- és úrvacsorai közösség, a nők lelkési ordinációja, általában a nők szerepe az evangélikus egyházak életében és az emberi jogokkal kapcsolatos kérdések.

Az ázsiai tanácskozáson az evangélikus tagedyházak megerősítették kívánságukat, hogy a Világszövetség alakítson külön *Ázsiai Regionális Irodát* a kontinensen 39 ázsiai tagedyháza számára.

Iwi de

Március közepén tartotta világgyűlés-előkészítő összejövetelét az *afrikai evangélikus egyházak* 76 hivatalos delegátusa a dél-afrikai Johannesburgban. Ezen a főtéma a következő volt: „Keresztyén misszió a mai Afrikában — Találkozás más vallásokkal”.

Iwi de

Megjelent a *LVSZ tevékenységéről* beszámoló, időszaki folyóirat (*LWF Today — LWB heute*) legújabb száma. Közli a IX. Világgyűlés előkészületeiről szóló legfrissebb híreket és az új evangélikus világstatisztika adatait. Részletesen beszámol a genfi központ és az egyes osztályok múlt évi tevékenységéről. Tudósít a Lutheránus Világszövetség ökumenikus és más nemzetközi kapcsolatairól is.

Iwi today

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Közzétették Európa egyházi nyári nagy csúcstalálkozójának, a Grazban tartandó *Európai Ökumenikus Nagygyűlésnek* részletes programját. A nagy érdeklődéssel

várt, júniusi ökumenikus találkozók *előadói* között vannak: *Martini* római katolikus kardinális, az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának elnöke (Milano), akit gyakran emlegetnek II. János Pál pápa utódjaként; továbbá *II. Alekszij* moszkvai ortodox pátriárka, *Desmond Tutu*, a neves dél-afrikai, fekete anglikán érsek, *I. Karekin* örmény ortodox katolikosz, valamint *Chiara Lubich*, az olasz Focolare ökumenikus mozgalom megalapítója.

A legutóbbi évek e legnagyobb európai ökumenikus eseményét, amelyre 350 egyházi delegátust és mintegy 8500 ökumenikus résztvevőt várnak Európa minden részéből, június 23 - 29. között erről a főtémáról rendelkezik meg: „A kiengesztelés — Isten ajándéka és az új élet forrása”.

ENI

II. A Világ egyházai

NÉMETORSZÁG

A Német Evangélikus-Protestáns Egyház (EKD) és a Német Római Katolikus Püspöki Konferencia elnökei, *Klaus Engelhardt* és *Karl Lehmann* püspökök, február 28-án Bonnban, sajtókonferencia keretében tették közzé *a két nagy egyház közös nyilatkozatát a legégetőbb mai szociális kérdésekben*. A több mint száz oldalas teológiai-etikai dokumentum a következő címet viseli: *„A jövőért szolidaritással és igazságossággal”* (Für eine Zukunft in Solidarität und Gerechtigkeit). A rendkívül jelentős evangélikus-római katolikus közös teológiai állásfoglalás több mint két évi előkészítő munkával, mintegy 2500 hozzászólás 25 ezer oldalnyi anyaga alapján készült.

A két nagy egyház — mindegyik 27–28 millió hívővel — világos *kritikával* illeti a jelenlegi gazdasági-szociális viszonyokat Németországban, elsősorban a csaknem 5 millió munkanélküli és a sokgyermekes családok súlyos helyzete, valamint a szegények és gazdagok között egyre növekvő különbségek miatt. Az egyházak ugyan védelmükbe veszik a szociális piacgazdaság modelljét más elképzelésekkel szemben, de hatékony *reformokat* követelnek a nyugdíjak, a szociális támogatások,

a családok terheinek kiegyenlítése és a vagyonképződés területein. Sürgetik az „*irgalmasság kultúráját*”, amely „érzékennyé tesz sok szenvedései iránt”. A modern gazdasági életnek elengedhetetlen tartozéka a „*szociális állam*” — hangzik a dokumentumban.

Éles kritikával illeti a két egyház közös teológiai–etikai állásfoglalása a *gazdasági folyamatok globalizálódásának káros jelenségeit* is. „A tulajdon mindig szociális kötelezettségekkel jár” a nemzetközi tőke vonatkozásaiban is. Az egyházaknak a szegények, a gyengék, a társadalom és a világgazdaság reményvesztettjei szószólóinak kell lenniük a mai technizált, globalizálódó világban.

Részletes etikai fejezetben sorolja fel a szociáletikai dokumentum az egyházak *javaslatait* a gazdasági és szociális élet különböző területein, mindenütt a nélkülözők, a gyengék és hátrányos helyzetbe kerültek segítségét, a szolidaritás és az igazságosság etikai követelményeit állítva előtérbe.

De az egyházak *önmaguk felé is fordulnak*: a feszült gazdasági helyzetben az egyházaknak is szociális felelősségtudattal a szigorú takarékoság útjára kell lépniük. De ahol a hűsbavágó takarékosági lépések személyi vonatkozásokban is elkerülhetetlenek, ott az állások leépítése és a munkából való elbocsátások helyett *a munka megosztását* kell előnyben részesíteni.

Az új, közös szociáletikai dokumentum mind az egyházakban, mind az egyházi szervezetekben élénk és *kedvező visszhangot* keltett. Így *Hermann von Loewenich* müncheni bajor evangélikus püspök kijelentette, „boldog, büszke és hálás ezért az iratért”. *G. Renz* württembergi evangélikus püspök szerint a dokumentum elősegíti majd a társadalom különböző csoportjainak szorosabb összefogását a jelenlegi szociális krízis legyőzésére. Hasonlóan pozitív visszhangokat váltott ki az ökumenikus összefogással készült teológiai irat a római katolikus egyházban is. Ez az egyházi dokumentum „irányt mutat és világos javaslataival bátor állásfoglalást jelent a szegények, a gyengébbek és a hátrányos helyzetbe jutottak mellett” — hangzik a katolikus munkavállalók értékelése. A föltűnést keltő német öku-

menikus egyházi dokumentum további visszhangjára a következőkben még visszatérünk.

Iwi de – cpd-w

Neves német és amerikai archeológusok és bibliakutatók szkeptikusan nyilatkoztak arról a mintegy 30 korai keresztyén *pergamén-töredékről*, melyeket legújabban fedeztek föl a berlini Egyiptomi Múzeum anyaga között. Kizártnak tartják azokat a „szenzációs” jelentéseket, hogy „hiteles jézusi igék” vagy egy „új evangélium” fölfedezéséről lehetne beszélni. Inkább az eddig is ismert, több mint 50 „apokrif evangélium” közé tartozó, gnosztikus iratokról lehet szó. Az új leletek mindenesetre új információkat adhatnak a bibliatudomány számára a korai keresztyének életéről.

cpd-w

Heves vitákat és tiltakozásokat váltott ki világszerte az *elő szervező* „másolásának”, a „klónozásnak”, a *tudományos fölfedezése*. Németországban is megindult a vita elsősorban arról, hogy megengedhető-e az ember klónozása, biotechnikai „lemásolása” vagy több példányban? Illetve szabad-e folytatni kísérleteket ebben az irányban is? Mert a biotechnikának ez a legújabb ága már sikeres alkalmazásra került növények és állatok esetében.

Sok kutató azon a véleményen van, hogy már az állatok „mesterséges másolása” is megengedhetetlen emberi beavatkozás az élő természet világába, amelyet az atomfegyverek előállítását és használatát megtiltó nemzetközi egyezményekhez hasonló tilammal kellene meggátolni. A Német Orvosszövetség elnöke, *K. Vilmar* szerint az élő ember „lemásolása” biotechnikai módszerekkel „büntett a természet és az ember méltósága ellen”. Egy másik kutató szerint (*C. Heeremann*) „a biotechnikai fejlődés és mesterfogások iránti teljes megértés mellett *a tudomány itt át nem léphető etikai határokhoz érkezett el*”. Az evangélikus és római katolikus teológusok Németországban egyértelműen állást foglalnak a tudományos fejlődés e legújabb, ismeretlen veszélyeket magában rejtő

ága ellen, amely a „biológia tudományát veszélyesen meredek lejtőre vinné” (*G. Altner* — Heidelberg).

cpd-w

Mind a római katolikus, mind a protestáns egyházak kijelentették, hogy „erős elkötelezettséggel” kívánnak segítséget nyújtani a sokat vitatott *német–cseh történelmi megbékülés* érdekében. Együtt kívánnak fáradozni a német és a cseh egyházak a jövőben is a német–cseh kormánynyilatkozat társadalmi megvalósulásáért és a két nép igazi megbéküléséért — hangzott el egy közös egyházi találkozón a német és a cseh római katolikus püspökök konferenciáján.

Hasonló „történelmi kiengesztelődésben” kívánnak segítséget adni a *német és lengyel nép* között az evangélikus egyházak. A német K. Wollenweber püspök (Szilézia) és a lengyel R. Bogusz püspök (Wroclaw) regionális-partneri szerződést írtak alá március közepén a „Lengyelország és Németország népei és egyházai közötti kiengesztelődés látható jeleként” — közölték a szerződés aláírásakor.

ENI — cpd-w

Dr. Johannes Hanselmann ny. bajor püspök, aki 1975 és 1994 között vezette a Bajor Evangélikus Tartományi Egyházat, éveken át a Lutheránus Világszövetség elnöke volt, és Hittudományi Karunk tiszteletbeli doktora, most töltötte be 70. életévét. Személyéhez fűződik a területét tekintve legnagyobb német evangélikus tartományi egyház és hazai egyházunk közötti testvéregyházi szerződés megkötése. Nyugalma éveire Isten áldását kérjük.

Iwi de

FRANCIAORSZÁG

Hazánkban is ismert, népszerű teológiai professzort választottak meg az Elzász–Lotharingiai Evangélikus Egyház új elnökévé. *Marc Lienhard* (61) hosszú időn át volt az evangélikus teológiai fakultás tanára, 1991 óta a Kar dékánja. Számos könyvet írt Luther teológiájáról, az elzászi német–francia evangélikusság történetéről és

évtizedek óta részt vesz a genfi egyházi világszervezetek munkájában.

Iwi d

LENGYELORSZÁG

Február végén Varsó központjában *gyújtóbomba-merényletet követtek el a Nazyk-zsinagóga ellen*, amely jelentős károkat szenvedett. A Lengyel Ökumenikus Tanács tagegyházai „szolidaritási-istentiszteletet” tartottak a megsérült zsinagógában, amelyen valamennyi tagegyház vezetői, a köztársasági elnök, a kormány és a főváros képviselői is részt vettek. A lengyel egyházak kifejezték fölháborodásukat, és mély együttérzésüket nyilvánították ki a merénylet miatt a holocaust után még megmaradt, kis lélekszámú zsidó vallási közösségnek.

ENI

ALBÁNIA

Az egész világ mély együttérzéssel kíséri az Albániában, Európa talán legszegényebb országában kirobbant véres eseményeket. *Albánia egyházai és iszlám vallási közössége* közösen tesznek kísérleteket a béketeremtésre a szembenálló felek között. Albánia 3,3 millió lakosának a 70 százaléka mohamedán, 20 százalék keleti ortodox, 10 százalék római katolikus, a protestánsok száma pár ezer. „Két egyszerű szót foglalok imádságaimba — mondta *Anastasios* ortodox érsek —, melyeket mindenkiért mondok: 'nem' a vérontásra és a harcra, 'nem' a gyűlöletre, 'nem' a fegyverekre, és akkor Isten békessége veletek lesz.” „Az egyetlen lehetőség számunkra az, hogy kemény és békés munkával helyrehozzuk azt, ami eddig történt — jelentette ki *Rrok Mirdita*, Tirana római katolikus érseke. Európa egyházai az elmúlt évek során jelentős anyagi és lelki támogatást szerveztek és juttattak el a volt „ateista állam” sokat szenvedett egyházainak és népének.

ENI

OROSZORSZÁG

Az Orosz Ortodox Egyház püspökeinek zsinata február végén kizárta egyházából *Filaret* volt

kijevi metropolitát, akit már régebben megfosztottak papi hivatalától, s aki most az elszakadt Ukrajnai Ortodox Egyház feje. Vele együtt kizárta a zsinat *Gleb Jakunin* volt orosz ortodox lelkész is, aki a szakadár kijevi pátriárkához csatlakozott.

A püspöki zsinat egyúttal *fölhívt* intézett az orosz kormányhoz és a gyülekezetekhez a sokmillió nélküli, munkanélküli és minden szenvedő megsegítésére. „Társadalmunk mindaddig nem születhet újjá, amíg éhezők vannak köztünk egy falat kenyér nélkül, és folytatódik emberek millióinak katasztrófális elszegényedése” — hangzik Oroszország ortodox egyházának nyilatkozata.

cpd-w

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Közép-Amerika evangélikus és episzkopális (anglikán) kisebbségi egyházai „egyházközösségi meg egyezés” aláírását tervezik egymás között, miután az *USA evangélikus és episzkopális egyházai* hasonló megegyezést kötöttek. Folytatni kívánják a teológiai dialógust egymással, és érvényesíteni kívánják az „egyház-közösség” gyakorlati következményeit is egyházi életükben.

Ezzel egyidőben befejezés előtt állnak a „teljes egyház-közösségre” irányuló, sokéves tárgyalások az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) és az USA mindhárom református egyháza között. Tizen-négy teológiai „konszenzus-dokumentumot” dolgoztak ki 1983-ig, és ezt követően most a négy egyház legfőbb testületei elé terjesztik az egyház-közösségre lépés gyakorlati konzekvenciáit az egyházi élet egész területén. A „teljes egyház-közösség” nem a négy egyház egyesülését jelenti, hanem egymás lelkesítő szolgálatának teljes elfogadását, korábbi teológiai elítélések közös feloldását, valamint az úrvacsorai közösséget egymással. Az ilyen módon közösségre lépő négy egyház lesz majd az Amerikai Evangélikus Egyház, az Amerikai Presbiteriánus és az Amerikai Református Egyház, valamint Krisztus Egyesült Egyháza.

Iwi dc

DÉL-AFRIKA

A közvélemény nagy érdeklődése kíséri hosszabb idő óta az a törvényszéki eljárást, amely *Dr. Allan Boesak*, Dél-Afrika egyik legismertebb volt egyházi vezetője ellen folyik. A fokvárosi törvényszék 30 vádpontban folytat ellemzési vizsgálatot, a Dán Egyházi Segélyadományai hűtlen kezelésének gyanúja miatt. Dr. Boesak időközben lemondott egyházi tisztségéről és az Egyesült Államokba költözött családjával együtt, ugyanakkor tagadja az ellene felhozott vádak és kész megjelenni a fokvárosi törvényszék előtt a vádak tisztázására.

AUSZTRÁLIA

Az ausztrál szövetségi parlamenti felsőháza, a szenátus március végén 38:33 szavazataránnyal *világszerte vitatott, az euthanázis hivatalosan engedélyező első ausztrál törvény elfogadásával szemben* foglalt állást. Hogy a végleges döntés törvényerejű legyen, a szenátus még Ausztrália főkormányzójának alá kell majd írnia. *Goodhue* anglikán érsek egyháza nevében üdvözölte a szenátus döntését. Az Északi Tartományban már előzőleg jóváhagyott euthanázis-törvény életbelépése óta ott eddig már négy gyógyíthatatlannak ítélt betegnek a saját kérésére lehetővé tették, hogy egy orvos jelenlétében halálos adag gyógyszer beadásával véget vethessen életének.

TAHITI

Két nagy eseményt ünnepeltek meg nemrégiben a világ szerte munkra legtávolabb eső sarkában Francia-Polinézia központjában Tahiti szigetén. Az egyik a kereszténység megérkezésének, a keresztény misszióknak a 200 éves jubileuma volt a Csendes-óceán végtelei szigetvilágában. A másik a Csendes-óceáni régió valamennyi egyházának találkozója tanácskozása az ebben a régióban élő keresztények mai kérdéseiről.

Az egyhetes tanácskozáson három fő témakör került megvit

tásra. Erről adunk először rövid beszámolót.

Részletesen foglalkoztak a „történelmi” kétszázéves egyházak és az új, keresztyén nevet viselő vallási mozgalmak egyre élesedő ellentétével a szigetvilágban. Ezek az új, szektás irányzatok főleg a II. világháborút követően erősödtek meg, és élesen támadják az egyházakat, a keresztyén egységre irányuló, ökumenikus törekvéseket. A jelenlévő egyházi delegátusok — a párbeszéd minden nehézsége ellenére — sürgették a bibliai-teológiai dialógus megkezdését és elmélyítését ezekkel az új és elkülönülő irányzatokkal.

A másik sokat vitatott témakör a szigetvilág lakóinak gazdasági, szociális és ökológiai helyzete volt. Van-e itt teendője a keresztyéneknek a szegénység, a betegségek és a tudatlanság elleni küzdelemben? A beszámolók szerint az Egyházak Világtanácsa egyik elnöke, dr. Aron Tolen ismert afrikai laikus egyházi vezető és gazdasági szakértő előadása váltotta ki a lelegevenebb vitát. Dr. Tolen éles kritikával illette azokat a nem-déli országokat, amelyek mai gazdasági hatalmukat jórészt a fejlődésben elmaradt népek rovására szereztek, és csupán profit-orientált gazdasági rendszerükkel szegénységet és ökológiai katasztrófát okoznak a világnak ebben a részében. Emlé-

keztetett a múlt nyárra, a brazíliai missziói világkonferencia üzenetére is, hogy a keresztyén hit senkitől sem kívánja saját hagyományai megtagadását és idegen kultúrák kritikátlan átvételét.

A harmadik, jelentős téma az egyházak és keresztyének „kienesztelést”, Istennel és az ember-társakkal való békét teremtő szolgálata volt. A Pápua-Új-Guineához tartozó Bugainville szigetén csaknem egy évtizede véres konfliktus alakult ki a központi kormány és a sziget lakossága között. A sziget lakosságának jelentős része anyagi kárpótlást követel a sziget arany- és rézbányáit kitermelő nemzetközi társaságtól és önállóságot kíván. A kormány viszont fegyveres harcot folytat az önállósági mozgalom hívei ellen. Az egyházak ismételten megkísérelték a dialógus megszervezését és a békés megegyezés segítségét a szembenálló felek között — mindeddig eredménytelenül, amellet, hogy segítséget nyújtottak a fegyveres harcok áldozatainak. A súlyos feszültségek ellenére a sziget és a környező régió egyházaival folytatni kívánják „kiengesztelő”, békeközvetítő szolgálatukat a sziget véres konfliktusában.

Az egyházak tanácskozását megelőzően, március első napjaiban Tahiti fővárosa, Papeete leg-

nagyobb protestáns templomában a 25 egyház (protestánsok és katolikusok) és hat nemzeti egyháztanács 157 delegátusa hálaadó istentiszteleten majd egy ezt követő ünnepségen emlékezett meg arról, hogy 1797. március 5-én szállt partra a Londoni Missziói Társaság 18 misszionáriusa Tahiti szigetén. Ezek szolgálatával indult meg a keresztyén misszió az egész, mérhetetlenül nagy csendes-óceáni szigetvilágban. Ez nem volt éppen könnyű földadat! Azok az európaiak, akik előttük érkeztek a szigetvilágba, az alkoholt, a betegségeket és az erőszakot hozták a szigetnek békés lakói közé. Ezt kellett legyőzniük az első misszionáriusoknak az evangélium erejével. Az első keresztyént ezért Tahiti szigetén csak 22 évvel megérkezésük után keresztesztelheték meg. Ma a keresztyénség — mind a protestáns, mind a római katolikus egyházak — a legerősebb vallási, szociális és társadalmi erőt jelentik a Csendes-óceán végtelen szigetvilágában. A ma francia kormányzás alatt álló Tahiti szigetén a 210 ezer lakos közül 51 százalék protestáns, 35 százalék római katolikus és 7 százalék a mormon közösség tagja.

B 62

Túl kemény dió¹

Világmissziói és evangélikációs konferencia Brazíliában

„Menjen el a dokk végéig és nézzen végig a tengeren. Ez az a hely, ahol az első rabszolgák, akiket Afrikából Brazíliába hurcoltak, 1550-ben partot értek. — Menjen el a fészerbe, ahol az embereket szétválogatták és elárverezték. Átlagban az afrikaiak 40 százaléka meghalt útközben a hajófenéken. — Menjen a templom elejébe. Itt öntöttek vizet a rabszolgákra és mondtak szavakat felettük. A keresztség növelte értéküket.”

Némán és ennek a szövegnek (a kiosztott éneklapokon) elolvasásával kezdődhetett az istentisztelet 1996 novemberében, szombat reggel az egykori rabszolgabarakban Salvadorban, a brazil Bahia szövetségi állam fővárosában. Ott, a salvadori kikötőben rakták partra a kereken ötmillió afrikainak döntő többségét, akiket a portugál gyarmatosítók hazájukból elhurcoltak. A feketék részaránya Bahiában olyan nagy, hogy világviszonylatban csak Nigériában él több színes bőrű. A rabszolgaságot csak 1888-ban törölték el Brazíliában.

Ennek az ötmillió afrikainak szenvedéseire és leszármazottaikra emlékeztek ezen a történelmi helyen tartott megrázó istentiszteleten, amelynek keretében bűnbánó imádságok, felelősséget beismerő vallomások hangzottak el szimbolikus cselekedetek kíséretében. Az „Oh Freedom” elneklése, és az egykori utcagyerekekből lett Oludum ütőegyüttes pergőtüzet idéző játéka nemcsak az afrikai és brazil feketéket rendítette meg. Ez az istentisztelet jel volt, lépés, megkísérelt kéznyújtás az egyházban és a társadalomban egyaránt diszkriminációval sújtott feketék felé.

A konferencia színhelye (a brazil Bahia) és témája („Egy reménységre elhívottak — az evangélium a különböző kultúrákban”) szoros kapcsolatban voltak ezen a november 24-től december 3-ig tartó XI. Világmissziói és Evangélikációs Konferencián. Brazília a legkülönbözőbb fajok és kultúrák óriási konglomerátuma. Európaiak, afrikaiak, őslakosok és néhány évtizede a Közel-Keletről és Kelet-Ázsiából származó bevándorlók népesítik be az országot, melyet szélsőséges szociális ellentétek jellemeznek. Salvadorban 365 katolikus templom található, ezenkívül itt van az afrobrázíliai Candomblé Egyház központja is. Ez az egyház az afrikai vallások és a katolicizmus keveredésének eredményeként jött létre. A kényszer alatt megkeresztelt rabszolgák a katolikus ünnepeket összekapcsolták a saját hitük szerinti, az Orixásban élő számtalan istennel és istennővel. Bahiában ma több mint 8000 kultuszi helye van a Candomblé-nak. (Erről bővebben a Lutherische Monatshefte 1996/4. számában a 28. oldaltól.)

Itt az Egyházak Világtanácsa azt a kérdést járta körül, hogyan tudnak az egyházak kulturális és etnikai ellentétek következtében széttöredezett, megosztott világunkban hivatásuknak megfelelően, a reménység evangéliumát hirdetni, arról korszerűen bizonyosságot tenni. Abból a kihívásból kiindulva melyet a koreai teológus Chung Kyungnak az EVT VII. Nagygyűlésén Canberrában elhangzott, szinkretizmussal megvádolt előadása jelent, a párbeszéd az evangéliumról és a kultúrákról, íme, ismét átfogóan napirenden van.

Öt évvel ezelőtt kereken 60 ország egy tanulmányi folyamatot kezdeményezett, melynek eredményeit a Világkonferencia elé vitték. Az EVT, illetve annak II. alosztálya (Egyház a misszióban) sokat foglalkozott vele. Nagy várakozással tekintett a nagygyűlés elé a több mint 80 országból jött kereken 300 küldött és az azonos számú tanácsadó és megfigyelő, látván az ülés színhelyének egyedülálló kulturális és egyházi környezetét.

Evangélikáció vagy szociális reform

A két főreferátummal alapvető vita körvonalai bontakoztak ki. A szmolenszki orosz orthodox Kirill metropolita azt követelte, hogy a keresztyén misszió egyértelműen az egyes ember megtérésére és morális megújulására törekedjen. Elítélte a mai idők mély morális válságát, és felszólította az egyházakat, hogy emeljék fel szavukat ez ellen. Jézus Krisztus elsőrenden nem szociális reformer, hanem az emberi lélek reformere. „Az emberi szívet megnyerni, megváltoztatni és közösen bizonyosságot tenni a keresztyén morális ideál mellett” – fogalmazta meg a misszió célját Kirill metropolita.

Musimbi Kanyoro kenyai teológus, aki az LVSZ munkatársa Genfben, figyelmeztetett, hogy az egyház bizonyágtétele hitelét veszíti, ha nem vesz részt az elnyomás, az emberi jogok megsértése elleni küzdelemben. Bár rámutatott: az egyház reménysége lelki reménység, mely Isten szeretetére alapoz. Erőt ehhez a gyengeségből merít. A háború és az éhezés ideje „számunkra Afrikában a reménység ideje. Noha eltérőek a kultúránk, a reménységben mégis egyek vagyunk, mert Isten szabadítást ígér minden alól, ami számunkra elnyomás”.

Ez a feszültség húzódott végig a további nyolc referátumon, de a négy szekcióban is. Szó és tett valóban elválaszthatatlanul összetartoznak? Ez a kérdés végig nyitott maradt. Lesslie Newbegin püspök, az EVT „Misszió és evangélikáció” osztályának egykori igazgatója üdvözlő szavaiban megkísérelte ezt a feszültséget feloldani. Ha az egyháznak sokféle dolga is van, „mely a mi emberi felelősségünk, az egyháznak mégis különleges küldetése van: bizonyosságot tenni Jézus Krisztus győzelmének valóságáról. Ez kell, hogy misszióink központja legyen”. A résztvevők percekig tartó

¹ Megjelent: Lutherische Monatshefte 1997/1. sz. 2-4. old.

tapssal köszönték meg a misszió 87 éves úttörőjének szavait.

Ez az ellentmondás jelen volt a szekciók beszámolóiban, de a konferencia záróüzenetében is. Mégis a konferenciát inkább az egy reménység körüli eszmecsere, semmint politikai viták jellemezték. Ehhez kapcsolódtak a reggeli istentiszteletek, mindenek előtt az Apostolok Cselekedeteinek naponkénti tanulmányozása. A 33 csoport abból indult ki, hogy ez a könyv az evangéliumnak a pogány kultúrába történő beagyazódásáról tudósít, az Újszövetség fényébe állítva így a konferencia előadásait és vitáit.

Kontextualitás és katolicizmus

A helyi (brazil) aktuális kérdéseknek mindenesetre nem szántak túl nagy szerepet. Brazília az egyetlen ország Latin-Amerikában, ahol a katolikus püspöki konferencia és az ökumenikus beállítottságú protestáns egyházak a Keresztyén Egyházak Nemzeti Tanácsának (CONIC) egyaránt tagjai. A gyorsan növekvő pünkösdi egyház és más evangéliumi mozgalmak a Tanácson kívül tevékenykednek. Mind a katolikus egyház, mind a tradicionális protestáns egyházak számos tagjukat veszítik el, akik a pünkösdieliekhez térnek át.

Sem ők, sem a Brazílián kívül élő pünkösdieliek nem képviselték magukat Salvadorban. A pünkösdieliekhez egyébként elsősorban az alsó néprétegek és a fekete népesség tartozik, ők hamarabb találnak otthonra, találják meg identitásukat ott, mint a protestánsoknál. A Candomblé sem képviseltette magát a konferencián. A 27 encontros — interkulturális találkozások helyi szerve — egyike sem áldozott erre a kapcsolatra. Csak egy előadás hangzott el a konferencia keretében két Candomblé-szakértőtől. A keresztyén egyházak és a Candomblé viszonya feszült Brazíliában. Mindenekelőtt a katolikus egyház kerülhet bizonytalan helyzetbe, ha igaz az, hogy elhatárolja magát a Candomblétól úgy, hogy közben saját fekete bőrű tagjait is elzárja attól. A brazil evangélikus Silvia Oliveira Schünemann arról beszélt, hogy a protestánsoknál is párbeszédet kellene kezdenie az afrobrázíliai egyházakkal. „*Ez egyik oldal számára sem könnyű.*” De akkor miért ülésezett az EVT Salvadorban és nem a protestáns többségű Porto Alegreben vagy Curitíában?

Egységes vélemény alakult ki az evangélium kontextualitása valóságával és lehetőségeivel kapcsolatban. Ez a felismerés nem új, már az 1982-es „Misszió és evangélizáció” című nyilatkozat kimondja, hogy az egyház különböző kultúrákba való plántálása az evangélium befogadása tekintetében pozitív magatartást követel. „*Az inkultúráció forrása és inspirációja az inkarnáció tükéből fakad.*” Ezt a konszenzust el lehetne mélyíteni és kibontakoztatni. Az evangélium, így fogalmazódott meg most, „*sem egy kultúra általi befogadást vagy elutasítást kíván, hanem sokkal inkább mindkettőt egymással szemben, hogy így megvilágosítsák egymást.*” Az egyháznak két realitáshoz kell ragaszkodnia: az egyház más, mint a

kultúra, de egyszersmind kapcsolódik a kultúrához, melybe beállítatot” — hangzik a konferencia üzenete.

Hangsúlyozták továbbá azt is, hogy az egyház hivatása „*Isten missziójának Jézus Krisztus jósága és kegyelme útján való továbbadása.*” Az egyház egyetemességét éppen a más kultúrákból származó egyházakhoz való kapcsolatai bizonyítják. A missziónak óvatosnak és érzékenynek kell lennie a helyi egyházakkal szemben. „*A konkurrenciaharc a legbiztosabb út a keresztyén misszió aláásásához. Ugyanígy az agresszivitás az evangéliumi tevékenységben, amikor egy nép kultúráját figyelmen kívül hagyják, aligha tükrözheti az evangélium kegyelmes szeretetét és annak kihívását.*”

A továbbiakban elkötelezést fogalmaztak meg a „*prozelitizmusról ugyanígy, mint a misszió minden olyan formájáról való lemondásról, mely a Krisztus Teste egységét veszélyezteti.*”

Mégis Kirill metropolita, aki „nyugati misszionáriusok hordájáról” és annak példátlan, „az orosz egyház ellen folytatott hadjáratáról” szölt előadásában és ostromozta azt, ebben a kérdésben nem változtatta meg véleményét. Hiszen azon egyházak és közösségek, melyek világszerte a legintenzívebb missziót végzik, mint pl. a pünkösdieliek, nincsenek jelen a konferencián Salvadorban. A kijelentett szándék, a párbeszéd keresése a pünkösdieliekkel nem valósult tehát meg.

Kultúrák tűzijátéka?

Salvadorban hiányoztak a „víziók” és a kihívások. Hiányzott az EVT bátorsága, hogy a konferenciát élesebb kontúrokkal dolgozza ki, például azzal, hogy vezérszónokként bekapcsol a munkába egy prominens misszióteológust. A vázolt alapfeszültség ellenére kevés volt az előrelépés. Noha a válaszok a téma fontos dokumentumai, mégsem váltak irányadókká. A párbeszédnek az evangélium és a kultúrák kapcsolatáról folytatódnia kell. Ez mindenesetre új, haladást mutató impulzusokat jelentene.

A résztvevők a kultúrák és a megkapó istentisztelet „tűzijátékát” élhették át, mely a keresztyén tradíciók jelenlevő gazdagságából táplálkozott. Az encontrosok egy dél-dél párbeszédet is lehetővé tettek. Az afrikaiak számára különösen is mély benyomást jelentett Brazíliába hurcolt testvéreik nyomainak megismerése. Talán ennek a találkozásnak az afroamerikai térségben lesz folytatása. De ettől a világkonferenciától többet vártunk volna. A téma adott a mi posztmodern, nyugati társadalmainkban is. A dél-indiai teológus Christopher Duraisingh, az EVT konferencia előkészítéséért felelős osztályának munkatársa e témát „elég veszélyesnek” minősítette. Talán valóban túl kemény diónak bizonyult. Herbert Meissner, a Hamburgi Evangelisches Missionswerk igazgatója szerint sok egyházban, főleg a déli országok egyházaiban félelmet váltott ki az a téma, amivel a konferencia foglalkozott.

Fordította: Herczog Csaba

Ünnepi könyv a Bizánci Egyház liturgikus évéhez (Könyvismertetés)

Örömet jelent számomra a Lelkipásztor c. folyóirat felkérése, hogy ismeressem **Lakatos László: ÜNNEPI KÖNYV A BIZÁNCI EGYHÁZ LITURGIKUS ÉVÉHEZ** című könyvét, amely szerzetes közösségem kiadásában, *A Nagy Szent Bazil Rend Nővérek Kiadványai* sorozat második köteteként reményeink szerint hamarosan megjelenik. Ezzel a könyvvel olyan kincset kínálunk fel testvéreinknek, amely mérhetetlenül gazdag liturgikus életünk alapjaihoz, a keleti lelkiiség tisztá forrásához vezet el mindazokat, akik értő szívvel és nyitott lélekkel veszik majd kezükbe.

A könyv szerzője — illetve, ahogyan ő emlegeti önmagát: összeállítója — Lakatos László görög katolikus pap, aki Kárpátaljára jár át rendszeresen, hogy ellássa egy olyan egyházközségnek és filiáinak szolgálatát, ahová mindmáig nem jutott görög katolikus pap. Több jelentős munkája és fordítása készült már el, mindezek azonban eddig csak kéziratban jutottak el az érdeklődőkhöz. Úgy tűnik, nekünk, máriapócsi bazilita nővéreknek adatott meg az elgondolás és a lehetőség arra, hogy ezeket a szépségeket a világ elé tárjuk.

Az Ünnepi Könyv négy nagy egységből áll. Az egyházi évről és az ünnepekről szóló bevezető után az első rész tárgyalja a bizánci egyház állandó (naptári naphoz kötött) ünnepeit. A második rész a Triódot magyarázza, vagyis a Vámos és farizeusról elnevezett vasárnapot nagyszombatig terjedő időszakot. Ezen belül külön fejezeteket alkotnak az egyes vasárnapok — köztük a nagyböjt vasárnapjai —, valamint a nagyhét egyes napjainak magyarázatai. Ezt követi a Húsvétól, Krisztus Urunk dicsőséges feltámadásának ünnepétől a Mindenszentek vasárnapjáig (Pünkösöd utáni első vasárnap) terjedő időszak vasárnapjairól és ünnepeiről szóló rész, végül a könyv Niképorosz Kallisztoz Xantulopolosz Sznakszárionjaival, a Triódion jelesebb ünnepnapjaira adott magyarázataival zárul.

Az egyes ünnepeket tárgyaló fejezetek igen gazdag anyagot tárnak elénk. Először az ünnep eredetét, történetét olvashatjuk, amelyet biblikus összefüggések követnek. Igen fontos ezek alapos ismerete, hiszen a bizánci egyház liturgikus énekei a Bibliában gyökereznek, a szertartásokat átszövik és áthatják az ó- és újszövetségi Szentírásra való utalások. A keleti kereszténység állandó és legszentebb olvasmánya a Biblia, amelyből meghatározott rend szerint olvasunk föl az istentiszteleteken ó- és újszövetségi részeket, a 150. zsoltárt pedig minden héten végig-imádkozzuk a zsolozsmázás rendje szerint. Ezen a zsolnározási gyakorlaton kívül minden szertartásunkban szerepelnek zsolnárok teljes szövegükkel is, vagy zsolnártársékkal, így a hitét hűségesen gyakorló keleti keresztény egyre több zsolnárt tanul meg

könyv nélkül, és a szertartásokban időről időre felhangzó zsolnártársékok az ismerős imádság jóillatát jelentik számára.

A biblikus összefüggések után a napi istenszolgálatok énekeiről esik szó. A szövegekről ezt írja a könyv szerzője: „Az énekek szövegét mindenütt a Rómában görög nyelven kiadott és Dr. Rohály Ferenc egykori szertartástanárnak, a bizánci liturgia legkiválóbb ismerője által magyarra fordított teljes gyűjteményéből idézem. Ezáltal kívánok neki emléket állítani, és erőmhöz képest nem engedni, hogy személye a feledés homályába merüljön.”

Az istenszolgálatok énekmagyarázatait a szent atyák ünnepi gondolatai vagy a régi szerzetesek bölcsességéből ránkmaradt tanítások követik, majd a keleti kereszténység imádságos lelkületének szépséges imáiból gazdagíthatjuk személyes imaéletünket.

Mindezeket követően az ünnep ikonját találjuk az egyes napok anyagában a szerző ikon-magyarázatával.

A könyv kiadásával hiányt pótolunk, mert ilyen tartalmú Ünnepi Könyvünk magyarul nincs. Hisszük, hogy nem csak görög katolikus papjaink, szerzeteseink, papnövendékeink és híveink javát fogja szolgálni a könyv, hanem mindazoknak épülésére lesz, akik a keleti keresztény lelkiségről hiteles ismeretekre vágnak.

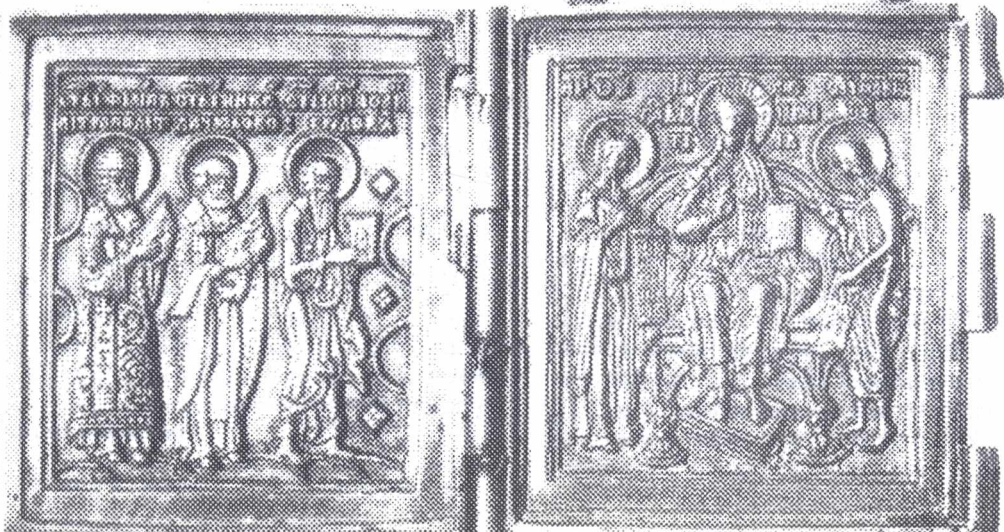
Ismeretönket legszebben Lakatos László atya szerzői előszavának zárógondolataival fejezhetjük be: „Engedje Isten, hogy aki a következő oldalakat olvassa, lássa meg bennük bizánci szertartásunk gazdagságát, szépségét, és vagy jobban megismerje, vagy még nagyobb szeretettel ragaszkodjék hozzá. Kívánom végül, hogy a benne található sok szép szentatyai gondolat lelki felgyűlést és emelkedettséget hozzon létre az olvasókban.”

Keresztes Sarolta Bazília, OSBM szerzetesnővér

TÁJÉKOZTATÓ:

– Az Ünnepi Könyv kiadását Bazília nővér gondozza. A példányszám megállapításához már mostantól kéri és fogadja az előjegyzéseket levélben a következő címen: Keresztes Sarolta Bazília, OSBM, 4400 Nyíregyháza, Kossuth u. 2. IV/13. Kérjük, hogy aki az előjegyzésről visszajelzést szeretne, szíveskedjék felbélyegzett válaszborítékot is küldeni. A könyv ára várhatóan 1.500 Ft körül lesz.

– Még kapható a bazilita szerzetesnővérek kiadványsorozatának eddig megjelent első kötete: Keresztes Sarolta Bazília, OSBM: Szerzetességünkről című könyv (204 oldal, 300 Ft). Utánvétes postai szállítással megrendelhető a szerzőnél a fenti címen.

FIGYELŐ

Mai kihívások a hitoktatás terén

A kihívás mint éltető hatás

Addig jó nekünk, hitoktatóknak, amíg erről a címről beszélhetünk. Már önmagában nagy dolog, hogy a hitoktatással kapcsolatban "kihívásokról" szólhatunk még ma is. Ez a tény elárulja azt, hogy ma, amikor sok tevékenység elvesztette motivációját vagy épp most veszti lendületét, a hit tanulására, a hit megismerésére és a hit begyakorlására *van igény* az emberekből. Ezt a számunkra mindenképpen kedvező helyzetet szabad konstatálnunk és szabad nagyon komolyan figyelembe vennünk.

Ami körülvesz minket:

- a vallásosság iránti érdeklődés jelen van környezetünkben
- az istenkérdés mint egzisztenciális kérdés foglalkoztatja az ateizmus egyeduralma alatt felnőtt generációkat is
- az élet értelmének és céljának bizonytalanná válása odasegít újabb és újabb rétegeket az egyházi kommunikáció területéhez
- az ember és ember közötti távolság növekedése felébreszti a vallásos közösségek iránti vágyat ("nem bírom az egyedüllétet")

Ha önmagában ezt a négy megállapítást tartjuk csak a szemünk előtt, már akkor is világosan látjuk, hogy mekkora esélye és lehetősége van, illetve lehet a hitoktatásnak.

1. Mit látunk, ha körültekintünk ma a hitoktatás területén egyházunkban?

1989 után 7-8 évvel még mindig nem mondhatjuk el azt, hogy az alapkérdések tisztázódtak és a leglényegesebb területeken a hitoktatás összefüggésében helyükre kerültek a dolgok. Jó néhány tipikusan kezdeti probléma él tovább mind a mai napig, és ezekkel mint nehezen tolerálható jelenségekkel szembesülünk a hitoktatásban. Közöttük az a legfontosabb, hogy az alapkérdés tekintetében - hogy ti. mi is a hitoktatás igazi, elsődleges feladata - nincs egyértelmű szakmai konszenzus. Ennek következtében személyfüggővé vált ez az elméleti kérdés is sok összefüggésben. Lehet, hogy nincs is értelme 8 éves vajúdás után megismételni a kezdeti vitákat, de valahol legalább meg kellene fogalmazódni annak, hogy mekkora az a szabadság, amelyben egy-egy iskola, gyülekezet vagy személy mozoghat. Nem hanyagolható el az sem, hogy a lelkészek és hitoktatók folyamatos dialógusa nem fejlődött a kívánatos szintre. Nagyon nagy eltérések tapasztalhatók az ország különböző pontjain és az egyházi iskoláinkban sincs ezen a téren egészséges-

nek nevezhető konstruktív együttműködés. Az egyes oktatási részegységekben erősen vezetőfüggővé vált a lelkész illetve a hitoktató megítélése. Nem hiszek ezen a téren a rendeletek útján történő változás esélyében, sokkal inkább a gondolkodás fejlesztésének és a dialógus kényszerének az erejében. Ha ma körültekintünk, sok elszigetelődött lelkészt és hitoktatót láthatunk. Nem kevesen vannak, akik megoldhatatlannak tűnő problémáikkal magukra maradtak.

Az előzőhöz hasonlóan nem alakult ki egy *általánosan elfogadott szakmai normavonal a hittanóra megítélése terén*. Ez a helyzet pedig sokáig nem tartható fenn. Véleményem szerint határozottan definiálni kellene, hogy *mi tekinthető igazán hitoktatási tanítási órának*. Azt hiszem, tanítási órának csak azt az időileg behatárolt egységet nevezhetjük, ahol *céltudatos munka* folyik, *felkészülés* előzte meg, *segédanyagok* alkalmazására kerül sor és szigorú *belső logikai rend érvényesül az alkalmak egymásra épülésében*. Természetesen nem kerülhető meg az átadandó anyag mennyiségi és minőségi meghatározása sem. Nem alakulhat ki eltérő mértékegység a hittanóra számára a többi rokon tantárggyal való összevetés terén sem.

Itt még egy lényeges szempontot meg kell rajzolni: nem egyszerűen a hitoktatás elvégzése, az óra megtartása a feladatunk, hanem speciális helyzetünk miatt ez még kiegészül a következő négy területtel:

1. a lehetőségek megteremtése
2. a tanulók megtalálása
3. a hittanóra elfogadtatása
4. a tartalomért történő küzdelem

Nagyon nagy tisztelet illeti meg mindazokat - lelkészeket és hitoktatókat egyaránt -, akik ezt a küzdelmet megvívják, illetve vívják ma is. Ugyancsak köszönet illeti Muntag Andornét, aki nemcsak felkarolta a hitoktatás és a hitoktatók ügyét, hanem szívós munkával alakította ki azt a közösséget, ami a hitoktatók között mára megvalósult, és aminek megléte a mai kontextust figyelembe véve igen nagy érték. Fontos lenne átadnunk a legfiatalabb hitoktatói nemzedéknek egy speciálisan magyar sajátosságot. Azt, hogy nincsenek "kész helyzetek", nincsenek "előre kialakított, biztos keretek". Kinek-kinek a maga helyén vállalnia kell magáért az alkalmak létrehozásáért történő munkavégzést is. Az egyházi mint munkaadó nem helyezhető egyszerűen oda a többi munkaadó mellé. Nem várhatjuk, hogy

¹ Hitoktatók V. Országos Találkozóján 1997. április 5-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

tökéletesen biztosítsa a kereteket munkánkhoz. Ezt a munkát csak elhivatással, belső elkötelezettséggel és személyes meggyőződéssel lehet végezni Magyarországon, különféle többletfeladatokat is vállalva. Óriási különbség ezen a téren a nyugat-európai országok hitoktatási felfogása, hittanári helyzete és a mi körülményeink között. A hitoktatás ma Magyarországon tehát jóval több, mint egyszerűen a hittan oktatása.

2. Mi ad stabilitást a hitoktatásnak?

Mindenekelőtt az, hogy nem szakadt el az egyháztól, hanem első renden kötődik hozzá. Nem kell szégyellnünk azt, hogy határozott kapcsolódás van közvetlen formában az evangélikus hitoktatás és az evangélikus egyház gyakorlati élete között. A külső meghatározás számára is maradt a hittan "hitéleti tevékenység". Azt is látnunk kell, hogy egy olyan kiüresedési folyamatot él meg a mai fiatalok, amelyben egyre nagyobb vágy jelentkezik a lelki kísérés után. Nem direkt módon fejeződik ez ki, hanem áttételesen. Gondolom, hogy nincsen olyan pedagógus ma Magyarországon, különösképpen nincsen olyan hitoktató, aki át ne élné ezt a helyzetet. Abban nyilvánul ez meg, hogy a tanulók ha legkisebb jelét is látják a hitoktató kelkigondozói készségének, azonnal szeretnék ezt igénybe venni. Ismerős mindannyiunk számára a mondatkezdet: "csak el szeretném mondani..." "csak azt tessék meghallgatni, hogy..." "tessék elképzelni, mi történt..." Ezekhez hasonló mondatok tömege veszi körül a mai hitoktatókat. A társadalomban lejátszódó értékdevalválódás közben nyilvánvalóan az értékkinálat helyzetébe került a keresztyénség az országban. Sokakban fogalmazódott meg az igény, hogy találni kellene valahol olyan tanítást, üzenetet, tartalmat, amely végre már nem csupán "profitorientált", piac-központú vagy "csak a nagyobb haszon reményében folytatható" tevékenység. Megfáradt gyermekek sokaságával találkozunk, akik között éppen a jézusi hívásnak van egészen kézzelfogható és nagyon is jól elmondható ereje. Valódi érték van a kezünkben. Érték van mindig ott, ahol Isten és ember kapcsolata fejlődik. Érték van ott, ahol a lelki élet kialakul és a legkisebbek teszik meg első lépéseiket. Felbecsülhetetlenül nagy érték ez. Az értéktelen túlkínálata lassan kifejezhetetlen méretű körülöttünk. Ezért nem szabad kevésnek tekinteni a bibliai történetektől elinduló és az etikai kérdésekig terjedő tananyagot, ami a kezünkben van.

Érdekes, hogy mennyire hasonló helyzetet mutat be Stráner Vilmos 1923-ban tartott előadása az ifjúság közötti szolgálat kérdésében: "Amily mértékben sikerült az ifjúságot a keresztyénség, az evangélium igazságainak megnyerni, olyan mértékben nézhetünk az egyház jövője elé. Ha az ifjúság kisklik kezünkből, akkor kisklott a jövő is. De nemcsak fontos, hanem szükséges is az ifjúság gondozása, az ifjúság az élet tavasza. Mert ki mint vet, úgy arat. Amit a vetés idején elmulasztottunk, azt már később nem lehet pótolni. Az ifjúságban viharok is tombolnak, amelyeknek azonban sokszor tisztító hatásuk is van. Az ifjúságot erkölcsi veszedelmek is fenyegetik, azért is szükséges a gondozás. Az ifjak és hajadonok, ha bizonyos keresetre szert tesznek, akkor már ki akarják magukat vonni a szülői befolyás, tekintély alól. Sőt az iskolának és a lelkésznek a tekintélye alól is. Az iskolából

való kimaradás rendszeren összeesik a konfirmációval, ezzel az iskola és egyház által szabott korlátok elesnek, és ezt a fiatalok érzik és éreztetik. Még jobban, ha az illetők városban vannak, mint cselédek vagy inasok, akikkel a munkaadók sem törődnek, és az ilyen ifjúság az egyház fennhatósága alól kitér. Innen az eldurvulás, érzéki gyönyör hajhászás, melyben az állam is segédkezet nyújt, korlátlan italérés és prostitúció által, azért oly gyakori a bűnözés az ifjúság körében. Az ifjúság gondozása ezért nagyon szükséges és fontos. Az ifjúságnál gyakran lépnek föl kételkedések a vallási téren,¹ amihez a napi sajtó és a ponyvairodalom termékei is nagyban hozzájárulnak, és a hamis próféták is a fiatalságban találnak leghebbebb követőkre.²

Nem feledkezhetünk meg a "továbbadott örökség" kötelezettségéről sem. Ez az érték, ami a kezünkben van, nem maradhat csak a mienk, hanem tovább kell adnunk. S ha ez megtörténik, az az igazi öröm a hitoktató számára. A valóban elmondott és a valóban átadott tananyag az igazi értékes anyag. Új területen, a gyermekek életében dolgozó ismeret, tudás és példa válik a legnagyobb sikerré és eredménnyé a hitoktató életében. Erre biztat minket az Őszövetség és Újszövetség tradíciójának az a közös vonása, amely kiemeli legfőbb feladatként az "elmondani az utódoknak" elvet.

Példák nélkül senki sem képes fejlődni és tanulni. Az élni akarásnak, az életben maradásnak is, de a hit útján való járásnak is a legfőbb vonzereje a tanulók elé odahelyezett, példaértékű hitoktatói élet. A lelkesre és hitoktatóra különösen is igaz, hogy a rábízott fiatalok keresik és várják benne a példát. Stabilitásunk egyik pillére lehet az is, hogy ennyire kitapinthatóan az értelme példaként élt életünknek.

3. Merre mehetünk tovább? Milyen kilátásaink lehetnek a hitoktatás területén?

A legdöntőbb kérdésnek láthatjuk a *hitoktatás identitásának megőrzését*. Amikor erről beszélünk, nem mehetünk el szó nélkül amellett sem, hogy ezen a téren határozott összefogásra van szükség egyházunkban. Itt nem uralkodhatnak rajtunk az eltérő kegyességi gyakorlat miatti indulatok vagy egyéb fenntartásainkból fakadó bizalmatlan érzések. A hittan tanításának és az identitás megőrzésének prioritása van. Magunk előtt kell látnunk a *valláspedagógiai hármas alapfeladat* meghatározását, és ezt nem elég csak megismernünk, hanem ennek tudatosodnia is kell egész működésünkben. A hitoktatás identitását tehát a következők jelzik:

- személyes dimenzió (az egyes ember személyiséggé való fejlődése)
- etikai dimenzió (a másik emberrel való kapcsolat, a csoport, a közösség, a természet, kultúra és a társadalomhoz való viszony)
- teológiai ítélőképesség dimenziója (az alapvető teológiai érettség kialakítása, ebben az irányban megszülető érzékenység)

E hármas cél az egyes életszakaszokban történő, valóságos kísérés keretén belül valósul meg. Hatalmas felelősség, de nagyszerű lehetőség ez a munka a hitoktatás számára. Valójában a legtöbb tanítási terület

² Stráner Vilmos: Cura pastoralis, Sopron, 1923-24. Kézirat 24-26. old.

rendelkezhetne ezzel a hármas dimenzió-rendszerrel, de észre kell vennünk, hogy privilegizált helyzetbe került a hittantanítás ma. Olyan környezetben gyakorolhatjuk a lélekformáló, érzelm kialakító és életértelem kereső tevékenységünket, ahol az oktatás más területén egyre kevesebben vállalják föl ezt a feladatot. Elfogytak a karakteres tanártípusok, az ún. régi nagy személyiségek. A teljesítménycentrikus megközelítés egyeduralomra jutott. Nemhogy az iskolán belül, de azon kívül is egyre kevesebb felnőtt vállalja az életút kísérésének nehéz szolgálatát a fiatalok között. Pedig egyértelmű, hogy csak a jól elindított gyermek, illetve tanuló lehet képes arra, hogy az egyre bonyolultabbá váló eligazodáshoz megfelelő ismeretekkel, érzelmekkel és ítélőképességgel rendelkezzen. Röviden kifejezve: hittel nézhessen a jövőbe.

Nagyon fontos kihívás számunkra a *korszerű megközelítés* megtalálása. Ne legyen életidegen, közösségidegen, gyülekezetidegen vagy társadalomidegen a hitoktatásunk! Mindig el kell jutnunk oda, ahol a tanuló igazi, valós problémáinak és kérdéseinek területe található. A hitoktatás akkor válik valóban valláspedagógiai is mérhető tevékenységgé, ha benne az *officinae humanitatis /emberiesség műhelye/* (Comenius) valósul meg. Nincs különbség ebben az összefüggésben a gyülekezeti, egyházi iskolai vagy éppen állami oktatási intézményben folytatott hitoktatói tevékenység között. Nem téveszthetjük szemünk elől azt, hogy nem elkülönített és immunrendszer nélküli keresztyéneket szeretnénk nevelni a jövő számára, hanem olyan embereket, akik a "krisztusit" reprezentálják feszültségekkel telizsúfolt, megpróbáltatások sokaságára kényszerítő közösségünkben. Tehát valóban felkészített és előkészített követeket. Nem "tömegben egyedül" vegetáló, hanem a közéletben alkotó embereket.³

A korszerűség kihívása szempontjából nagyon lényeges lenne átgondolni minden érintett egyházi intézménynek a *hitoktatás kvalitatív kérdéseit* is. Nincsen annál veszélyesebb ellenfele az egyházi megújulásnak, mint a tartalmi gyengeség és a minőségi romlás a hitoktatás területén. Behozhatatlan hátrányt jelent az újraevangelizálás missziói folyamatában az, ha a tömeges hitoktatás nem rendelkezik igazán vonzó és tartalmas közvetítéssel. Fenntartással lehet gondolni ebben az összefüggésben az evangélikus hittankönyvek pályázati úton történő elkészítésére. Nehezen képzelhető el, hogy annyi szabad energia és megfelelő szellemi képesség lenne a jelenleg ezen a téren szolgáló munkatársakban, hogy magas óraszámok mellett és a csak elvétve főállású hitoktatói helyzetben többen is tankönyvírást tudnának vállalni megfelelő minőségben. Lehet, hogy egy új nemzedéknek kell felnőnie ehhez a rendkívüli jelentőségű munkához. Nem a múlt, a tegnapi nyelve szükséges ezekhez a tankönyvekhez, hanem legalább a jelené, de még inkább a jövőé. A tanulók szempontjából pedig még egy kihívás létezik a tankönyvekkel kapcsolatban: csak a minőségileg versenyképes könyvnek van igazán helye az életükben. Nem lehet ezen a téren az olcsóság elvével a mai könyvektől évtizedekre elmaradó

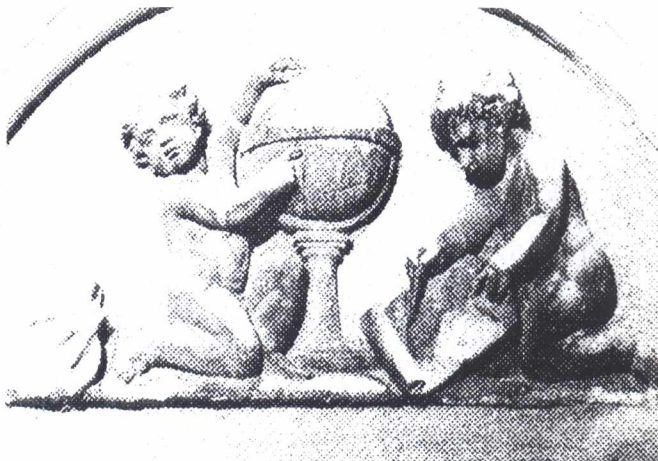
produktummal megjelenni. Ezt a minőséget pedig csak a tankönyvíráásra felkészült és a gyermekkorhoz - lélekleben mindenképpen - közelálló, már írásban is kipróbált fiatal lelkész vagy hitoktató nemzedék képes megvalósítani, szakmai tapasztalatok alapján, egyéni megbízással, de egységes pedagógiai koncepció szerint. Lehetetlen egymásra szorosan épülő tematikát eltérő tankönyvi és módszertani koncepció alapján színvonalasan tanítani több éven keresztül. Talán elérkeztünk egy határkőhöz a legújabb kori hitoktatásnál, ahol meg kellene állni egy kis időre, és átgondolni a rendszerváltás óta eltelt időt ebből a szempontból is. Jobban kellene éreztetni az egyház idősebb rétegeinek a fiatal nemzedékkel a lehetőségeket és a felelősséget is. Kihívásoknak megfelelni csak alázattal és azok komolyan vételével lehet. Ez alól nem kivétel a hittantanításunk mai helyzete sem. Ne felejtjük el a régi idők evangélikus tanárának mondatát az évszázad vége táján az évszázad elejéről örököltén: *"Amily mértékben sikerült az ifjúságot a keresztyénség és az evangélium igazságainak megnyerni, olyan mértékkel nézhetünk az egyház jövője elé."*⁴

Kedvet adhat munkánkhoz a *Soproni Evangélikus Líceum* udvarán látható kapuoromzat. Két gyermek látható rajta. Az egyik az ujjával a földgömbre mutat, a másik pedig az előtte lévő irattekercsre ír. Kétségtelen a szemlélő számára, hogy a tanulás pillanatait éljük át, amikor ezt a domborművet nézzük. Nincs csodálatosabb dolog, mint megismertetni valamit vagy segíteni valakit abban, hogy a saját érzését és gondolatát ki tudja fejezni. A mai kihívások alapján a hitoktatásban is az a döntő, hogy a megismerés és az önkifejezés valós lehetőség legyen a felnövő keresztyén életében is. Ez pedig már nem vegetálás hitoktatók számára, hanem valóban nemes küldetés és nagyszerű elhivatás.

Dr. Szabó Lajos

FELHASZNÁLT IRODALOM

- G. Adam / R. Lachmann (Hg)
 Gemeindepädagogisches Kompendium
 Göttingen 1987.
 G. Adam: Religiöse Bildung der Individuen in Spannungsfeld von Gesellschaft, Schule und Kirche
 In: Wiener Jahrbuch für Theologie
 1996 Ban (1) 207-229
 Erich Kussbach: Keresztyén Európa és európai integráció
 Vigilia 1997/4. (265-274 old.)
 J. Ohlenmacher (Hg): Religionsunterricht
 Auftrag und Funktion
 RPI Loccum, 1995.

³ Zlinszky János: Közéletre nevelés, in: Vigilia 1997/4. 251. old.

⁴ Stráner Vilmos: i.m. 26. old.

Lelkészként a változó Magyarországon

Elhangzott a Veszprém megyei LMK ülésén

BEVEZETÉS

Az előadás témája magában hordozza a megszokott szólamok felsorolásának lehetőségét. Előbukkanhatnának itt gyakorlati teológiai ismeretek, immár klasszikussá váló történetek a „fatengelyes világ” és az egyházi közélet legújabb botrányos és követendő példáiról, következtetésként pedig kialakulna egy semmitmondó, általános kép a pillanatnyi egyházi elvárásokat megvalósító lelkészeiről. Előadásomban éppen ezért nem törekszem új, vagy korszerűnek látszó irányelvek megfogalmazására, hanem azokban a véleményem szerint alapvető kérdésekben foglalkozom, amelyek eltérő egyéniségeinktől függetlenül jelentősek és alakítják lelkészi életünket, szolgálatainkat és megítélésünket.

Mondandómat három, egyre szűkebb működési területre, életterre nézve terjesztem elő. Adott egy történelmi-politikai környezet, amelyben egy sajátos közösség, az egyház éli az életét, s amely egyház lelkésze nem mentes a magánélet minden következményétől.

1. TÖRTÉNELMI-POLITIKAI KERET

Életünket meghatározza, hogy Magyarországon, magyarként élünk. Érdekes kettősség uralkodik e tekintetben környezetünkben. Vannak, akik oly módon hangsúlyozzák magyarságukat hogy az már a szélsőjobboldal feléledését idézi, és vannak, akik elvetnek mindenféle nemzeti hovatartozási kérdést. Pontosan ez a feszültség okozza azt a bizonytalanságot, hogy nem merünk európai magyarnak lenni. Ha büszkék vagyunk magyarságunkra? Lehet, hogy megkapjuk valahonnan: ez nacionalizmus, sovinizmus. Ha vállaljuk azt, hogy az európai kultúrára is tekintettel kell lennünk? Kozmopolitát, világpolgárt kiáltanak. Nagyon fontos tehát egészséges nemzeti öntudattal rendelkezni, ami mellett az egyetemes műveltség is feltétlenül helyet kér.

Ugyanígy meghatározó az a politikai helyzet, mely áttekinthetatlensége miatt igényel széles látókört, tájékozottságot és olyan hangot, amely biztosságot, reményt nyújt az embereknek ebben a ki tudja meddig tartó átmeneti állapotban.

1.1. NEMZETI ÉS ÁLTALÁNOS ÉRTÉKEK

Az egészséges nemzeti öntudat nem vitézkötéses-darutollas magyarkodás, hanem a magyarság történetének, értékeinek ismerete, megbecsülése. Amennyire a történelmi ismeretek, kutatási eredmények lehetővé teszik, elfogulatlanul, a valóság talaján állva kell tudni megítélnünk múltunk eseményeit, és ezekre tekintettel kell figyelniük jövőnkre. Nem lehetünk büszkék a honfoglalás óta eltelt ezerszáz év minden mozzanatára, nem volt diadalmenet a magyar történelem. Hiba lenne azonban ennek árnyékában megfedkezni az eredményekről.

Ha a nép köréből kiinduló művészeti alkotásokra gondolunk, rögtön gazdag kincstárban járunk. Nép-

zenénk és népdalaink, meséink, verseink és balladánk nagy emberi értékekről tanúskodnak. Ha pedig kiemelkedő hazánkfiait tekintjük, nagyon sok, egyetemesen elismert alkotást, eredményt tudhatunk magyarnak. Magyar irodalom és zene, tudomány és sport: mindig ad okot öröme, mert elismeréssel figyel ránk a világ.

Elszűrítő, egyéniséget, nemzetet feloldó hullám árasztja el folyamatosan térségünket. Rengeteg pénzzel a háta mögött, a nagy piac reményében előnti az országot az a silány szellemi termék, amitől a kommunizmus alól felszabadult közép-kelet-európai ember hasonlóvá lesz a felfedezések korának négeréhez, aki a semmit érő, de csillogó üvegyöngyért eladta azt, ami igazán értéke volt. Emberek százai, ezrei figyelik tevékenységünket, szavainkat, de közben önbizalmuk lerongyolódott, magukba roskadtak és jobb híján engednek az amerikai álom helyi szintű megvalósulásának. Lelkészként a sajnos ez irányba változó Magyarországon sajátos küldetés értéket megőrizni, tudatosítani és újat teremteni. Ez a tevékenység csak a rendelkezésre álló kincs ismeretéből, átadásából fakadhat.

1.2. NEMZETI NYELV

Ha számtalan feladatunk teljesítése nem is teszi lehetővé közműveltségi intézmények egyházon belüli kiépítését — hiszen nem is ez az első a sorban —, a magyar nyelv igényes, szép művelésére állandó lehetőségünk van: megnyilatkozásaink a gyülekezetben, településünkön, sajtóban. Két fő veszély fenyegeti nyelvünket, amely az egyház életében is teret követel. Az egyik az igénytelenség, a másik a szükségtelenül használt idegen szavak terjedése.

Az előző szakaszban említett szellemi hulladék elsősorban a látványon keresztül akar az emberre hatni. Szép lassan kiiktatódnak a mondatok, szavak, maradnak a benyomások, képek, mozdulatok. Meghallgatjuk a közbeszédet, mennyire elszegényedett a szókészlete. Az egyház nem vállalhatja, hogy a hétköznapi sajtó jegyében megpróbál igazodni egy ilyen kifejezésvilághoz, amelyet magamentése céljából még korszerűnek is állít. Ugyanígy nem igazolja semmi az idegen szavak állandó használatát. Tudományos, közéleti, de gyakran szószéki gyakorlatunk is ijesztő módon fertőződik. Büdzsénk van költségvetés helyett, confessiónk hitvallás helyett, következtetés helyett konzekvenciákat vonunk le, mindennek prioritása van az elsőbbséggel szemben, a társadalmi összefüggéseket pedig inkább szociológiai kontextusban vizsgáljuk. Állandóan azt érzem, mintha kóros bizonyítási kényszerrel próbálnánk a világnak megmagyarázni, hogy mi is képzettek és modernek vagyunk. Teljesen fölösleges: ez mondandónk tartalmából és munkánk eredményéből úgyis ki fog derülni.

A világos és érthető beszédet, magyar nyelvünk gazdagságának mind teljesebb kimerítését nem szabad elhanyagolnunk. Ha ez szerény eszköz is a divat hatalmával szemben, mégis hozzáegítheti hallgatónkat,

olvasó közönségünket a szellemi igényességhez, a nyelv és a nemzet nagyobb megbecsüléséhez.

1.3. POLITIKAI KÖRNYEZET

Megfogalmazhatatlan az a közeg, amely pillanatnyilag politikai környezetünket jelenti. Ha értesüléseinket a létező összes sajtótermékből és minden tájékoztatósi módot igénybe véve szerezzük is be, nem fog teljes kép összeállni. Amiről meg lehetünk győződve, az annyi, hogy az eszmények elvesztésének, a csalódott létbizonytalanságnak éljük idejét. Itt már közvetlenül érintkezik szolgálatunk a társadalmi helyzettel. Pont azt tudjuk nyújtani az evangélium hirdetésével, ami hiányzik. Igazi „eszményt”: nem politikai vagy gazdasági nagyságot, hanem a legfőbb és főleg az emberrel nem csak szavakban törődő hatalmat, Jézus Krisztust. Igazi biztonságot: az örök élet bizonyosságát, amely nincs kitéve semmiféle rendszerváltásnak, hanem Isten szeretete adta vissza azt a bűnben elbukott embernek.

Ettől függetlenül tisztában kell lennünk a nap eseményeivel, mert a féligazságok, torzképek eredménye diktátorok felemelkedése, gyűlölethullám és háború. Nem hallgathatunk akkor, ha meg kell ítélnünk egy politikai erő nyilvánvaló erkölcstelenségét, még ha adott esetben az népszerű, vagy hatalmi helyzetben is van. Sem alaptalan vádaskodás, sem korlátlan behódolás nem kaphat teret politikával való kapcsolatunkban, csak Isten rendjén alapuló, előreívő szándékú építkezés.

Szorosan idekapcsolódik nem egyházi jellegű közszereplésünk kérdése is. Tekintetbe kell venni, hogy lelkészként sosem fognak ránk mint teljesen független egyénre figyelni. A megnyilatkozásainkban mindig megfigyelés tárgya lesz az adott probléma és az egyház állásfoglalása. Hiába én mondom, a hivatásom miatt rajtam keresztül az egyház beszél, az egyházon keresztül pedig Isten rendjét vélik felfedezni. Ilyen esetben a tévedés súlyos következményekkel jár. Nem lehet receptet adni, mely minden esetben beválik: hogyan és mikor szerepeljünk. Azt azonban minden esetben meg kell vizsgálni, hogy felkérésünk mögött párt - vagy csoportérdek, politikai megfontolás áll, vagy az a javító szándék, amely az egyház segítségét is kéri egy kérdés megvilágításában, megoldásában.

2. EGYHÁZI KERET

Két egységben láthatjuk szolgálatunkat: a Magyarországi Evangélikus Egyházban, de ugyanakkor annak egy adott gyülekezetében végezzük munkánkat. Ebben a részben arról szólok, hogy ez a kettőség milyen feladatokkal jár.

2.1. EVANGÉLIKUS EGYHÁZ

Lelkészként az egyházhoz való tartozásunk elsősorban biblikus-hitvallásos elkötelezettséget jelent. Nagyon fontos hangsúlyoznunk ezt, mert a teológiai szempont nem érvényesül eléggé a gyakorlati kérdések mellett. Ha viszont nem tisztázzuk teológiánkat, önazonosságunkat veszítjük el. Igenis feladat a hitvallásainkhoz való ragaszkodás, mert nagyon sok eltérítő erő jelentkezik. Nehéz lenne felsorolni mindazt, ami különböző mértékben és területen, de ellenkezik az evangéliummal. Inkább azt fogalmazom meg, miből nem engedhetünk.

Mindig hangsúlyozni kell az Isten és ember közötti kapcsolat irányát. Az emberközpontú teológiák feltételeznek valami emberi igyekezetet Isten megragadásával kapcsolatban. Az egyébként létező ún. Istenkeresés viszont teljesen azonosul azzal a folyamattal, amit csak Isten tud elvégezni: hogy valaki az Ővé legyen. Ha valaki, akár hosszas vívódás után meghallja az evangéliumot, meghallja bűnei bocsánatát, az örök élet beszédét, az a pillanat már nem az emberen múlik, hanem teljes egészében Isten műve. Onnan pedig már nem kell kutatni, keresni, mert Krisztus evangéliuma nem délibáb, ami továtúnik abban a pillanatban, ahogy elérni véltem. A megtérésnek éppen a felülről valósága adja meg az erejét, mert az emberi tett oly bizonytalan, az Istené viszont biztos. Ennek meghirdetését feladni egyet jelent azzal, hogy örök keresésre kárhozzatjuk azokat, akik hallgatnak minket.

Fontos törvény és evangélium helyes viszonyáról tanítanunk. A törvény nem érdemszerzés, az evangélium pedig nem egyfajta isteni segédletként adatott. A megtérés fogja megvilágítani az isteni rend, a törvény betartásának útját és szükségességét. Az evangélium pedig biztos talajt ad bizonytalan lépteink alá, és még kiismerhetlenebb jövőnket teszi reményteljessé. Ez utóbbihoz csatlakozik szorosan annak képtelensége, hogyha nem hirdetünk üdvbizonyosságot. Ha nem tesszük meg ezt, pedig erről is szól az örömhír, ugyan mivel vagyunk különbek bármilyen közösségnél, mely jóra törekszik?

Az egyházban való életünket tehát elsősorban teológiai kötelezettségnek tartom, de fontos a rend megtartása és alakítása is. Pillanatnyilag átalakulóban van egyházunk egésze — legalábbis a zsinati üléseken elfogadott törvények betűje szerint. Ma szolgáló lelkészként azonban kötelesség és felelősség, hogy jelezzük azokat a képtelenségeket, elhibázott irányba mutató döntéseket, melyek a jövőt teszik lehetetlenné. Csak egyetlen kérdés: a kerületek beosztása, az akörűli csatározás közben, vagy inkább helyett mikor lesz szó a lelkészi szolgálatnak, gyülekezeti köröknek ésszerűen és valós helyzetnek megfelelően tervezett jövőjéről (erőtlen gyülekezetek, megoldatlan gazdasági kérdések, szükséges lelkészi létszám)?

Ezen túl szükséges az is, hogy osszuk meg egymással mindazt a tudást, ötletet, javaslatot, amely könnyebbé vagy eredményesebbé teheti a szolgálatot. Gondolok itt olyan fórumokra, melyek széles körben lehetővé teszik a szellemi áramlást, felfrissülést, ún. érdemi munkát végző, testvéri könnyedséggel is együtt lenni tudó megyei lelkészértekezlet, lelkészi szakfolyóirat, a hivatalos sajtón kívüli rendszeres vagy időszaki kiadványok, lelkészkonferenciák stb.

Meggyőződésem, hogy mindaz meghatározza a honi egyház egészében végzett tevékenységünket.

2.2. EVANGÉLIKUS GYÜLEKEZET

Ez az a közösség, ahol életünk leginkább nyitott könyv az emberek előtt. Itt látható képzettségünk, eredményességünk, viselkedési kultúránk és még sorolhatnánk számtalan másit is. Ebben a részben lehetne azokat a dolgokat megírni, amik már rövid szolgálati időm alatt is unalmas szócsépléssé váltak, mint például a Luther-kabát és a sárga félcipő együttesének képtelensége, a polgármesteri hivatalok és a farmer-nadrág összeférhetlensége és a hasonló bölcsesség-

gek. Azt gondolom, hogy akinek természetes intelligenciája nem elegendő ahhoz, hogy alapvető viselkedési normákat ismerjen és alkalmazzon, annak bármennyit lehetne beszélni erről. Nem hiszem, hogy lenne olyan lelkész, aki ne ismerné föl szolgálatának, hivatásának, emberek között betöltött helyének fontosságát és ne aszerint viselkedne. Éppen ezért nem tartom szükségesnek illetmankönyv összeállítását lakodalom, temetés, családlátogatás és egyéb helyzetek esetére. Ez egyébként is sajátos; település és gyülekezet jellegétől, tájegységtől, lelkész és az adott eset, az abban érintettek viszonyától is függ.

Amit a címben is említett változás megkövetel, az véleményem szerint teljesen más. Lelkipásztori bölcsesség, tiszta igehirdetés, a gyülekezeti élet mind teljesebb kiépítése, a gyülekezet jövőjének, kilátásainak őszinte felmérése és cselekvés ennek függvényében.

Lelkipásztori bölcsesség és tiszta igehirdetés. A körülöttünk változó világban, benne hazánkban rengeteg esetleges, kapkodó, ötletszerű dolgot észlelnék az emberek. Az imént említett két dolog viszont állandóságot, következetességet, követhetőséget jelent. A gyülekezetnek sugároznia kell a környezete számára, hogy az örök értékek a legfontosabbak, amelyeket nem a korszellem határoz meg. Látni kell, hogy a gyülekezet élete nem lelkész és gyülekezeti vezetés csatározásból, elvtelen kiegyezéséből nő ki. Látni kell azt is, hogy nem kell magárahagyottnak lenni az embernek, mert van olyan közösség, ahol vezérelv a törődés, a pásztorkodás. Meg kell mutatni, hogy azért lendületes, alkotó és erőt adó a keresztyén élet, mert van jövője, méghozzá örök jövője. Tiszta igehirdetés nélkül ez a bizonyágtétel nem válik valóra.

Az egyház egésze szempontjából rendkívüli jelentőségű, hogy alapegységei jól működnek-e. Ezért kiemelt feladat a gyülekezeti élet mind teljesebb kiépítése. Szinte nevetségesen hangzik külön kihangsúlyozni az egyébként lelkészi alapfeladatot, de mégis meg kell tenni. Mert nem lehet magasabb szinten erőltetni egy-egy munkaágot, ha alapszinten az nem működik. Teljesen fölösleges valamivel úgy indulni, ha alapja nincs meg a gyülekezetekben.

Ami pedig a jövőt, a kilátásokat illeti, ott csak nagyon megalapozott döntésekkel lehet előrehaladni. Tudomásul kell venni, hogy gyülekezeteink nagy része kis létszámú, sújtja az előző évtizedek politikája nyomán kialakult népességi-népesedési helyzet. Értethető ugyanakkor az is, hogy ragaszkodnak régi alapot jelentő hagyományokhoz, szokásokhoz. Mindennek legerőteljesebb megnyilatkozása a lelkészlakás felújítása, újból építése és helyben lakó lelkész elvárása. Hallatlan figyelmet, szeretetet igényel a lelkészekről az, hogy meg tudják értetni a gyülekezettel a valós helyzetet, a jövő kilátásait. Akármennyire is szeretne egy kettőszáz lelket számláló gyülekezet lelkészt, miközben a normális fizetés érdekében kétszeres, háromszoros járulékemelésre lenne szükség, a lakás felújítása pedig bőven meghaladja anyagi erejüket, meg kell érteniük, hogy igényük jelen helyzetben — melyben a gazdasági oldalról meghatározó eleme az elszegényedés, lelki oldalról pedig a döbbenetes mértékű elidegenedés — nem reális. Ugyanezen kérdésben ki kellene végre alakítani gyülekezeti köröket, lelkészi központokat. Ez a munka lelkészek összehangolt munkájának eredményeképpen hozhat csak

eredményt. Sem zsinat, sem más törvényalkotó fórum nem határozhat olyan kérdésben, mely egy adott környezet belső fejlődését határozza meg. A törvényhozásnak ilyen esetekben már jól előkészített tervezeteket szabad csak kapnia, melyeket az egyház egésze szempontjából hasznosnak és törvényesnek ismer el. Ez semmiféle felsőbb szerv munkáját nem minősíti, csupán arról van szó, hogy amihez nem tudnak érdemben hozzászólni, ahhoz fogadják el az illetékesek véleményét — még ha az „csak” egy LMK-jegyzőkönyvben foglalt javaslat is.

A gyülekezet életében egy mai lelkész számára alapvető az általános elvárások megélése. Sajátos feladata a jelen válságos helyzetében megtalálni a fejlődés lehetőségeit, valamint nem a kedvezőbb statisztikák és közegyházi elvárás, hanem a közép-hosszútávú jövőépítés szempontjait érvényesíteni szolgálatában.

2.3. EVANGÉLIKUSSÁG ÉS ÖKUMENÉ

Az egyház keretében végzett szolgálatunk különleges területe az ökumenikus mozgalom. Egyházunkban elvárás ennek előbbrevitele, ha jól emlékszem, a népmozgalmi ív is külön kitér az ökumenikus alkalmak statisztikai megjelenítésére. Nem kétlem azt, hogy a megosztottság nem tesz jót a keresztyénség ügyének. A kérdés azonban az, hogy a megosztottság hol okoz botránkozást. A válasz számomra egyértelmű: ott, ha a keresztyének nem tudnak egyek lenni Krisztus váltságművében. A szokások különbözőségén, a hit megéléseinek eltérésein el lehet vitatkozgatni. De evangélikus lelkészként, hitvallásos alapon nagyon jól kell tudnunk, hogy a keresztyének egysége nem különlegesen produkált jegyeken múlik, sőt a keresztyén egység pünkösdi óta valóság, amennyiben a keresztyénség nem társadalmi, történelmi kategóriát, hanem a Krisztusban hívő megváltottak közösségét jelenti.

Ebből kifolyólag nem lehet célunk a felszínes ökumenizmus. Ha alapvető kérdésekben nem partner az egy helyen szolgáló más felekezeti lelkésztárs, akkor nem kell botránkoztatni gyülekezetünk tagságát azzal, hogy más hangzik evangélikus istentiszteletünkön és más a közös alkalmakon. A Krisztus ügye, bizonyágtétele nem agyonerőltetett, előírászerű alkalmak keresztülvitelén fog előreljutni.

3. MAGÁNÉLETI KERET

Külön előadást, megbeszélést megérne ez a téma. A legfontosabbat azonban röviden is össze lehet foglalni. A magánéletünk, amely a legtöbb esetben családi élet, de minden esetben emberi kapcsolatokat kiépítő élet, példázza azt az életformát, amely súlyos válságba jutott. Nincs értelme előhozakodni a családok statisztikáival, és ecsetelni a bizalmatlanság egyre nagyobb tényerését, a szeretet meghidegülésének sajnálatosan egyértelmű jeleit. A „paróchia fala üveg-ből van” örökbeccsel ki lehet pipálni azt a tételt, miszerint átgondolás, megújulás és megtisztulás tárgyává tettük a lelkészi közösség magánéletét. Néhány szempontot azonban hozzá kell tegyek ehhez a felszínes megközelítéshez.

A magánélet alapvető követelménye a családi élet, a művelődés és a fizikai-szellemi kikapcsolódás. Igényességet sugall mindegyik megélése, de egyben szükséges is. A családnak meg kell mutatnia, hogy nem elveszett érték, idejétmúlt intézmény, melyet lassan a felelőtlen és kötelezettségek nélküli együtt-

élés vált fel. A művelődés és a kikapcsolódás pedig erőnlétünk megteremtője és egyben bizonyosága annak, hogy a hívő életforma nem egyenlő az életidegenséggel.

Ügyelni kell arra, hogy a magánélet következtében egyensúlyzavarok ne álljanak elő, melyből megbízhatatlanság, anyagiasság és szélsőséges viselkedési formák erednek. Az egyensúly elvesztésének természetesen másik oldala is érvényes, mégpedig az, amikor a szolgálatban nem vesszük észre, hogy egy kicsit szolgálaton kívül is kellene lennünk. Mérlegelés tárgyává kell tennünk, hogy a nagyon tetszetős „két végről égő gyertya”-élet nem felelőtlen-e egy olyan helyzetben, amikor kincs minden lelkesedés, minden munka és szolgálat, mert kevés az igazán odaszánt élet. Kár lenne hamar felélni ezeket.

A magánélet és lelkeszi szolgálat kérdésében korábban készítettem tanulmányt, amit — amennyiben

igény van rá — bárkinek szívesen rendelkezésre bocsátok.

ÖSSZEGZÉS

Lelkészként a változó Magyarországon: ez volt a cím, amely kifejtésében ígéretem szerint nem adtam a teljesség igényével készült előírás-köteget. Mindazok a gondolatok helyet kaptak benne, amit rövid szolgálati időm alatt következtetésként levontam: mihez kell tartania a lelkesnek önmagát. Remélem, hogy előadásom nem tűnt olyanoknak, mint amely idegen akaratot akar rákényszeríteni a hallgatóra. Annak viszont kifejezetten örülnék, ha szempontjaim megszívlelendők, átgondolásra érdemesek lennének.

Ma magyarként, evangélikusként, emberként látásom szerint élni így lehet, így érdemes.

Ördög Endre

Lelkészként a változó Magyarországon

Elhangzott a Pest megyei LMK ülésén

1. A TÉMA AKTUALITÁSA

Bevezetésként Jézus főpapi imádságának jól ismert gondolatát idézem: **„Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól”** (Jn 17,15). A lelkeszi szolgálat mindenkor helyhez, időhöz, eseményekhez, élethelyzetekhez kötődő szolgálat. Jézus igen magasra teszi a mércét, amikor a Hegyi Beszédben kijelenti: a tanítvány legyen só, világító lámpás, hegyen épült város, azaz adjon ízt, mutasson utat, legyen látható.

1989-ben lettem lelkesz. Tanulmányaimat még a stabil, megingathatatlanak vélt ideológiájú, szocialista Magyarországon végeztem. Nagy Imréék újrateemtése után ordináltak lelkeszé. Lelkeszi szolgálatomat a változó Magyarországon és a változó Budapest XVII. kerületében kezdtem. Sohasem felejttem el azt, amit első találkozásunkkor néhai dr. Kósa Pál egy életút bölcsességével mondott: „Fiam, örülök, hogy itt vagy! De tudd meg, hogy nekünk is nehéz volt, bár legalább tudtuk, hogy milyen országban élünk. Nektek még nehezebb lesz, mert nem tudjátok kiszámítani, hogy mi lesz a változás után!”

Dolgozatom nem a prófétálás, nem is az ítékezés, hanem az elgondolkodtatás szándékával készült.

2. LELKÉSZKÉNT A VOLT MAGYARORSZÁGON

Témánk a mindenkori „LMK Top-lista” első 3 helyezettje között van. A Lelkipásztor bármelyik évfolyamát találomra fellapozhatjuk, egészen biztosan találunk erről szóló írást. Történeti áttekintésemben a 6-ra végződő évfolyamokból válogattam.

2.1. 1956. Lelkipásztor — **„Lelkeszi közélet” rovat** — „Lelkeszeink és gyülekezeteink mezőgazdaságunk kollektivizálása terén sok jó szolgálatot végeztek. A lelkeszi kar sokszor és gondosan foglalkozott ezzel a kérdéssel. Józanul mérlegelték, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésével javul a paraszt-ság életszínvonala és ez összefüggésben van hazánk

egész népének életszínvonal emelkedésével”

– 1966. Lelkipásztor — **„Csendben Isten előtt” rovat** — „Lelkesz a mai világban” címmel jelent meg egy tanulmány. „Hivatásunk nem egyszerűen a lelkeszi szolgálat. Az általános megfogalmazás gyakran bővülő. Különböző is a valóság mindig konkrét. Helyes fogalmazás szerint tehát hivatásunk a *szolgáló egyház lelkeszi szolgálata*. Ezzel nem szűkítettük a hagyományos hivatásképletet, hanem mélyítettük. Isten rendje és akarata ez. Kemény hűsz esztendő teológiai munkájának summája.”

– 1976. Lelkipásztor — **„Egyházunk útján” rovat** — Püspöki jelentés: „Lelkeszeinket innét is felhívom arra, hogy az igehirdetéseikben a munka-etika kérdését — adott alkalommal, megfelelő ige alapján — ismételten vegyék elő és segítsék egész társadalmunkat, gazdasági életünket úgy, hogy indítsák az evangélikusokat a becsületes, tiszta kezű, egész népünk javát munkáló szolgálatra. Egy magyarországi hívő lutheránus ember, aki a püspököt, esperest vagy lelkeszt kifogásolja azért, mert ún. „politikai” és „társadalmi” kérdéseket érint és szeretné a lelkeszt arra indítani, hogy kizárólag és „tisztá igét” hirdesse, ne kapcsolódjék bele a béke, társadalmi igazságosság, szocializmus kérdésébe, elbámult volna azon, hogy mi történt a nagygyűlésen (LVSZ V. Nagygyűlése, Nairobi). ”

– 1986. Lelkipásztor — **„Krisztussal a szolgálat útján” rovat** — Püspöki jelentés. „Egyházi szolgálattunk mai kontextusa: Isten szent akaratával kijelölte szolgálattunk helyét... egyházunk a Magyar Népköztársaság törvényes rendjének megbecsülésével, a megkötött egyezmények szerint, a kölcsönös bizalom és megértés szellemében veszi részt igehirdető munkáját és szolgáló szeretettel vesz részt népünk építő munkájában a jobb, emberibb életért.”

Adott volt egy változtathatatlan és megrendíthetetlennek látszó ideológiákkal bebetonozott Magyarországon. **A képletet úgy lehetne megfogalmazni,**

hogya a „változó” jelző a lelkész szó elé került. A lelkészi szolgálat hozzáidomult a stabil magyar valósághoz.

2.2. A rendszerváltás a lelkészi szolgálat kérdését is újraértelmezte. A „szocialista lelkész” típusát felváltotta a „menedzser, a vállalkozó, a politikus, pluralista” lelkész ideálja. Előkerült a kérdés: Hol van a helyünk a nemzeti közgondolkodás e sajátos folyamatában? A lelkésznek hirtelen sok „barátja” lett. A parókia ajtaján sorra kopogtattak a pártok képviselői. Jöttek a meghívások, felkérések. Legyen a lelkész polgármester, képviselő stb. Ökumenikus istentiszteleteken szentelték fel a kapukat, kopjafákat, autóutakat. A „diakónia egyháza” szembekerült a triumfáló egyház kísértésével.

A lelkészi szolgálatról felvázolt képzet is változott. A lelkész alakja a rendszerváltás igényeihez igazodott. Az ideális lelkész szónokol, irányít, vagy a püspökét támadja és az egyház belső megújulását vitatja. Változott Magyarország és vele együtt változott a lelkészi szolgálat.

Kérdésem, hogy jó irányba indultunk-e el? Nem sodródtunk-e a többi felekezeti lelkészeivel?

3. VÁLTOZÓ MAGYARORSZÁG

3.1. 1989. A magyar történelemben fontos dátum. A 44 éven át tartó kommunista diktatúrát követi a változás. Nyilvánvalóvá lesz, hogy a Németh Miklós vezette kormány ellehetetlenült. Az MSZMP–MSZP októberi kongresszusán kiderült, hogy a Kádár János nevével fémjelzett párt összeomlott.

1989. október 23-án, Szűrös Mátyás, az Országgyűlés ideiglenes elnöke kikiáltotta a Magyar Köztársaságot.

1989. december 21-én — 1990. március 16-i hatállyal — az Országgyűlés kimondta önmaga feloszlását, ezzel kitűzve az új választások időpontját. Megkezdődött a kampány. Sokan újrafogalmazták az ön-életrajzukat. Előkerültek az elrejtett, porosodó keresztlevelek, emléklapok. Egyetemes reménység jellemezte az országot. Mindenki várt valami gyorsan beköszöntő, szép és boldog jövőt, jólétet.

Az első szabadon választott kormány ennek az elképzelésnek megfelelően szólt és cselekedett. Antall József politikájában meghatározó értéket képviselt a kereszténység. Politikai hitvallása közismert: „Keresztény Magyarországot akartam!”

A várt és a remélt gazdasági javulás nem érkezett meg. Az anyagi jólét elmaradt. A türelmetlenség egyre nőtt. A társadalom jelentős része kiábrándult, letargiába süllyedt. Egyre nagyobb rétegekben jelentkezett a nosztalgia (3,60-as kenyér, ingyen virsli és sör, általános foglalkoztatottság stb.). Kialakult az általános várakozás: Minél gyorsabban az ideológiamentes anyagi jólét felé!

3.2. 1994-ben az MSZP ezt a szelet fogta be a vitorlájába. Ingyenes tészta, zsíros kenyér akciói mindenütt óriási sikert arattak. A választásokon elsőprő győzelem következett.

Az új kormányt egy szocialista-liberális koalíció alkotja, amely ideológiamentességet hirdet, de anyagi fellendülés helyett megszorító intézkedéseket hozott. Egyházipolitikájában köti az Alkotmány XII. Fejezetének 60.§-a.

A történelmi egyházakat azonban a médiákon ke-

resztül igen sok támadás éri. **A lelkészi szolgálatunk legfőbb kérdése nem a mennyiség, hanem a minőség.** Nem az a kérdés, hogy hány egyházi iskola van, hanem az, hogy milyen minőségű a nevelés és az oktatás színvonala!

Nem az a kérdés, hogy hány evangélikus él ma Magyarországon, hanem az, hogy milyen minőségű az evangélikus keresztyén ember élete!

Nem az a kérdés, hogy hány hittanórát, istentiszteletet tart a lelkész, hanem az, hogy milyen színvonalon teszi!

4. A GYŰLEKEZETSZOCIOLÓGIAI VÁLTOZÁS

4.1. Urbanizáció. Magyarországon, más kelet-európai országokhoz hasonlóan erőszakos és siettetett urbanizáció ment végbe. Valóságos népvándorlás indult meg a városok felé. Az emberek könnyebb, jobb, kényelmesebb élet reményében költöztek be, de számukra a városi életforma teljesen idegen maradt. Mára az urbanizáció lelassult. Ennek okai:

a) A helyi, vidéki önkormányzatok egyre több helyen felismerik, hogy csak akkor életképesek, ha a fiatalokat megtartják. Telkeket közművesítenek, vállalkozásokat támogatnak, otthonteremtésre ösztönöznek.

b) A városi élet egyre drágább. A kényelemért egyre többet kell áldozni. A lakótelepi lakásokat olcsón értékesítették, de kiderült, hogy az olcsó nagyon drága. Nagy a rezsi, a közös költség, nincs háztáji. Mára fordult a kocka. Nem a falusi ember vágyódik a városba, hanem a városi ember vágyakozik újra a faluba. A lelkész számára komoly feladat a városban megbúvó, elszigetelt és gyökértelessé vált embereket megszólítani, bevinni a városi gyülekezet közösségébe. Ugyanígy komoly feladat, a vidékre kiköltöző, városias (jött-ment, gyökértelessé), a falusi gondolkodás számára idegen ember bekapcsolása a helyi gyülekezet életébe. Egy példát mondok: Vác ma egy 36 ezres város. Észak-Pest megyéből és Nógrád megyéből tömegesen költöztek ide családok. Voltak olyan bölcs lelkészek, akik arra is figyeltek, hogy a beköltözők az új gyülekezetüket is megtalálják. Voltak és vannak azonban olyan kollégáim, akik a várost mind a mai napig szórványuknak tekintik. Látogatnak, egyházi adót gyűjtenek, presbitereket, felügyelőket választanak. De sajnos van ennél komolyabb probléma is. Egyre drágább a benzin. A család egyre ritkábban indulhat el „hazafelé”. A gyülekezettel is lazul a kapcsolat. A városban született gyerekek számára már idegen a szülők által „otthoninak” nevezett templom. A gyermekek otthona a városban van. Itt járnak óvodába, iskolába. Minden idő ide köti őket.

4.2. Szekularizáció. Az elvilágosiasodó egyház. Vigyáznunk kell, hogy a lelkész a jó értelemben vett szolgálata révén nehogya a szekularizáció eszközévé váljon.

A lelkész a változó Magyarországon is Isten igéjének és a szentségeknak a minisztere! Szolga és vezető egy személyben.

Gyülekezeteink kit látják a lelkészükből? Szolgát vagy vezető? Az erkölcsi, anyagi megbecsülés jól szemlélteti azt, ahogyan a gyülekezet a lelkészi szolgálatról vélekedik...

A lelkészi szolgálat is szekularizálódik. A gyülekezetben ma is a lelkész a legolcsóbb munkaerő! Mindenes, akinek hivatalból mindenhez értenie illik. A laikus prédikál, hitoktat, ünnepel. Számára ez szab-

didős elfoglaltság. A lelkész adminisztrál, gyűjt, szervez, tárgyal, alkuszik, harcol, segédmunkát végez, bevásárol, látogat. Szabadnap nélkül! Néha úgy tűnik, hogy a vasárnapi istentisztelet csupán a hobby.

A változó Magyarországon mintha érvénytelenedne a lelkési szolgálat. Ahelyett, hogy a lelkési szolgálat prioritása kerülne előtérbe, még több „mással” kell foglalkoznunk. Miért *nem lehet a lelkész valóban az, amire meghívása és ordinációja van?*

4.3. Szórványhelyzet. Evangélikus gyülekezeteinkben egyre több a kényelmes keresztyén, aki ébresztőt fúj a lelkészének. Hol a lelkész? Jöjjön! Látogasson! Keressen meg! Hozza az evangéliumot! Ma szinte minden családban van autó. Vásárba, kirándulásra, diszkóba, rokon látogatásra, sőt autókázásra minden további nélkül használható, de vajon hány autó indul el vasárnaponként, hogy a szórványból az istentiszteletre utazzon a család?

A változó Magyarországon még mindig hat a régi beidegződés. A legkényelmesebb várni a lelkészre. Tudok kollégáról, aki szolgálati autójával, — amit márkája miatt sokan irigyelnek tőle — több faluból gyűjti egybe a hittanos gyerekeket és a hittanóra után házhoz szállítja őket. Kérdésem: Vajon gyülekezeteink érzékelik-e a változást?

5. EGYHÁZ-SZOCIOLÓGIAI VÁLTOZÁS

5.1. Lelkészhány. Aki él és mozog, a fedélzeten van. Egyházunkban még hosszú ideig nem fenyeget a munkanélküliség. Azonban érdekes tendenciára lettem figyelmes. Az erőtlen szórványgyülekezetek, ahol a lelkési állást csak jelentős közegyházi segítséggel lehet fenntartani, könnyebben kapnak lelkészt, mint a nagy anyaggyülekezetek, amelyeknek nagy nehézségek árán, többszöri pályázatással sikerül lelkészt csalogatniuk. Ez is a lelkész és a változó Magyarország témaköréhez tartozik. Érdemes lenne feltárni az okokat!

5.2. Egyházi iskolák. A lelkész szolgálatára óriási szükség van. A pedagógusok, az igazgatók a legtöbb esetben kifejezetten igénylik a lelkész aktív jelenlétét az intézmény irányításában. Véleményem szerint a lelkész szolgálata az egyházi iskoláink életében meghatározó tényező.

5.3. Egyházi ingatlanok. A lelkési szolgálat egyik sebezhető pontja ez. Évtizedek fáradságos gyülekezetépítő munkáját képes romba dönteni.

5.4. Továbbra is probléma a múlt tisztázása. Még mindig kevés az egyházáért tenni akaró és a lelkész mellé odaálló evangélikus értelmiségi. Több, a politika és a közélet színteréről kiszorult és megkeseredett világi, a egyházban próbál hangadó lenni.

5.5. Jelenlétünk a kórházakban, börtönökben, szociális intézményekben. Itt is megfigyelhető a magyar valóság változása. Előrelépés vitathatatlanul történt. A lelkész számára óriási lehetőség adatott. Megszólaltathatja Isten igéjét, kiszolgáltathatja a szentégeket, gyakorolhatja a kulcsok hatalmát. Néhány éve hívták a lelkészt, ma az intézmények vezetői eltűrik a jelenlétét. Nem unatkozik a rab, az ápolat. Megvan a kultúrprogram, hasznos a szabadidő eltöltése. A híveink is hozzászürkültek a mai magyar valósághoz. A tapasztalatom az, hogy a szervezett kórházi istentiszteleti alkalmat nem igénylik, de azt, hogy a lelkészük

megálljon a betegágy mellett, annál inkább. A lelkészüket nem prédikálni, hanem látogatni várják.

5.6. Hitoktatás. Ebben is felismerhető a magyar valóság változása. Elmúlt az a néhány év, amikor a gyermekek jöttek. Ma újra a lelkésznek kell összehozni a hittanos gyerekeket. A képlet annyiban változott, hogy nem a félelemmel, hanem a közönnyel, igénytelenséggel, a nihillal kell a küzdelmet felvenni. A hitoktatás a társadalom értékrendjében a perifériára szorult. Az iskolai órarendben is! A hitoktatás még nagyon hosszú ideig a lelkész egyszemélyes feladata lesz. Fő vagy mellékállású hitoktató a lehetetlen órarendi időpontok miatt egyáltalán nem vagy csak nagy nehézségek árán tudná ellátni. Jó lenne, ha ebből *nem az „anyagias lelkész és a mellőzött hitoktató eseté” állna elő!*

A gyerekeket az iskolákban lehet utolérni. Nem a gyerek jön, hanem a lelkész megy. A változó Magyarországon kihívás az a kérdés, hogy a lelkési szolgálatból mekkora hányadot töltsön ki a hitoktatás? Hol van a határ, ami még nem megy a gyülekezeti szolgálat rovására?

5.7. Az igei alkalmak. Gyülekezeteink legmegbecsültebb alkalmá a vasárnapi főistentisztelet. A biblia-óráról, a sorozatokról, a délutáni istentiszteletekről már nem lehet ezt elmondani. A változó Magyarország kísértése, hogy a hitélet a vasárnapi istentiszteletre szűkül. A rohanó lelkész ekkor érhető el. Az elfoglalt, máskor rá nem érő ember itt szólítható meg. Jónak tartom a finn módszert, ahol a szekularizációval úgy veszik fel a harcot, hogy a gyülekezet különböző rétegeit mozgatják meg. (Énekkar, magányosok, családok, kismamák, finn–magyar baráti kör stb.)

A változó Magyarország a bátran kísérletező, új formák felé nyitott lelkési szolgálatot is igényli.

5.8. A lelkész, mint lelkigondozó. A változó magyar valóság egyre több lelki és fizikai rokkantat termel. Általános a tipikusan magyar negatív gondolkodás. Mindenben a rosszat, a csapdát látni. Rengeteg a sérült ember, aki nem tudott mit kezdeni a megváltozott világgal, társadalommal, követelményrendszerrel, és áldozata lett a vadkapitalizmus önkizsákmányoló hajszájának.

A társadalomba mélyen beleivódott a nevelés, mely szerint a világproletárnak nincs szüksége lelki kultúrára. Az internacionalista hevület mindenén átsegít. Ami a lélekből jön elő, azt el kell fojtani, ki kell tolni, le kell öblíteni. Sok esetben a lelki kultúra hiányára vezethető vissza az öngyilkosság, az alkoholizmus, a kábítószer, a depresszió, a szkepticizmus és a többiek...

A mai magyar átlagkeresztyén nem tud mit kezdeni a lelkészével. Nem ismeri a lehetőségeit. A lelkészében felfedezni véli a gyarló embert, de nem ismeri fel benne a „krisztushordozót”, az ige és a szentségek miniszterét, aki Krisztust hozza közel hozzá.

A lelkigondozás területén óriási lehetőségeink vannak...

5.9. Anyagi helyzet. A változó Magyarországon az első számú kérdés: Mibe kerül? A lelkési szolgálat egyik legkényesebb kérdéséről van szó. Szomorú tény, hogy egyre több a segélyből élő gyülekezet és lelkész. Egyházunk jövője azon is múlik, hogy gyülekezeteink anyagi áldozatvállalása igazodik-e a gyülekezet igényéhez.

5.10. **Ökumenikus helyzet.** A társadalomban végbemenő változásokat itt is nyomon követhetjük. Az ökumené jelenleg hullámvölgyben van. Minden felekezet a helyzetének megszilárdításán fáradozik. Az ökumené gyengülése nem sajtóosan magyar eset.

6. EVANGÉLIKUS LELKÉSZ MAGYARORSZÁGON

6.1. Az Ágostai Hitvallás 7. cikkelye az egyházat így definiálja: „Az egyház a szentek gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki”. Ugyanitt, a XIV. cikkelyben van szó az egyházi rendről: „nyilvánosan senki más se tanítson és szolgáltassa ki a szentségeket az egyházban csak az, akit erre szabályszerűen elhívtak”.

6.2. Evangélikus dogmatikánk a lelkészi szolgálatot az egyház rendjei közül (*status hiarchicus, status ordo ecclesiastica*), melyek a családi, állami és tanítói rend (*status oeconomicus, politicus et ecclesiasticus*) az utóbbihoz, a tanító rendhez sorolja. „A tanítói rend istenileg szerzett, szent és nyilvános hivatal (*ministerium*) minél fogva bizonyos alkalmas, törvényesen meghívott, különös hatalommal felruházott egyének, Isten igéjét tanítják, a szentségeket kiszolgáltatják, és az egyházi fegyelmet fenntartják Isten dicsőségére, az emberek megtérésére és üdve előmozdítására.”

„A meghívás és felavatás — *vocatio et ordinatio* — alapján a tanítói rendet megilleti az ú.n. **egyházi hatalom** — *potestas ecclesiastica* — melynek részci:

a) **rendi hatalom** — *potestas ordinis* — ez az Isten igéjének hirdetésében és a szentségek kiszolgáltatásában áll.

b) **A kulcsok hatalma** — *potestas clavium* — a bűnök megbocsátásának vagy megtartásának, főként a gyónás alkalmával gyakorolt hivatalában áll.

6.3. Számolnunk kell azzal, hogy az evangélikus lelkész alakja Magyarországon nem lehet általánosan elfogadott, csupán egy színterületet jelenthet. De véleményem szerint ezt a színt vállalnunk kell.

Nem azzal leszünk evangélikus lelkészek, ha Luthert idézzük vagy mindenben rá hivatkozunk, hanem akkor, ha a szolgálatunkat, hitvallásaink és dogmatikánk alapvetése szerint végezzük.

6.4. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy minden evangélikus lelkésznek egyformának kell lennie, egyformán kell gondolkodnia. Nem kell lemondani a tradícióról, a kegyességi irányzatokról vagy a közéleti szereplésről, de nem jó, ha ezek jelentik a lelkészi szolgálat alapvetését.

6.5. Véleményem szerint a változó Magyarország igényli, hogy jelen legyen benne az evangélikus lelkész alakja. Ezt pedig nem a lógó nyelvű, kapkodó, állandó

késésben levő, alkalmasságát a nyilvánosság előtt vitató, kisebbségi érzéssel küszködő, bizonytalankodó lelkész testesíti meg.

6.6. Az evangélikus ember számára sokat jelent a **reformáció** szó. A deformáció ellentéte. El kell gondolkodnunk arról is, hogy mit jelent e két szó a lelkészi szolgálatunkban.

6.7. A következő gondolat: a **fraternitás**. A találkozás, töltekezés, magunkra találás alkalma. A változó Magyarország nem eltiporta, hanem átértékelte és felerősítette az LMK-k létét.

6.8. Andorka Rudolf: „Felzárkózás vagy elmaradottság” című tanulmányában ezt írja: „Azt gondolom, hogy a keresztény egyháznak, a teológusoknak és az evangélikus 'közembereknek' nagy erőt kellene a mai Magyarországon arra fordítaniuk, hogy közérthetően, a modern társadalom nyelvén és fogalmaival fogalmazzák meg a legelső kérdésekre, az értékekre és az etikára vonatkozó válaszokat.

6.9. A lelkész töltekezése, egészségi állapota, szabadideje, szabadsága. Sajnos egyházi törvényeink — még a legújabbak sem (!!!) — veszik ezt figyelembe. Jó lenne, ha a gyülekezeteink tájékoztatást kaphatnának arról, hogy a lelkészüket megilleti-e a heti szabadnap, vagy hány nap az évi rendes szabadsága? A változó Magyarország azt a lelkészt, aki komolyan veszi a szolgálatát, igenis megviseli.

7. BEFEJEZÉS

A minap a váci kórházban járva, beteg pénztárosunkat látogattam meg és a hirdetőtáblán egy karikatúrára lettem figyelmes. A szellemes rajz az ideális nővért ábrázolja. Egyszerre négy irányban gondolkodik, hat keze és hat lába van, atléta, súlyemelő és tornász képességekkel rendelkezik, ezen kívül mindent kibír.

Készülhetne karikatúra az ideális lelkészről is. Nekem is lenne néhány ötletem. De ez a dolgozat nem a karikatúra szándékával készült. Célom az elgondolkodtatás volt.

ifj. Detre János

Felhasznált irodalom

Andorka Rudolf: Felzárkózás vagy elmaradottság.

Credo 1996/1–2. 76

Balikó Zoltán: Lelkész a mai világban. Lelkipásztor, 1966/4. 193.

Baló György – Lipovecz Iván: Tények könyve. 1991.

D. Dezséri László: Lelkeszi Közélet rovatban.

Lelkipásztor 1956/5. 289.

D. Káldy Zoltán: Elvégzett munkák — előttünk álló feladatok. Lelkipásztor 1976/3. 134

Dr. Masznyik Endre: Evangélikus Dogmatika. Pozsony, 1888.

Dr. Nagy Gyula: Püspöki jelentés. Lelkipásztor 1986/12. 706.

Szebik Imre: Lelkész a mai világban. Lelkipásztor 1989/10.

Bizánci
ereklyetar
részlet
- 550 kő

Az evangélikus lelkészek kultúráközvetítés iránt érzett felelőssége

A témaválasztás indoklása

1996 elején kezdtem meg tanulmányaimat a Janus Pannonius Tudomány Egyetem Budapesti Felnőttképzési Tagozatán Művelődésszervező szakon. A második félév elvégzésének egyik feltétel egy dolgozat elkészítése volt egy szabadon választott kör kulturális helyzetének vizsgálatáról. Így igyekeztem összekapcsolni munkámat tanulmányaimmal és e körnek a magyarországi evangélikus lelkészeket választottam. A kész dolgozatot elküldtem a lap főszerkesztőjének, azzal, hogy amennyiben közlésre érdemesnek tartja szívesen átdolgozom. Így született meg e rövidített változat.

A Magyarországi Evangélikus Egyház

Jelenleg 320 egyházközségben 300 lelkész szolgál. A 15 egyházmegyét esperesek és felügyelők vezetik. Minden gyülekezet élén egy lelkészi és egy nemlelkészi előjáró áll. A két egyházkerület élén a két püspök és a két nemlelkész felügyelő áll. Ezek mellett létezik még az országos felügyelői tiszt.

A rendszerváltás előtt a gyülekezeti tevékenységen túl csak a Teológiai Akadémia, könyvtár, levéltár, múzeum és a szociális otthonok működtek.

Ma ezeken túl 9 középiskola és 4 általános iskola működik öt kollégiummal. Országszerte 11 óvoda van, és Budapesten egy kollégium várja a felsőoktatásban tanuló hallgatókat. A könyvkiadáson túl országos lap jelenik meg hetente, ifjúsági és a lelkészek módszertani lapja havonta, míg az értelmiségi lap évente kétszer jelenik meg.

Hipotézis

Az evangélikus lelkészek akár mint lelkészek, akár mint értelmiségiek feladatuknak érzik a kultúráközvetítést, mindehhez felkészültségük és rátermettségük is megvan. Fő probléma túlterheltségük és az intézményi feltételek hiánya.

A témával kapcsolatos előzmények

Az előkészületeknél igyekeztem minden előzményt megvizsgálni a témával kapcsolatban. Elsődleges, hogy az évente megjelenő Püspöki Körlevél már többször intette a lelkészi kart, saját szellemi fejlődésének fontosságára. Viszont ebben a témában nem jelent meg eddig tanulmány, sőt a lelkészi szolgálat és kultúra kapcsolatában több minden tisztázatlan. Ezek közül egy és nagyon fontos a kultúrprotestantizmus fogalmának tisztázása. Dolgozatomban Benczúr László nyugdíjas lelkész összeállítását használom és idézem.

"A kultúrprotestantizmus a keresztyénség és a kultúra kapcsolatának sajátos értelmezése és gyakorlása. Teológiai megalapozását az ún. liberális teológia irányzatának köszönheti, amelynek képviselői igyekeztek lehántani a keresztyénségről az irracionális elemeket a hit és tudás összeegyeztetése érdekében. Egyházi programként a kultúrprotestánsok igyekeztek lépést tartani a korról, a katolicizmussal szemben modernségekre törekedtek. Az egyház legfőbb feladatának az oktatást, nevelést, a kultúra terjesztését tartották. Szemléletükre jellemző a fejlődésbe, haladásba vetett hit, optimizmus. A kultúrprotestáns kifejezés ma pejoratív értelmű, mivel a

jelenlegi teológiai irányzatok a keresztyénség középpontjába a vallás mint legbensőségesebb emberi élmény helyett Krisztust helyezik, mint Isten élő igéjét és kinyilatkoztatását."

A kutatás fő irányai:

1. A lelkészek kulturális helyzete
2. A területükön adódó kulturális lehetőségek
3. Publikációk, igehirdetések tükrre
4. A lelkészek elfoglaltsága
5. Kulturális felelősségük

Módszerek

Kérdőív

Elsődleges módszerem a kérdőíves megkérdezés volt. 19 esetben kaptam értékelhető választ (6,3%-os minta). A megkérdezéseknél igyekeztem követni a lelkészi kar kor- és nembeli megoszlását, ami csak részben sikerült. Míg a nemek aránya 73/27% férfi/nő, a nők javára tér el egy kicsit, az átlagkornál - 32 év - sokkal nagyobb az eltérés. A szolgálati hely kérdésében már jobban sikerült a valós arányokat tartanom, vagyis többségében falusi és kevesebb városi, illetve budapesti lelkészt szólaltattam meg.

A kérdőívek három fő témakörre tértek ki: egyéni kikapcsolódás és kulturális igény, kultúráközvetítési lehetőség és felelősség valamint szolgálati körülmények (hittanórák, istentiszteletek, lakóhely adatai stb.)

Interjú

Már az első kérdőívek visszaérkezésekor látható volt, hogy még több területen kell vizsgálatot végezni. Az egyik frissen felmerült kérdés a kultúrprotestantizmus fogalma volt, amellyel kapcsolatban Benczúr László nyugdíjas lelkész és Mányoki Jánost, az Evangélikus Könyvtár igazgatóját kérdeztem. Nagy Lászlótól, televíziós műsoraink szerkesztőjétől a műsorok készítésével kapcsolatos tapasztalatairól érdeklődtem. Míg Tóth-Szóllós Mihálytól, a Sajtóosztály vezetőjével elsősorban az újságokban megjelenő lelkészírások gyakoriságáról és színvonaláról beszélgettem.

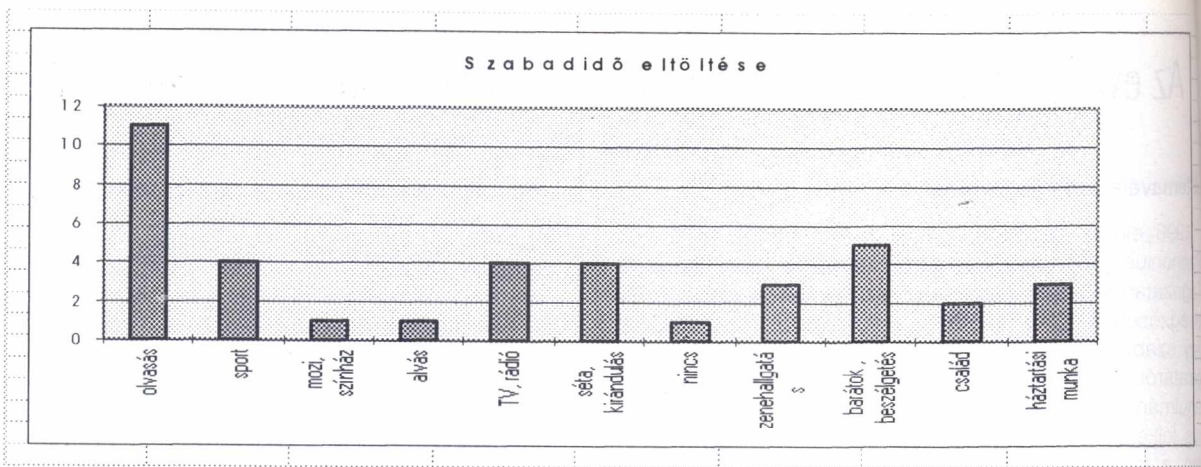
Egyéni vizsgálatok

Elsősorban a négy hivatalos egyházi lapot tekintettem át, azt vizsgálva, hogy könyv-, film- recenziók mennyire jelennek meg.

Eredmények

1. A lelkészek kulturális helyzete

A felmérésemet a szabadidő eltöltésével kezdtem. Egyetlenegy válaszadó vélekedett úgy, hogy nincs szabadideje. Az állandó szellemi frissességet igénylő lelkészi munka mellett csak hatan jelölték meg a sportot, sétát, vagy kerti munkát kikapcsolódásként. A többség valamely szellemi tevékenységet jelölt meg, de itt túlnyomó többségben van az olvasás (63%) és ennek a harmada teológiai művet olvas éppen. Arra a kérdésre, hogy mit olvas most, a teológiát és klasszikus művek címeit megadók vannak többségben. Néhányan olvasnak szórakoztató művet, illetve krimi.

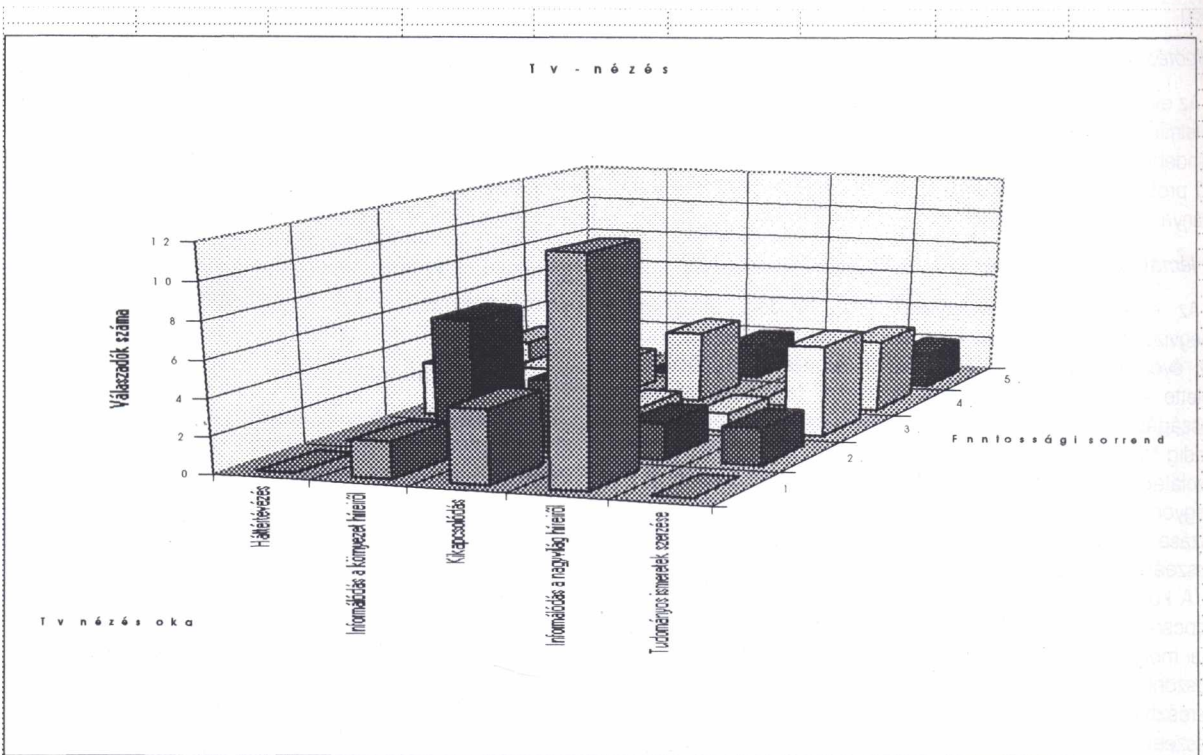
A zenehallgatásnál már sokkal jobban érezhető, hogy célja kikapcsolódás, lelki elcsendesedés. Hárman konkrétan Bachot említették meg, de dominál a komolyzene. A fiatalabbak körében előfordul a pop, blues, keresztyén könnyűzene. Néhányan a minden, vagy értékes kifejezést használták. A színházba járás sűrűsége haranggörbeszerűen írható le, vagyis a két véglet a havonta és az egy évnél ritkábban járók 15,7-15,7%, míg a félfévente 47,6% és az évente 21%.

Valamely könyvtárnak beiratkozott tagja 68,3%. A folyóirat-olvasással kapcsolatban az egyik interjúalany azt mondta, hogy a lelkészek általában egy megyei és egy országos napilapot olvasnak, illetve az egyházi sajtót. A válaszok ennél sokkal színesebbek. Országos napilapot 42% olvas és 21% megyeit. Az átfedéseket kiszűrve megállapítható, hogy valamely napilapot 52,6%, vagyis a lelkészek fele olvas. A másik kategória az

egyházi sajtó, amellyel kapcsolatban a válaszok szinte használhatatlanok, ugyanis 36,9% semmilyen egyházi lapot nem jelölt meg. Feltételezésem szerint az egyházi sajtó olvasását evidensnek vették. Ezért az alábbiakban csak azokat az úrlapokat tekintettem értékelhetőnek, melyeken valamely egyházi lap címe szerepelt (tehát a kérdőívek 93,1%-át). Ezért az alábbi kimutatást ezzel a kritikával ajánlom mindenki figyelmébe.

A Lelkipásztor szakfolyóiratot 66%, míg az Evangélikus Élet című hetilapot 42% olvassa. Az értelmiségieknek szánt Credo című lapnak nincs olvasója a lelkészek körében!

A moziban való filmválasztásnál tűnik ki legjobban, hogy valóban kikapcsolódásra és szórakozásra számítanak az ott töltött időt; 63% emlékszik arra, hogy mit látott utoljára. Ezek nagy része valamely szórakoztató filmet, látott és csak hárman jelöltek meg művészfilmet.

A TV-nézési szokásoknál dominál a nagyvilág híreiről való informálódás (63,1%), ezt követi a kikapcsolódás igénye (21%) és végül a környezet híreiről való

informálódás. Érdekes megemlíteni, hogy az ötfokozatú osztályzásnál a tudományos ismeretek szerzése a harmadik-, negyedik helyen van.

2. A területükön adódó kulturális lehetőségek

Két körben vizsgáltam a kérdést; milyen kultúraközvetítő intézmények működnek lakhelyén, illetve milyen ezek igénybevétele. A válaszokból egyértelműen látható, hogy a 3000 lakosnál kisebb községekben nagyon rossz a helyzet. Számban és látogatottságban is dominál a kocsmá, ezt követi a videotéka a piaci kereslettel elvárható típusú filmekkel. A nagyközségek és kisvárosok esetében már megtalálható a művelődési ház, amelynek programjait nem értékeli nagyra a válaszadók, illetve az általában időszakosan működő mozi és könyvtár. A nagyvárosi és budapesti helyzet ennél jobb, de ezek látogatottsága hasonló a kistelepülések arányához. Külön szeretném az iskolákat megemlíteni, amelyek a 300-nál kevesebb lakosú községekben ha ritkán is, de igyekeznek felállalni műsorok adásával a kultúrház feladatát. Több helyen a lelkészek szerveznek hangversenyeket a templomban, illetve előadás-sorozatokat. A községi hivatalos ünnepek megszervezésében is gyakran kéri a lelkészek segítségét.

3. Publikációk, igehirdetések tükré

Mindkét témában elsősorban interjúalanyaimra támaszkodom vizsgálódásomban.

Az egyházi sajtóban a lelkészek elsősorban igehirdetési előkészítőket, beszámolókat valamely eseményről és végül tanulmányokat írnak. Az igehirdetési előkészítők színvonala teológiai szakmai kérdés, mellyel e tanulmány nem hivatott foglalkozni. A beszámoló általában gyülekezeti eseményről szól. A műfajból adódóan megvan az a sablon, amely alapján el kell készíteni. A sok kötöttség miatt érthető, hogy nehéz rendhagyóan érdekesen megírni. A beküldött írásokban mégis gyakran tapasztalható a pongyolaság, vagy a fogalmazási hármasság szerencsétlen elhagyása. A tanulmányoknál már sokkal jobban látszik a felkészültség és hozzáértés, betudható ez annak is, hogy a beszámolóra sokszor rákényszerül az ember, míg tanulmányt a saját érdeklődési területén írhat.

A másik nagy lelkészi publikációs terület a helyi, vagy megyei lapok. Itt elsősorban a gyülekezet életéről jelennek meg beszámoló, illetve áhítatok, meditációk, igehirdetések. Helyenként előfordul, hogy teológiai, vagy társadalmi témában kérnek tanulmányt a helyi lelkésztől.

Az igehirdetéseket elsősorban a versidézetek és a rövidebb novellarészletek dominálnak. Tapasztalható, hogy a megszokott vallásos antológiákon túl felhasználják friss olvasásélményeiket is. Az idősebb lelkészek gyakran idéznek fejből.

4. A lelkészek elfoglaltsága

A rendszerváltást követően először megnyílt a hitoktatás lehetősége az iskolákban. Mivel a gyerekek óarendje nagyon zsúfolt, így nem ritka, hogy három-négy fővel folyik egy hittanóra, és így érthető a heti átlag 12-15 hittanóra. Később megnyílt a lehetőség a börtönökbe, kórházakba, szociális intézményekbe, nevelőintézetekbe és laktanyákba való bejutásra. Mint már a bevezetőmben utaltam rá, egy lelkészhez nagyobb terület tartozik, amelyet nemcsak az istentiszteletek alkalmával, hanem hitoktatáskor, bibliaórák és temetés miatt hétközben is többször végig kell járnia.

5. Kulturális felelősségük

Egy kivétellel mindenki feladatának érzi a kultúra közvetítését, viszont a módjában van nagyobb kü-

lönbség. Ketten nem is elsősorban mint lelkész, hanem mint értelmiségi érzik feladatuknak. Szintén ketten a zenekultúra átadását tartják elsődleges feladatnak. Ezek után két fővonal különül el. Az egyik szerint a magaskultúrára elsősorban a meglévő gyülekezeti alkalmazott kell buzdítani. A másik hasonló számú tábor szerint szükség van az egyház által szervezett kulturális alkalmakra is. Illetve a hívek számára színházlátogatás szervezése, együttműködve a helyi kultúrossal.

A kérdőív legvégén megadtam a lehetőséget a válaszadóknak arra, hogy leírják azt a véleményüket, amire korábban nem volt lehetőségük. Ezeket módosítás nélkül közlöm:

- Fontos lenne, ha az egyház újból felvállalná központilag a kultúra terjesztését.

- A falusi iskolák hamarosan nagyon le fognak maradni a városiak mögött, mert a tanárok a városi állásokat preferálják.

- A falu kulturális nyomora szociológiai kérdés. Nem vagyok kultúrprotestáns, de az igény felkeltése az egyház feladata is.

- Jó lenne, ha az iskolában több hagyományt, kulturális értéket ismerhetnének meg a fiatalok, mert sajnos a családban egyre kevesebb erre a lehetőség.

- Szabadnapomon könyvtárba járok, vagy moziba megyek.

- Belátom, az eredmény sanyarú. Keveset fogyasztom és keveset terjesztem a kultúrát. De jaj, ha a kultúrprotestantizmus behálóz!

- Budapesten sok a lehetőség, de kevés az idő. Felületes marad a kulturális jellegű kikapcsolódás. Inkább feladatként áll előttünk, hogy szolgálatunkat ennek figyelembevételével végezzük.

Következtetések

- A lelkészek egyértelműen feladatuknak tekintik a kultúra közvetítését, legfeljebb a módjában van eltérés.

- A mai intézményi rendszer hiányossága egyértelműen megköveteli, hogy mindenki és minden olyan szervezet, aki a magaskultúra közvetítésére alkalmas, azt felvállalja.

- A mostani szolgálati dömping mellett nehezen oldható meg az, hogy a saját kulturális fejlődésükre megfelelő időt szánjanak, így türelmesnek kell lenni a közvetítés felvállalásával kapcsolatban.

Javaslatok

1. Egyházunkban a "kultúrprotestantizmus" fogalma tisztázatlan és a fenti válaszokból is egyértelműen látszik, hogy negatív jelzőként használják, tehát ezt hivatalos egyházi szinten kellene tisztázni.

2. Központilag lehetne ajánlást adni a lelkész helyére a kultúraközvetítésben és jobban kiemelni, hogy akár a saját, akár a gyülekezete fejlődésére fektessen minél nagyobb hangsúlyt.

3. Mivel egyre szaporodnak a különböző kiadványok és filmek, lassan már az egyházi könyvkiadásban sem lehet eligazodni. Ez feltétlenül indokolná több recenzió gyorsabb megjelentetését.

Marton Tamás

FELHASZNÁLT IRODALOM

Earl Babbie: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata Budapest, 1995

Tájékoztató a Magyarországi Egyházakról Budapest, 1995

Durhami levél *

A BRIT KERESZTYÉNSÉG

A brit keresztyénség jóval keményebb kihívásokkal kell, hogy szembenézzen, mint a magyar. A szekularizáció folyamata itt előbbre haladott; állítólag Nyugat-Európa legszekularizáltabb országa Nagy-Britannia. Az ötvenes évek óta folyamatosan a legutóbbi években is fogy a rendszeres templombajárók száma: egy tavalyi felmérés szerint egy átlagos vasárnapon egymillió brit polgár vett részt istentiszteleten, ami kevesebb, mint a lakosság két százaléka. S ez annak ellenére van így, hogy különösen az elmúlt harminc évben, a történelmi egyházakon belül itt is születtek evangélikál vagy karizmatikus jellegű ébredési mozgalmak, s vannak tömegeket megmozgató események. A számok tehát a keresztyénség zsugorodását mutatják, a környező nem keresztyén társadalom pedig gyakran nyíltan ellenséges az egyházakkal szemben, sokkal fesztelenebbül, mint az a mi poszt-kommunista világunkban szokás. Az eredmény egy élesebb kontraszt, egy jobban érzékelhető különbség keresztyén és nem keresztyén élet, keresztyén közösség és valamilyen érdekközösség, a keresztyén értékek és a gyakorlati materialista értékrend között. Mielőtt ezt néhány területen részleteznénk, hadd hívjuk újra segítségül fő hírforrásunkat, a BBC tévéműsorait. Ezen a képernyőn ki-ki megüzenheti, következésképpen meg is találhatja, ami számára fontos. Találkozhat szinte arcpírító gúnyolódással, ami vagy a keresztyénségnek általában, vagy egy-egy, a média által felkapott egyházi döntésnek vagy nyilatkozatnak szól — a fő célpont természetesen többnyire az anglikán egyház, és találkozhat nagyon jól szerkesztett egyházi műsorokkal, amelyek nem csak vizuálisan szépek, hanem valódi, személyesen megragadott életeken keresztül képesek megmutatni, hogyan érez, gondolkodik és hoz döntéseket a keresztyén ember, aki lehet, hogy akadémikus, lehet, hogy takarítónő, falusi öreg néni vagy külvárosi tinédzser, de a legritkább esetben „főhivatású” keresztyén. A BBC-ben valamivel több műsoridőt kapnak a keresztyén témák, mint nálunk, de még sosem láttuk, hogy azzal töltenék az időt, hogy egy egyházi vezetőt vagy szakteológust egy könyvespolc elé állítva öt percen át beszélgetnék — nekik más fórumaik vannak, s a főműsoridőben sugárzott tévéműsorok nem erre valók. Itt az nem fordulhatna elő, hogy a tévétársaság egyházi tiltakozásra legyen a műsorról egy filmet, de a canterbury érsek elérte, hogy Szilveszter éjszakáján pontban éjfélkor három percen át jelen lehessen a kép-

erőn, „civilben”, de templomi környezetben, hogy elmondhassa, hogy hogyan tekint előre az új esztendőre, s egy rövid közös imádságra hívhassa azokat, akik hasonlóan aggódnak és reménykednek. Újsághírek szerint komoly harc árán sikerült megkapnia az új esztendő első három percét, a televízióon belül többen vitatták, hogy ehhez van-e joga, és szerették volna későbbre tenni a műsorát, de végül ez a döntés született.

Személyesen három területen találkozunk az egyházi élettel: az egyetem teológiai fakultásán, az anglikán egyházi iskolában, ahová fiaink járnak, és a református gyülekezetben, ahol vasárnaponként istentiszteletre veszünk részt.

AZ EGYETEM

Az egyetemi teológiai oktatás, mint Nyugaton mindenütt, többszörös feszültséget hordoz. Nemcsak különböző felekezeti oktatók dolgoznak együtt Durhamban anglikánok, metodisták és reformátusok, hanem nem hívő oktatók is tanítanak, és természetesen nem hívő diákok is tanulnak itt. Az egyházi szolgálatra készülők keresztyén szellemű felkészítése a college-ok feladata, ahol természetesen teológiai tárgyakat is oktatnak, s ki-ki egyéni választása (és persze ideje, pénztárcája) szerint dönti el, hogy hol képzi magát. A college-beli és az egyetemi oktatás egymásmellettsége egy nagyon rugalmas választási lehetőséget biztosít. A többsége mind a college-ben, mind az egyetemen hallgat előadásokat és vizsgázik, de a college egyedül is megadhatja a legalacsonyabb, három év alatt megszerezhető egyetemfokozatot, amelynek birtokában az anglikán egyházban már szolgálatba lehet állni. (Meglepő talán, hogy ilyen rövid idejű egyetemi tanulás után lelkész lehet itt valaki. Ennek az egyik oka valószínűleg gyakorlati: drága a college és drága az idő; a drága lehetőséget viszonylag alaposan kihasználják. Az viszont nem fordulhat elő, hogy a felavatott fiatal lelkész tapasztalatlanul felelősséget kap: az ordináció után legalább négy évig valószínűleg segédlelkészi idő következik egy tapasztalt pricipál mellett, mielőtt gyülekezetet bíznanak rá.) Az oktató egy része is tanít mind valamelyik college-ban, mind az egyetemen, így már a tanulás-tanítás viszonylag zárt világában is megvalósul a nézeteknek és meggyőződéseknek az a pluralizmusa, ami a brit társadalomra jellemző. Nincs tehát kötelező nézet, az oktatók a maguk véleményéért felelnek, a diák pedig magáért felel, amikor eldönti, hogy kit hallgat és kinek a véleményét hagyja magára hatni. Nem állítjuk, hogy ez feltétlenül mindenkinek jó; ugyanaz a szabadság az egyiket segíti, másikat bénítja. Az viszont biztos, hogy mindenki r-

* Csepregi András kelenföldi lelkész családjával együtt Nagy-Britanniában tanulmányi idejét tölti. Beszámoló levelükből közlünk részletet.

kényszerül arra, hogy a véleményét képes legyen pontosan megfogalmazni, s ha szükséges, meg is védeni — az oktatás falain kívül, egy ilyen nyílt társadalomban enélkül egy lépést sem tehet.

Persze minden teológiai fakultásnak híre van abból a szempontból, hogy mennyire keresztyén és szakmailag mennyire színvonalas; a durhami fakultás mindkét szempontból a jobbak közé tartozik. Erőteljesebb kegyességű diákok szívesen jönnek ide tanulni, azt mondják, itt az elkötelezett keresztyén nézetnek több természetességgel van helye, mint másutt. A szakmai színvonal szempontjából bennünket nemcsak a mennyiségi különbségek leptek meg, tehát az, hogy mennyivel többet kívánnak a diákoktól, hogy az oktatók milyen sok könyvet írnak, szakkönyveket és nem szakembereknek szóló teológiai ismeretterjesztő könyveket egyaránt, hanem a teológiai közélet minőségi különbsége is. Nevezetesen az, hogy ezek a derék szakemberek egymás — magasabb szintű — szemináriumaira is eljárnak, egymás könyveit nemcsak elolvassák, hanem még mielőtt a kézirat a nyomdába kerülne, az anyagot a többiek megbírálják, együtt csiszolgtatják, hogy minél jobb legyen; a teológiai munka tehát nem egyéni vállalkozás, nem is a diákok és az olvasók — vagy a tudományos minősítő bizottságok — figyelméért folyó verseny, hanem egy szakmai közösség közös ügye. Egy olyan világban, ahol a tudás és elkötelezett keresztyénség régóta kisebbségben van, ez nem is lehetne másképp. Persze, ehhez nemcsak rugalmasság és jóakarát, hanem sok idő is kell; ezek az emberek a dolgukat tartják annyira fontosnak, hogy emellett semmi időrabló elfoglaltsággal ne kössék le magukat. Sokan közülük rendszeresen prédikálnak egy-egy gyülekezetben, de ezen kívül csak a tudománnyal foglalkoznak: ars longa, vita brevis.

AZ ISKOLA

Az iskolát és az óvodát, ahová fiaink járnak, az anglikán egyház tartja fenn. András a második osztályba jár (ittthon nagycsoportos óvodás lenne), Marci még természetesen óvodás. Az óvoda itt csak napi két órás foglalkoztatást jelent, s a fő cél az, hogy hozzászoktassa a gyerekeket az iskolai környezethez. Az iskolába öt és tizenegy éves kor között, hat osztályba járnak a gyerekek, ezt hívják itt „primary school”-nak. Nem a mi fiaink az egyetlen nem angol anyanyelvű gyerekek, s velük hetente kétszer külön is foglalkozik egy nyelvtanításra szakosodott tanárnő. Ezen túl is nagyon sok személyre szóló figyelmességben részesülnek, s néhány hét után otthon érezték magukat az új környezetben. Viszonylag sokat értenek angolul, már elkezdtek beszélni is, András számol és egyszerűbb mondatokat olvas.

A tanítás kezdetén minden reggel néhány percet együtt van az összes gyerek (az angol iskolákat eleve egy erre a célra alkalmas nagy helyiséggel építik meg), énekelnek, az igazgató eligazítást tart, az egyházi iskolában áhítatot tartanak. Úgy tűnik, ennek a korosztálynak itt kevesebb hagyományos tanítási órát tartanak, s több a közösségi alkalom (karácsony előtt például rengeteget énekeltek együtt) és a kreatív foglalkoztatás. Egy-egy osztályban a tanárnő munkáját két-három segítő is támogatja, nagyon sok eszközzel dolgoznak, egyszerre többféle foglalkoztatás is folyik, egy ember nem tudná kézben tartani a dolgokat. (A ceruzáig bezárólag mindent megkapnak a gyerekek az iskolában, otthonról csak ennivalót kell vinniük.) A sok rugalmas és személyes

foglalkozás ugyanakkor következetes szigorral párosul. Néhány hete például minden szülő kapott az igazgatótól egy levelet, amiben tudtul adja, hogy két gyereket is hallottak az iskola területén csúnyán beszélni, s ezt ő nem tűri: ha még egyszer ilyesmi előfordul, elküldik az illetőt az iskolából. Aki egyházi iskolát választ, s itt is ebből van a kevesebb, annak bizonyos normákat be kell tartania. Az iskolai élet felszínén az egyháziasság még az évenkénti néhány istentiszteletben mutatkozik meg, amelyeket nemcsak a gyerekeknek, hanem a családoknak is tartanak. Eddig kétszer, aratási hálaadó ünnepen és karácsony előtt került erre sor. Meglepő volt, hogy milyen sok szülő vett részt ezeken az istentiszteleteken, annak ellenére, hogy hétköznap kora délután, munkaidőben tartották őket, s üdítő volt az istentiszteletek egyszerű hangja és meghitt hangulata. Ilyen alkalmakkor lemérhető, hogy mit jelent az egyházi iskolák folyamatos jelenléte. S hogy az iskola a maga csendes jelenlétével egy nagyon anyagias környezetben belül képviselni tudja az emberi élet más dimenzióit és értékeit. A szülők nagyobb része szemlátomást kétkezi munkás, s ezeket az istentiszteleteket számukra is otthonossá tudták tenni.

A GYÜLEKEZET

Elmeséljük, hogyan találtunk rá a gyülekezetünkre, mert a történet talán nem tanulság nélküli. Az első vasárnapon a St. John's College principálisának a férje, Robert vitt el bennünket egy kisebb anglikán gyülekezetbe. Menet közben elmondta, hogy azelőtt rendszeresen a katedrálisba jártak, de itt az istentiszteletet inkább turista látványosságnak, s minden minőségi eleme ellenére túl személytelen ahhoz, hogy valaki ott otthonra találjon. Az istentisztelet, ahová együtt mentünk, valóban barátságos volt, a liturgiába az új érdeklődők is könnyen be tudtak kapcsolódni, a prédikáció közvetlen hangú, csak egy kicsit gyengécske, olyan, amit e sorok ígérhető írój szokott volt elkövetni, ha nem nagyon készült fel. A további keresés mellett döntöttünk tehát, s mert híre jár, hogy az egyik református gyülekezet lelkésze nagyon jó prédikátor, jövő vasárnap oda tértünk be, s ott is ragadtunk. A reformátusság Angliában mindig törpe kisebbségben volt, s kisegyházi gyakorlat szerint él, ami ennek a gyülekezetnek az esetében azt jelenti, hogy a talán széles egyháztág egy misszionáló közösséget alkot, s arra törekszik, hogy minél több kívülálló, egyetemi környezetben élve főleg egyetemista, otthon találjon a gyülekezetben. A gyülekezet tagjai nemcsak komoly anyagi támogatással járulnak hozzá ennek a „missziói vállalkozásnak” a sikeréhez (gyanítjuk, hogy szabályos tizedet adnak, hanem sokféle állandó szolgálattal is: minden istentisztelet után kávéval, teával megvendégelik a résztvevőket; az ígérhető előtt jól előkészített „children's talk”-ot, azaz az istentiszteletbe illesztett kb. tízperc gyermekfoglalkozást tartanak a gyerekeknek, az ígérhető alatt pedig több csoportban foglalkoznak velük számon tartják az újakat, és így tovább. A gyülekezet teljes állású alkalmazottja nincs; egy félállású pénztárc adminisztrátor tartja kézben a papírmunkát. Egy-egy istentiszteleten általában több hangszer is megszólal: orgona, zongora, fúvósok; a zenészek önkéntesek. presbitérium hét tagú, az átlagéletkor harmincöt év körüli lehet. A lelkész is csak félállásban alkalmazzák, emellett az ösztönségi teológia doktoraként az egyik college előadója. A „missziói vállalkozás” eredménye egy-egy istentiszteleten kétszáz-kétszázötven résztvevő, s

mesterkéletlen jó hangulat, amely megenged minden egészségeset: hosszú és tartalmilag is súlyos prédikációt, valódi fájdalmakat is hordozni akaró közös könyörgő imádságot, spontán, személyes és szabad megnyilvánulásokat, s természetesen a nevetést, az istentisztelet közben és után egyaránt. Itt megtörténhet, hogy a pangó nyári időszakban néhány héten át nem tartanak istentiszteletet, s az is, hogy karácsony ünnepén igehirdetés helyett, amelyben a lelkész elmondaná, hogy miért jó nekünk karácsony, egy, főleg a presbitériumra épülő alkalmi színjátszó csapat egy részint hagyományos elemekből, részint a mai életre utaló ironikus és önironikus szövegekből építkező színdarabban jeleníti meg a karácsonyi örömet — a karácsonyhoz méltó zajos sikert aratva. A kívülálló-ismerkedő vendég alapélménye tehát a „jó ide bejönni”. S ez akkor is így van, ha a „vállalkozás” a számszerű eredmény szerint nem tűnik sikeresnek. Előfordult például, hogy a gyülekezet a város egy másik pontján úgynevezett „lunch-talk”-ot, azaz ebéidőre időzített előadást hirdetett. Plakátok mindenütt, a gyülekezet lelkésze a „jó élet”-ről fog beszélni. Száz ülőhely, ötven kávéscsésze, ehhez képest a hallgatóság hét idős hölgy, közülük öt szervező és mi ketten. Megjön a lelkész, közel ötven perces nagyon összeszedett előadást tart, utána néhány intelligens kérdés a hölgyek részéről és még harminc perc érdemi beszélgetés, senki nem feszeng, mindenki elégedett. A fő kérdés ugyanis nem az, hogy mit gondolnak rólunk, akik nem jöttünk el, nem is az, hogy hogyan értékeli a szervező kapacitásunkat a két magyar vendég, hanem az, hogy erről a mindannyiunkat érdeklő témáról értelmesen

gondolatokat cseréljünk, és ez maradéktalanul meg történt. Nekünk, akik „hivatásosként” hajlamosok gyünk sok jelentőséget tulajdonítani a számokban ki jezhető érdeklődésnek, nagy tanulsággal szolgált ez délután.

BE KELLENE MÁR FEJEZNI...

Ezt a levelet sokkal rövidebbre terveztük, most még nehéz elvarnani a szálát. Néhány benyomásunkat talán sikerült megosztani. Magunkról még nagyon röviden napjaink kívülről nézve elég egyhangúan telnek: köntár, olvasás, írás, sűrűbb időszakokban szinte szemkilyásig, kemény diákélet. Az önálló munkát néha egyelőadás tagolja, néhány velünk egy cipőben járó diákházaspárral tartunk baráti kapcsolatot, s persze fiainkkal elég rendszeresen találkozunk. Ugyanez belülről sokkal izgalmasabb, rendkívül érdekes szellemi kalandon meggyünk át mind a ketten. Valójában egyszer erről lenn igazán érdekes írni, de ezzel még várnunk kell; nemcsak azért, mert néhány levél-oldalon nem tudnánk összefoglalni, hanem azért is, mert mindez még félférett állapotban van, számunkra is idő kell még a feldolgozásához.

Itt kell befejeznünk, Kedves Olvasó. Ha levelünk olvasása annyi örömet okozott, mint az írása nekünk, ne írunk hiába. Búcsúzóul hadd utaljunk még az Útmutató egyik e heti igéjére: **Azért jelent meg az Isten Fia, hogy az ördög munkáit lerontsa** (1Jn 3,8). Adja Isten, hogy ki-ki a maga helyén megtapasztalja Jézus jelenlétének erejét!

Szeretettel András és Mária

Reflexiók Szabó-Pap Gabriella tanulmányához

1. Az információs társadalom valóban rejt olyan hatásokat, amelyek személyiségrombolók lehetnek. DE okos hozzáállással a javunkra fordíthatjuk az Internet nyújtotta lehetőségeket. A kitágult világ, a prompt kapcsolatteremtés lehetősége és az interaktív jelenlét a gyerekek számára sok jót is jelenthet, ha megtanítjuk nekik a helyes *arányt* az információ utáni hajszában, s azt, hogy van *del* és *page down* gomb is a klaviatúrán. A gyerekeket hozzá kell engednünk a gépekhez, de *arra* is meg kell tanítanunk, hogy tudásszintünk emelésében, tájékozottságunk növelésében, ügyeink intézésében igazán kitűnő eszköz, DE lehet *narkotikum* is. Itt kell a tanár és a szülő.

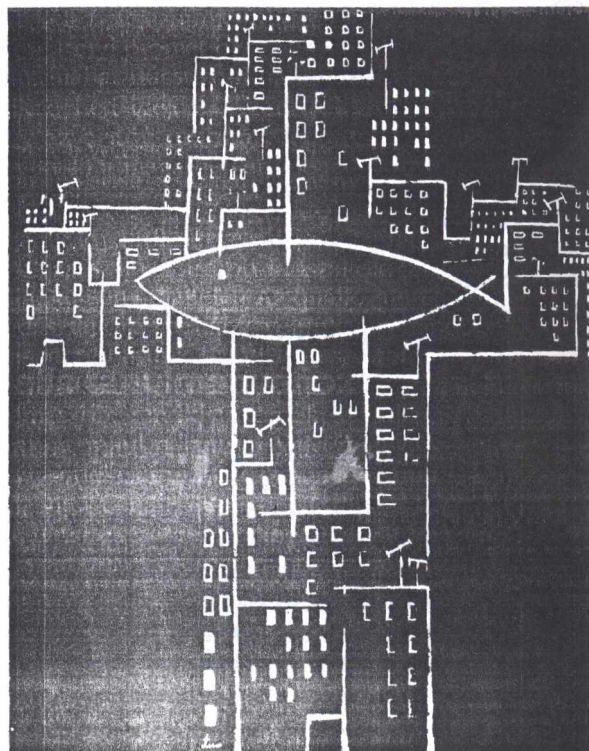
2. A lelkész (diákokhoz korban és felfogásban közel álló) szerepe pótolhatatlan. Mindenképpen gond a *generációs* rés (30-40 év). Tapasztalatom szerint a lelkész számára is nagyon nehéz a *mai* iskolai mindennapokba *beleélni* magát, ha neki már nincs ilyen közvetlen élménye, vagy az nagyon távoli. Mert való igaz, a gyerek csak „hasonszórúhöz” (jó értelemben szólva) tud fordulni igazán nyitott szívvel. Természetesen ez igaz a pedagógusokra is, ha a mindennapos jelenlét tompítja is a korbeli különbözőségeket.

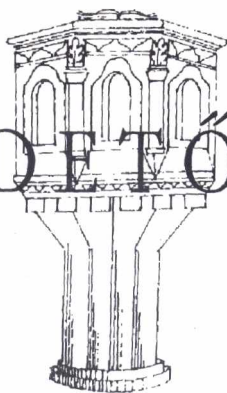
3. Az iskola-szülő-egyház kapcsolatrendszerében fontos elem a *presbitérium*. A presbitériumnak meg kell ismerkedni a *mai* iskolavezetés, finanszírozás, nevelés

alapvető problémáival. Másképp nem lesz igazán *fenntartó*.

Nánai László

a Békéscsabai Evangélikus Gimnázium igazgatója

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság ünnepe utáni

első vasárnap

Exegézis 1 Kor 1,18–25 alapján

Határozott korrekció és egyértelmű identitás. Ahol a megosztottság veszélye olyan nagy, mint Korinthusban, ott nem lehet senkit sem bizonytalanságban és főleg tudatlanságban hagyni. Világosan fel kell tárni a dolgok lényegét, és nem szabad elhallgatni egy esetleges rövid jólét érdekében. Az apostol számára nincsen több út. Az igazi igehirdető nem szelektálhat a sok részizagság között, hanem teljes odaadással az egyetlen, döntő igazságot kell hirdetnie.

Ebben a szakaszban válik világossá a 17. v. kijelentése, ahol az apostoli küldetés kritériuma így hangzik: „...*hogyan az evangéliumot hirdessem, de nem ékesen szóló bölcsességgel, hogy Krisztus keresztje el ne veszítse erejét*”. Krisztus keresztjének erejét nem szabad veszélyeztetni semminek sem. Az egész küldetés valóságos középpontja a megváltoztathatatlan isteni cselekedet: Jézus Krisztus engesztelő áldozata. Ez az a pont, ahol alaposan át kell gondolni Róm 3,21 üzenetét is. A kereszten egy minden eddigig lezáró és az emberi értelem számára felfoghatatlan esemény lesz az emberi nem megmentésének útja. Csak a hit számára fogható fel és ragadható meg az, ami ott történt. De éppen ez válik alapigazsággá az azóta is hangzó igehirdetésben. A „bolondság” válik „erővé” úgy, hogy a megmentetés egyetlen lehetséges útja a hívők számára a kereszt. A „saját bölcsesség” nem segít egy új korszakban. A jelkivánás és a gnosztikus tudás megmarad „régie értéknek”, most pedig belép a felfoghatatlannak tűnő, erőtlenséget mutató és a teljes vereséget tükröző, mégis egyedüli kiút (spes unica).

De nem a kereszt maga az igazság középponti tartalma, hanem a Krisztus. Az elhívottak vele kerülnek kapcsolatba. A megszólítottak ma is az ő hangját hallják. Az egyház elhívottainak nyomorúságos vándorlásában is az egyetlen igazság Jézus Krisztus. Eltérő múlttal (24. v.), egymástól nagyon távoli tradícióval érkező emberek válnak benne valóságosan eggyé. A fokozás is ezt támasztja alá (25. v.), hogy minden látszat és evilági megközelítés ellenére ez a „bolondság” és ez az „erőtlenség” lesz a teljes perspektíva, az igazi jövő (1Kor 2,6kk fejtí majd ki). Az apostol számára nincs más, ami megragadhatná és kimozdíthatná a múltjából és nyomorúságából, mint „a megmentő isteni bölcsesség” új kinyilatkoztatása” Jézus Krisztus keresztjében.

A kegyelem hírnekeként megszólalni is csak úgy lehet, ha ráébredünk egyszer saját erőtlenségünkre és saját tudatlanságunk valós nagyságára. Csak úgy növekszik a igehirdetésben és a tanúságtételben Krisztus, ha nem önmagunk és az emberi „erő és bölcsesség” meghirdetői szeretnénk lenni. 1Kor 1,18–25 alapján hitelesen csak a „nekünk adatott tövis” tényleges felismerésével és a

„megmentetés” előtti győtrelem mély megtapasztalásával lehet megszólalni. Az apostol erre a józanságra szeretné ráébreszteni az önmagukkal eltelt, dicsekvő korinthusiakat. Ameddig nem tudnak megszabadulni ettől a súlyos teherrel (öndicséret, önmagasztalás, önproklamálás), nem lesz vonzó és hiteles a jelenlétük a „világ” előtt. Ennek jelei már megmutatkoznak. A hitelességet veszélyeztető magatartás jelentkezésénél ezért küzd az apostol teljes odaadással. A célja csak annyi, hogy a Krisztusról prédikáló tanú se keveredjen a „bölcsek, írástudók és a világ vitázóinak” sorába. Maradjon a „Szó tanúja”. Sokféle nézet és rengeteg elképzelés veszélyeztette a tanúságtételt a keresztyénség történetében, de kiutat és tényleges gyógyulást csak a „bolondságon” és az „erőtlenségen” megszületett gyökeres változás hozott (2Kor 12,9). Nekünk is, akik a mai nyomorúságok között botladozunk, enerváltan végezzük szolgálatunkat, sokszor épp csak a túlélésre törekszünk és pártoskodásban jeleskedünk, életbe vágóan fontos meghallgatni a kereszt igazságáról szóló páli paradoxont. De azt se felejtjük el, hogy ez számunkra az „üdvösség előjele” Fil 1,28 értelmében. Az egzisztenciális érintettség, a Krisztus keresztjében való részesedés gyógyítja mai, sokszor erőtlenségek szavainkat.

Dr. Szabó Lajos

Jézus Krisztus keresztje bolondság vagy boldogság?

Kereszt... kereszt... kereszt...

A naiv hiszékenységek, együgyűség szimbóluma. A „nagy” konctól távoli perifériák lelkek mankója. A szegények, tolokocsis foglyok, gyógyíthatatlan betegek morphiama. Az élet súlyos hajótöréseinek egyetlen reménységdeszkája. Az „agyalásban” jeleskedőknek olcsó mesebeszéd. Más kultúrrétég történelmi ereklyét lát benne...

Pál apostol környezete — Korinthus (is) nevetséges bárgyúságnak véli Krisztus keresztjét. A zsidóknak botrány. Nem ragyogja be a keresztet a Messiás jellegére utaló isteni dicsőség, amitől megremegethet a világ. A megkínzott Krisztus távolról sem az erő és a hatalom profétája.

A görögök — a pogányok — nem tartják eléggé intellektuálisnak. Hiányzik az igazi bölcsesség abból, ahogyan az Isten túlságosan gyengének mutatkozik — kereszten vesztí Fiát. A mitológia világától teljesen idegen az a vegyülés, ahogyan a néphez fordul irgalmasságban, gondviselésben. Egy Isten ne kötelezze el magát ennyire a halandónak!

– Napjaink pénz, siker, hatalom (esetleg) egészség főisteneinek szolgáló emberét Krisztus keresztje „átvilágítja”. Hiú dicsőségshajhász — a közjó szolgálatának leple alatt. Mohó birtoklási örület. Mindenén átgázoló karriervágy (egyházban: a lelki „terrorizmus” veszélye). Az üzleti világ hajmeresztő gyilkos versengése. A gazdasági és politikai elit több mint kétes, nagyravágyó törekvése. Fortélyos és módszeres lejáratása bárminemű riválisnak. Messzebbre

világnézeté a jövő. E világfelfogás nem tűr meg semmiféle Istent, vagy Megváltót, vagy Megszentelőt. Hinni abban kell, hogy amit ma még nem tudunk, majd megtudjuk. A természettudományok olyan gyorsan fejlődnek — mondták —, hogy a ma még megválaszolatlan kérdésekre egy-kettőre választ fogunk kapni. Véget ért ez a korszak, s felváltotta egy másik: a lehetőségek és a szabad verseny korszaka, a világvallások térhódítása, keveredése az európai civilizáció szellemi, kulturális örökségével. Így sokan vannak, akik nem jutottak el egyéni életük első korszakának végéhez, ti. magához Istenhez, s csak kapkodják a fejüket. Mert mi a helyzet? Eddig a tudomány és az anyag volt a minden, most titkos praktikák, parajelenségek, sarlatánok és a szellemvilág viszi a pálmát? Vannak, akik kétségeik közepette ide-oda csapódnak, keresik az Istenhez vezető utat, talán mégis Ő az egyetlen, igaz ÚR?! Kierkegaard gondolatmenetét követve — próba szerencse alapján még a templomba is eljönnek, ám miről hallanak? Arról az iszonyatos tetről, hogy az emberiség, köztük (én is és) ő is megfeszítette Isten Fiát. Ahelyett, hogy részvétellel fordulnának felé, hogyléte felől érdeklődnének, meghallgatnák, vizsgáltnák és igazat adnának neki, őt is felelőssé teszik, mint bűnrésztést Krisztus ártatlan szenvedésében és halálában. Ugyanitt azonban felkínálják neki a szabadulás útját is, mely életében igazi korszakváltást okozhat: Isten barátságát és kegyelmét Jézus Krisztusban. Igen, Isten háza az a hely, ahol mindent meg lehet nyerni és ennek következtében mindent el is lehet veszíteni.

2. Ezt a korszakot nem minden ember ismeri meg élete folyamán. Kizárólag Isten kegyelme az, mely a Szentlélek által megérinthez, kiválaszthat és keresztyén hitre juttathat. Ekkor kezdődik életünkben az új korszak (nem a New Age!), a Krisztussal járó, Krisztust mindennél fontosabbnak és nagyobbannak tartó, boldog korszak. Megbékélés a Teremtővel, megbékélés önmagammal, megbékélés az embertársakkal, a környezettel és körülményekkel. Megbékélés azért, mert van Valaki, aki előbb szeretett és halála által megbékéltette, megváltotta az emberiséget, sőt az egész világot. Ez a korszak a formálódás, a reformálódás (Krisztusra) korszaka. A világnézet, a világról alkotott egyéni elképzelés szellemi metamorfózisa. Kezdetét gyakran azok élik át a legmélyebben, akik (cél)tudatosan tagadták Krisztust, mint Megváltót, esetleg „meggyőződéses” ellenségei voltak Krisztusnak. A számtalan példa közül csak egy, az író Wallace-é, aki a Ben-Hur című regény szerzője. Eredetileg ostobaságnak tartotta az egész keresztyénséget. Egyik barátja buzdította, hogy írjon egy olyan könyvet, mellyel véget vehetne az emberek hiszékenységének. Több éves lázas kutatómunka következett Jézus kora után különböző könyvtárakban. Végül hozzáfogott az íráshoz. Talán a negyedik fejezetig jutott, mikor rájött, Jézus személye őt is megragadta, s hitre jutott. Utóbb még valami kiderült: amióta a könyv megírásába belekezdett, hívó felesége sokat imádkozott azért, hogy férje írás közben rátaláljon a Megváltóra. Újra kezdte írni a nagy művet, most már új céllal, hogy megmutassa Jézus Krisztus az Isten Fia, a világ Megváltója.

3. „Ha ugyan megmaradtok a hitben ...” A Kolosséi gyülekezetben tévtanítók léptek fel. Akadtak, akik elhagyták az igaz hitet, új elveket, hamis illúziókat kezdtek követni. Még tökéletesebbek, még képzetesebbek akartak lenni azáltal, hogy a keresztyénséggel keverték a zsidóság és a hellenista gnózis bizonyos elemeit. Ezzel szemben Pál apostol, a szolga (a kifejezés kétszer is szerepel, majdnem egymás után a 23. és 25. versben) figyelmeztet, nincs más reménység, csak az evangélium! Mégpedig a Krisztusról szóló evangélium, mely nem szorul kiegészítésre, javításra, megújításra! A kísértés ma sem kisebb, mint egykor. Nem mindegy, hogy hitünket kire alapozzuk, kire hallgatunk? A sátán éppen azokat támadja hamis bölcsességgel vagy testi nyomorúsággal, akik legközelebb állnak az Igazsághoz. Nem véletlenül hangzik el a Miatyánkban a két utolsó kérdés. Az apostol pedig a Korinthusiaknak ezt írja: „Aki tehát azt gondolja, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék!” (1Kor 10,12).

Igeszakaszunk legfontosabb kijelentése talán az, hogy volt

„egykor” és van „most”. Azaz az emberiség történetének legfontosabb korszakváltása az első húsvétkor már megtörtént. „Halál, hol a te diadalod? Halál, hol a te fullánkod?” (1Kor 15,55). A „homo sapiens”, azaz az ember felől nézve ez az időkategóriákat úgy értelmezhetjük, hogy a legfontosabb korszakváltás akkor történik egyéni életünkben, amikor visszatalálunk Teremtőnkhez, felismerjük Alkotónkat, s Krisztus által „homo christianus”-szá kezdünk formálódni.

Blázy Árpád

Szentháromság ünnepe utáni negyedik

vasárnap

Rm 2,14–24 exegézise

Az alapige szövegkörnyezetében Pál arról beszélt, hogy minden ember elveszett, senki sincs, aki elkerülhetné az Isten haragját. A textus közvetlen előzményében Pál világossá teszi, hogy Isten nem személyre szóló logotó. Ezután arra mutat rá, hogy vezet kiút ebből a veszített helyzetből, habár csak egyetlen, a kegyelem hit általi megragadásának útja.

A szöveg a következő módon épül fel: a) A törvény ott lakik a pogányok szívében, b) Lesz ítélet a világ felett, c) A zsidóknak adó isteni ajándékok, d) Miattad nem épül Isten országa.

Az exegézis a szöveg felépítésének megfelelően két részre oszlik.

A 14–16 versek szerint a pogányok is ismerik, sőt cselekednek a szik/cselekedhetik is (mintegy spontán, belső ösztönzésre (φύσει) Isten akaratát. A Jer 31,32 szerint Isten maga írja majd be népe szívébe a törvényt, az Ézs 51,7 azonban a Római levélhez hasonlóan arról beszél, hogy a pogányok között is van istenismeret. Erről tanúskodnak egymás vádló vagy védő gondolataik. Ez lehet az ember belsejében vagy beszélgetéseiben (esetleg baráti összejövetel, pletyka stb. az ember találkozásai sokféle formájának megfelelően) végbemenő tusakodás. Az egyetemes kinyilatkoztatás azonban az igazságnak csak egy részét, s az is csak homályosan fedi fel, mégis az ítélet (amely valóban lesz) számukra is igazságos lesz. Mindenki el fogja venni annak jutalmát, amit cselekedett (2 Kor 5,10). Senki sem rejtőzködhet el a külseje alá, a belső is nyilvánvalóvá kell, hogy legyen az ítéletben, amely az evangéliumtól elválaszthatatlan. Választ ad ez a szakasz arra a gyakran feltett kérdésre is, hogy mi lesz azoknak a sorsa, akik az evangélium ismerete nélkül kerülnek majd Isten ítélőszéke elé.

A 17–24-ig, illetve a 29. versig terjedő szakaszban Pál a sztoikus diatribé műfaját felhasználva szőgyenít meg minden öngazultat. A 17–20. versekben képzeletbeli vitapartnerét idézi, 10 pontban vázolja fel azt, hogy mennyire kiváltságos helyzetben vannak a zsidók (1) A kiválasztott nép tagjai lehetnek, 2) Istenre hagyatkozhatnak, 3) Istennek dicsekedhetnek, 4) Ismerik akaratát, 5) Különbséget tudnak lenni lényeges és lényegtelen között, 6) Vakok vezetői, 7) „Ők a világ világossága”, 8) Tanítómesterei a világnak, 9) Kiskorúak nevelői, 10) Az igazság foglalatát birtokolják), s közben egyetlen szavát sem vonja kétségbe. Ugyanakkor 5 kérdést tesz fel, amelyek által nyilvánvalóvá válik a „szépen hangzó dolgokkal szemben a valóságos helyzet” (Kamer). Jézus Mt23-ban ugyancsak azt veti a zsidók szemére, hogy beszédük és cselekedetük nincs összhangban egymással. Ugyanemlő van szó a következő igehelyeken is: Mt 15,14; Lk 18,10sk.; Jn 8,7; 2Tim 3,5. A zsidók Istenben bizakodása még nem igazi hit, mivel bizalmuk alapja a törvény. Még ha Istennel dicsekszenek is, ez a dicsekvés azon alapul, hogy 'az ember' ismeri és 'az ember' szolgálja és kötelezi le 'Isten'. Külsőleg hasonlít ez a hitre, de a felszín alatt annak szöges ellentéte. „A zsidó bizakodás ezt mondja: igaz vagyok, a hit pedig azt, hogy Isten igaz.” (Schlatter). A törvényt mindenki ismeri, de senki sem akarja és tudja következetesen önmagára alkalmazni. A törvény ismerete még nem jelenti a bűn igazi fogalmának ismeretét is. Textusunk 24. verse (amely az Ez 36,20-at vagy az Ézs 52,5-t idézi a LXX alapján) az a gyötörő tövis, amely életünk minőségére kérdez rá. Lényegileg a Mt 5,16-ot kéri rajtunk számon.

Pál tulajdonképpeni célja az, hogy megmutassa: üdvtörténetileg a zsidó és a pogány is az erkölcsi tökéletlensége miatt azonos alapon áll, azaz nem állhat meg Isten előtt. A törvény kevés a megigazuláshoz.

Németh Péter
teológiai hallgató

Megjegyzés a szöveghez

A korrek és jó exegézist csupán azzal a kérdéssel egészíteném ki, hogy ajánlatos volna a textust a 12. verssel kezdeni, mivel innenől alkot a szöveg egy gondolati egységet. Az apostol gondolatmenete és az, amit el akar mondani így egységes, összefüggő, ezt mutatja a *mert, mivel* szócska is a 14. vers elején. Nem kellene tehát megbontani a textus egységét. A görög szöveg is ezt a felosztást mutatja, adja.

Gondolatok

Az igében többször is előkerül az ítélet, az Isten ítélete, mégpedig központi helyen, ezért fontos átgondolni, mit értünk ezen. Hogy az ember meghallja ezeket a szavakat: ítélet, Isten ítéloszéke, ítélettartás, akkor a bírósági gyakorlat alapján, a bíróság funkciójából következően rögtön az jut az eszébe: vétkek, bűnök ráolvasása, számonkérés, elítélés, bűnösség bizonyítása. Rettenetes, félelmetes, ijesztő; rettegéssel tölti el az embert, ha rágondol: Isten az, aki számon kéri, Ő aki mindent tud. Lát, még a legrejtettebb gondolatot is; Ő vádol, Ő ítél, elítél, rám bizonyít. Emberi szemszögből, természetesen, emberi módon képzeljük el azt a pillanatot Isten előtt, az Ő ítélobírói széke előtt. Ez azonban emberi elképzelés, emberi tapasztalat alapján történő asszociáció.

Isten ítélete más. Nem emberi elképzelésen alapul, nem annak a kivetítése, hanem amit az Újszövetségben Jézus és az apostolok feltárnak: az igazságnak, a valóságnak a nyilvánvalóvá válása, mindenki előtt való egyértelművé tétele. Isten senkinek sem olvassa a fejére a bűneit, hanem a jelenlétével — az igazsággal — szembesíti az embert: ki az ember, milyen az ember valójában, mi az igazság vele kapcsolatban, és meglátatja, felismerteti a valós helyzetet, amit mi sokszor nem látunk. Tette ezt Zákeussal, a bűnös nővel, Péterrel (bűnös ember vagyok Uram). Az egyéni és végső „ítéletnek” már ebben az életben történő, mintegy elővételezése ez a felismerés az ember lelkében, a lelkiismeretben. A lelkiismeret hangja ez, amely bennünk van és megszólal; van amikor elnyomjuk, nem hallgatunk rá és idegesek, agresszívek, türelmetlenek, feszültek vagyunk. Van amikor hallgatunk rá és felismerjük, egyszer csak „meglátjuk, eszünkbe jut” mennyi rosszat, hibát követtünk el. A valóságot ismerjük fel. Szembesülünk a helyzetünkkel (amit a bűnösökből fakadóan, természetesen megpróbálunk szépítgetni, igazolni), hogy tulajdonképpen mi emberek mindnyájan ugyanazon a szinten vagyunk, nincs különbség közöttünk Isten előtt: *Justitia coram Deo*. Előtte nincs mire hivatkoznunk: én megtartottam..., én nem tettem..., én azért más vagyok, mint ő... stb. Istenhez nézve, mérve őhozzá képest mi mind ugyanott, ugyanazon a szinten vagyunk: a tökéletesség képest mi csak töredékesek vagyunk és lehetünk. Ilyenek vagyunk, ez a valóság, az igazság. Isten ezt jól tudja, és azt akarja, hogy mi is tudjuk, előtte nem állhatunk meg úgy, hogy a lábunk alá rakunk általunk biztosnak vélt (hivatkozási) alapokat, ezeket Ő kihúzza a lábunk alól. Csak egyedül az Ő tenyerén, az Ő kegyelmén állhatunk meg biztonságban előtte. Jézusban, Jézus által látjuk ezt, ez az evangélium.

Ez a „felismerés” kijózanító: kellemetlen és jó érzés egyszerre, szomorú és boldog, bánatos és örömteli. Meglátatja velünk a valós helyzetet, amiben voltunk és általában természetünkől fakadóan vagyunk, és ahová jutottunk, ahova Ő juttatott, vitt. Tudjuk és látjuk szomorúan, hogy a töredékességünk, gyarlóságunk miatt sokan Istentől távol kerültek, félreismerték Őt, idegenkednek Tőle, ellenérzésük van. Sok rossz, helytelen tett, szó, gondolat jön elő, amit nem kellett volna tenni. Ez éget, nyomaszt, feszít, rettenetes érzés. Mit lehet tenni? Istenhez kiáltani: Segíts! Könyörülj! Hiszen mélységes mélyből kiáltunk! Egyedül benned van reményünk. Te mindent tudsz, Te szeretsz minket, a kezeden vagyunk: kegyelmes, szabadító, megmentő-megtartó Krisztus-kéz ez.

VÁZLAT

ISTEN SZAVA AZ IGAZSÁGGAL SZEMBESÍT

1. Az igazság az, hogy az igazság nem kellemes: az apostol szavai lesújtóak, megrázóak, nincs bennük semmi evangélium, mégis fontosak, mert a valóságot tárják fel. Nem szeretjük, ha valaki az igazságot megmondja nekünk. Itt az Isten szól, ez sem kellemes. Szembesít a valósággal, felismerteti, nyilvánvalóan teszi azt.

2. Az igazság az, hogy mélyen vagyunk: mindnyájan egy szinten Istenhez képest. Az emberi kapcsolataink alapján úgy gondoljuk, hogy Isten előtt is tudunk valamire hivatkozni. Az emberekkel kapcsolatban van, amikor lehet, de Istennel szemben egyáltalán nincs mire hivatkozni. Minden próbálkozás meghíúsul, Isten minden talajt kihúzza a lábunk alól. Eszünkbe juttatja mindazt, amit rosszul tettünk, ami helytelen, ami hibás volt: gondolatokat, szavakat, tetteket.

3. Az igazság az, hogy ez a mélység továbbvívó, gyógyító, hasznos: nincs semmi, amibe kapaszkodhatnánk, csak Isten felénk nyújtott megtartó, megmentő keze. Helyzetünkől hozzá kiáltunk: benne van reményünk, bizodalunk, mert szeret. Krisztusért megállunk Isten előtt, ez megerősít, gyógyít, továbbvisz az életben, a hitben. Ez a valóság.

Isó Zoltán

Szentháromság ünnepe utáni ötödik

vasárnap

1Pét2,9-10 exegézise

A 9. vers olyan ószövetségi formulákat mutat be, melyekben az egyház Isten népeként szerepel. E képeket („választott nemzetiség”, „szent nemzet”, „Isten tulajdonba vett népe”) a levél írója Exodus, Ézsaiás és Hóseás könyveiből veszi át. Norbert Brox¹ szerint e tulajdonságok itt nem mint Izraelről tipológikusan az egyházra átruházott címek (vagy mint mindkettőre érvényes megállapítások) szerepelnek, sőt még csak Izrael és az egyház kapcsolatáról sem mondanak ki semmit. Szerinte a levél írója részéről e kijelentések eleve a keresztyén gyülekezetre alkalmazott jelzők. Így tehát Isten „nagy tetteinek” hirdetésére vonatkozó megbízás is csupán annak leírása, amit az egyház mindenkor első számú feladatának tekintett és tekint.

Nehezebb a βασιλειον ιερατευμα helyes magyarázata, mivel e kifejezés Ex 19,6 szerint Izrael önértelmezésének egyik legalapvetőbb momentuma. J. H. Elliot úgy véli, hogy mindkét szót alanyi értelemben kell fordítanunk (tehát királyi ház” és „papság”). A βασιλειον-nak a ιερατευμα-val való egyenrangú kezelése elsősorban azért fontos, mivel mindkettő (a 9. vers minden kifejezéséhez hasonlóan) a hívők népének egész közösségére vonatkozik. Hiszen amennyire nem tanácsos a βασιλειον terminusát az egyes keresztyén „királyi” minősítésének szószertinti értelmébe zárunk, ugyanolyan tévedés volna a ιερατευμα -ra vonatkozóan a papi jogot, funkciót vagy státuszt abból a közösség minden tagjára levezetni.

Ex 19,6 elnevezései sem vonatkoztak soha a zsidó tradícióban a lévita papságra. Mindig is Izraelre, mint Isten népére értették, amely az ő kiválasztott és megszentelt gyülekezete. Minden újszövetségi szöveg, mely valamiféle papsággal foglalkozik, elképzelését az Ószövetségben már adott két lehetőség valamelyikéből vezeti le: vagy Ex 19,6-ból (1Pét 2,5-9 versén túl még Jel 1,6. 5,10) vagy a lévita papságból (Róm 15,16. Zsid, Jel többhelyütt). E két tradíció azonban sohasem keveredik.

A szövegben a szabadítás a sötétség és világság, valamint a múlt és jelen feszültségteljes ellentétpárjaiban fejeződik ki. Az Isten irgalmában újjászülető nép metaforájának a korabeli gyülekezetek

¹ Norbert Brox: Der Erste Petrusbrief (EKK., XXI), Neukirchener Verlag, 1989. 102-110.

számára közérthetőnek kellett lennie. Ez a felfogás közvetlen módon értelmezte e kis létszámú csoportokban megélt szociális tapasztalatokat. Ezek a közösségek nem szerveződtek egységes gyülekezetbe, sokszor nem is ismerték egymást, és most egyszeriben etnikai és szociális sokféleségükben is együtt alkották Isten népét.

Smidélus András
teológiai hallgató

Gondolatok az igehirdetéshez

Az igeszakasz — a fogalmazásból adódóan — látszólag Isten népére, a keresztyén gyülekezetre és annak cselekvésére helyezi a hangsúlyt. Sőt, a magyar fordításba szükségszerűen bekerült „vagytok” kifejezés akár elbizakodottá, beképzeltté is teheti az igét hallgató gyülekezetet, s az egyes híveket. Ezért szükségszerű hangsúlyozni, hogy itt nem ténymegállapításról van szó, hogy a gyülekezet már kész „királyi papság, szent nemzet”, hanem az azzá válás lehetőségéről. Aki pedig a lehetőséget adja és a változást véghez viszi, az maga az Isten. Elsősorban az Ő hatalmas cselekedetét kell meghirdetnünk. Azért lehetünk „választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet”, mert Ő

- Megkeresett bennünket bűneink sötétségében.
- Tulajdonába vett, népévé tett bennünket.
- A megváltás ígéréteinek teljesítésével hűségéről biztosított bennünket.
- Irgalmat adott számunkra, „akik számára nem volt irgalom”,
- Elhívott bennünket, hogy az Ő nagy tetteit hirdessük, s ezzel célja legyen az életünknek.

Összefoglalva: A váltság, a megváltottság jogán válhatunk — és csak úgy — választott nemzetiséggé, királyi papsággá és szent nemzetté. Azért állhatunk papi szolgálatba — az egyetemes papság elvén, mindannyian —, mert az igazi áldozati Bárány értünk is meghalt. A középpontban tehát Isten hatalmas cselekedete áll, amellyel utat nyit népének, a gyülekezetnek, hogy az Ő nagy tetteit látva hirdesse azokat, s ezzel papi szolgálatot végezzen. Persze az emberi lelkület — bűnös természetéből fakadóan — önző és földhöz ragadt. A szentségtelen ember nem adja meg Istennek azt, ami őt megilleti, hanem meglopja az Ő dicsőségét. Saját birtokába veszi az időt, az erőt, s egyéb javakat, amelyeket Isten dolgaira kellene fordítania. A „papi érzület” azt jelenti, hogy az ember Isten vezetésére aludt áll, az Ő ügye foglalkoztatja, s emberek felé is nyitott a szíve. Mindezt pedig az Istentől kapott felszabadultság érzésével teszi. A folytonos tépelődés ugyanis, hogy lássuk, olyanok vagyunk-e már, amilyennek lennünk kellene, csak beteges, énközpontú keresztyénséget hoz létre, nem Isten gyermekének erőteljes, örömteli keresztyén életét.

A kegyelem elnyerése azt jelenti, hogy a váltság teljes, az emberek nem kell önmagán nyúlgódnia, hanem bátran elkezdheti tenni azt, amit Jézus általa akar elvégezni.

Aki Isten királyságának a tagja, az királyi módon tud adni, nagyvonalú, nem kicsinyes, nem kapzsi. királyi nagylelkűséggel tud megbocsátani, nem érzékenykedik, nem vesz mindent mindjárt rossz néven. Nem ragaszkodik makacsul saját jogaihoz, hanem királyi szabadsággal tud lemondani és másoknak is helyet adni. Ennek a királyi papságnak a célja: „Lelki áldozatokkal áldozni, amelyek kedvesek Istennek a Jézus Krisztus által”. (1Pt 2,5) Pál, a másik apostol így vall arról: „...legyen Jézus Krisztus szolgája és végezzen az Isten evangéliumának papi szolgálatát”. (Rm 15,16)

Ez a szolgálat nem csupán az Istentől kapott üzenete hűséges továbbításából áll, hanem magában foglalja azt a készséget is, hogy önmagunkat is odaszánva, közbejárjunk Istennél az emberiségért és a világért. Ez a szolgálat az, amit sajátosan csak az Isten népe, az Ő papjai végezhetnek el. Azt pedig, hogy konkrétan hol, mikor és milyen ügyben kell könyörögnünk Istennél, azt az élet alakulása hozza magával. A mai világban akarattunktól függetlenül is értesültünk a bajokról, problémákról, arról, hogy „Hol szorít a cipő?”, hol van szükség Isten segítségére, közbelépésére, az Ő papjainak közbenjárása, könyörgése nyomán.

Lászlóné Házi Magdolna

Temetési igehirdetés

özv. Lotz Tiborné szül. Gabel Mária (83 éves) koporsó
1996. december 3-án

„Mindenre van erőm a Krisztusban, ki megerősít engem”
(Fil 4,13)

Gyászoló testvéreim, szeretteim a Jézus Krisztusban!

Aki ezt a mondatot leírta, Pál apostol, nehéz fogságban szenvedett. Nem túlzás, amit benne kifejez? Nem a pattanásig feszült lelki nyomai csapódnak le benne? Nem önvigasztalás ez, amikor a halál vég hidegét érzi az öreg szolga? Minden arról beszél, hogy van az elköltözésnek ideje és fogoly a halál árnyékában a völgyében. Aki előttünk pihen a koporsóban, az Úr szolgálója volt. Nem volt véletlen, hogy éppen ezt az igét helyezte székének belső táblájára. Tudta fájdalmas tapasztalatból, hogy mi a fogság a haláltábor, mi a közeli vég hidege, mi az éhezés és a fagyveszély. A pszichológusok azt mondják, hogy ilyenkor az akarás hozzásegít az életbemaradáshoz. De Pál apostollal együtt minden kor hitben élő embere, az itt pihenő Szerettünkkel együtt más forrásból merítette ezt a merész két szót: VAN ERŐM!

Sőt fokozza azzal, hogy a halál árnyékának völgyében, az emilítástalanság haláltáborában a teljes horizontot látja:

MINDENRE van ereje. Úgy tűnik, mintha egy univerzális gyógyszer lenne előttünk. De jó lenne, ha nem kellene mind betegségünkre külön gyógyszert szednünk. Ennél többről van szó.

Itt nyugszik édesanyánk, nagymamánk, dédmama, testvér, rokon egykor négy anyaggyülekezet „anyja”, papnéja. Élete arról beszél, hogy mindenre volt ereje, mindenre volt ideje. Valamikor mind megvolt, bácskai termőföldek gazdagsága. Majd jött a tokiói kifosztottság. Mégis mindenre volt ereje: élet és halál küszöbénél a halál partján is. Honnan merítette ezt az erőt? Szerette a lelkészhitvestől és gyermekektől? Nem lehetett, mert elszakították őket egymástól.

A KRISZTUSBAN volt az ereje. Tőle kérte. Tőle kapta. erőforrásról nem sokat beszélt, de annál többet merített belőle, adta tovább. Jó érzéke volt az Ige meghallásához, de talán még több a megéléséhez. Tudott nyitott szívvel figyelni a hitves és a vő paraszavára, de emögött és ebben mindig az igét kereste, a neki szóló a krisztusi erőforrást.

Így hordozta Őt a Krisztus; amikor mint papné odaült az orgona mellé kántorizálni; amikor vigasztalni kellett az erőtlenekeket; amikor felnevelte gyermekeit nehéz körülmények között; amikor asztal terített családtagoknak és idegeneknek; amikor unokáknak, dédunokáknak és vérszerintieket megajándékozott hízeltől, de igényes és vonzó szeretetével. Krisztusi szeretet sugárzott felé, még akkor is, amikor már alig tudott járni. De naprakész szellem kincstárából és lelki értékeiből tudott mindig adni azoknak, akik közelségébe jutottak. Nem lehetett megelőzni. Megmondta, hogy mi hiányzik, de ő pattant fel elsőnek.

MEGERŐSÍTETT élete volt, amelyet személyesen tapasztalt és élte meg, de szemérmesen elrejtette, mint a felolvasott igét szekrény belső lapjára. Így rejtette szívébe ezt az erőt. De szétáradt az orgona között, akik kapcsolatba kerültek vele. Nem ismert fáradtságot, amikor családjáról volt szó. Ismeretlen volt ez a két szó: „nem megy”, ha a gyülekezetben segíteni kellett a rászorulóknak. De ismerte a fájdalmakat, melyeket türelmesen hordott, mert Krisztustól kapta az erőt.

Áldjuk az Istent az édesanyáért, a nagymamáért, a dédiért, a testvérért, a rokonért, a papnéért, hogy nekünk adta. Azért, hogy az utolsó időig értünk élt, értelmével, hitével, kezeivel még nekünk szolgált, amit nem tudtunk eléggé meghálálni. Amikor kórházban műtétje előtt az úrvacsorával éltünk, a bűnbocsánat és a Krisztussal és egymással való közösség bizonyosságában készülhetett ő is az utolsó ádventre, amikor hazatérhet Urához, akiben földi életében minden volt ereje. Ámen.

Igehirdető: Szimon János